

**T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KIRKLARELİ İLİ KOFAZ İLÇESİ AMUCALARININ İNANÇ
VE UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

OKAN YILDIZ

TEMMUZ – 2020

O. YILDIZ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRKLARELİ İLİ KOFAZ İLÇESİ AMUCALARININ
İNANÇ VE UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

OKAN YILDIZ
TEZ DANIŞMANI: Dr. Öğr. Üyesi Erkan KALAYCI

TEMMUZ – 2020

T.C.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Okan Yıldız'ın "Kırklareli İli Kofçaz İlçesi Amucalarının İnanç ve Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme" başlıklı tezi 14/07/2020 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve ../.. sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

(İmza)
(Unvan ve İsim)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimi ve Yüksek Lisans/Doktora derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyorum.

(İmza)
Dr. Öğr. Üyesi Erkan KALAYCI

Tez Danışmanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans/Doktora derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Unvan ve İsim

Bağlı Olduğu Kurum

İmza

1. Doç. Dr. Yakup YILMAZ-Kırklareli Üniversitesi
2. Dr. Öğr. Üyesi Erkan KALAYCI-Kırklareli Üniversitesi
3. Dr. Öğr. Üyesi Serdar ERKAN-Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

(İmza)

Okan YILDIZ

(Tezin Jüri Tarafından Kabul Tarihi)

ÖZ

KIRKLARELİ İLİ KOFÇAZ İLÇESİ AMUCALARININ İNANÇ VE UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yıldız, Okan

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Erkan Kalaycı

Temmuz 2020

Kırklareli'nin Kofçaz ilçesinin köylerinde yaşayan Amuca Bektaşilerinin inanç ve uygulamaları üzerine hazırlanan bu çalışma giriş ve sonuç kısımlarının dışında dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında yapılan çalışmanın amacı, araştırma sahası ve konunun sınırları, araştırmanın yöntemi ve verilerin toplanması gibi konularda bilgiler verildi. Birinci bölümde araştırma yapılan saha olan Kofçaz ve köylerinin tarihi, coğrafi özellikleri ve nüfusu hakkında bilgiler verildi. Burada köylerin isimleriyle ilgili gerek yazılı kaynaklarda bulunan gerekse derlemelerde tespit edilen toponomik efsanelere de yer verildi. Bu bölümün son kısmında ise Bektaşiliğin oluşum ve gelişim devreleri ve coğrafi yayılımı hakkında bilgiler verildikten sonra Trakya Bölgesi'ne bağlı Kofçaz'da yaşayan Amuca Bektaşilerinden bahsedildi. İkinci bölümde Amuca Bektaşilerinin inanç ve uygulamalarıyla ilişkili olmasından dolayı eski Türk inançları, kültürler ve iyeler/ruhlardan bahsedildi. Üçüncü bölümde Amuca Bektaşilerinin geçiş dönemi geleneklerinden doğum, sünnet, askere gitme, evlilik ve ölümle ilgili inanç ve uygulamaları anlatıldı. Dördüncü bölümde geçiş dönemi âdetlerinin dışında kalan doğa olayları, hayvanlar, bitkiler, nazar ile ilgili inanç ve uygulamalara; Bölgede velî olarak kabul edilen şahsiyetler ile ilgili anlatılara ve Amuca Bektaşileri için özel günlerden olan Hıdırellez, Girdi Perşembe, Çıktı Perşembe ve Muharrem ayı ile ilgili yapılan ritüellere yer verildi. Sonuç kısmında ise elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirmelerde bulunuldu.

Anahtar Kelimeler: Amuca Bektaşileri, İnanç, Kofçaz

ABSTRACT

This study, which is prepared on the beliefs and practices of Amuca Bektashis living in the villages of Kofçaz district of Kırklareli, consists of four chapters apart from the introduction and conclusion sections. In the introduction part, information was given on subjects such as the purpose of the study, the research area and the limit of the subject, the method of the research and the collection of data. In the first section, information was given about the history, geographical features and population of Kofçaz and its villages. In this part, the toponomic legends related to the names of the villages, both found in written sources and identified in reviews, were also included. In the last part of this section, after giving information about the formation and development circuits and geographical spread of Bektashism, the Amuca Bektashis living in Kofçaz, which is connected to the Thrace Region, are mentioned. In the second part, old Turkic beliefs, cults and souls / spirits were mentioned because of their relation with the beliefs and practices of Amuca Bektashis. In the third chapter, the beliefs and practices of Amuca Bektashis about transitional traditions, birth, circumcision, joining the army, marriage and death are told. In the fourth section, the natural events, animals, plants, beliefs and practices related to the evil eye, which are outside the transitional periods; In the region, there are narratives about personalities accepted as guardians and rituals about “Hıdırellez”, “Girdi Perşembe”, “Çıktı Perşembe” and “Muharrem ayı”, which are special days for Amuca Bektashis. In the conclusion part, there is evaluations of the data that have been collected and analysed.

Keywords: Amuca Bektashis, Blief, Kofçaz

ÖNSÖZ

Amuca Bektaşileriyle ilgili oldukça sınırlı sayıda çalışma bulunması bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir. Ancak Kofçaz'ın yakın tarihte ilçe olmuş olması, geçmişte ise küçük bir yerleşim yeri olmasından dolayı Kofçaz'a dair tarihi kaynaklar yok denecek kadar azdır. Bu durum çalışma sahasıyla ilgili bilgilerin hazırlanmasında büyük bir zorluk olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca Mart 2020 tarihinden itibaren Türkiye'de de görülmeye başlayan Covid-19 salgını nedeniyle saha araştırmalarımız sekteye uğramıştır. Ancak belirtilen tarihten önce yapılan derlemeler çalışmayı tamamlamamız açısından yeterli olmuştur.

Kapalı bir toplum yapısını aşarak, araştırma konusuna dair bilgiler toplamak bu noktada zorluk teşkil etmekte idi. Yapılan çalışma, bir yüksek lisans tezi olmanın sınırları içerisinde hazırlandığından Amucalarla ilgili çoğu meseleyi çözüme kavuşturmak iddiasında değildir. Ancak Anadolu ve Balkan Bektaşiliği ile ilgili yapılmış çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Amuca Bektaşileriyle ilgili bu çalışmayı yapmaya beni teşvik eden Arş. Gör. Emine Serpil Koyuncu'ya, kaynak kitapların temin edilmesinde yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Yeliz Yasak Peran'a ve Arş. Gör. Mehmet Tuncer'e, çalışmanın nihayete ermesi noktasında fikirlerinden ve görüşlerinden istifade ettiğim Aksaray Üniversitesi'nden Dr. Öğr. Üyesi Çetin Yıldız'a şükranlarımı sunarım.

Sahadaki derlemeler esnasında bana rehberlik eden, aynı zamanda kaynak kişilerden olan Hasan Hüseyin Arslan ve eşi Makbule Arslan'a, derleme çalışmaları boyunca özellikle kadınlarla irtibata geçmemde yardımcı olan Elif Boncu'ya ve çalışma boyunca desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen aileme teşekkür ederim.

Çalışma boyunca beni yönlendiren, yaptığı bilimsel katkılarla çalışmamı olgunlaştıran kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Erkan Kalaycı'ya şükranlarımı sunarım.

Okan Yıldız
Kırklareli-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xix
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
Araştırmanın Saha ve Konu Sınırları	2
Araştırmanın Yöntemi.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	5
ARAŞTIRMA YAPILAN SAHA İLE İLGİLİ BİLGİLER VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Kofçaz'ın Tarihi	5
1.2. Kofçaz'ın Coğrafi Özellikleri ve Ekonomisi.....	6
1.3. Kofçaz'ın Nüfusu	6
1.4. Araştırma Yapılan Köyler Hakkında Bilgiler	7
1.4.1. Ahlatlı Köyü.....	7
1.4.2. Ahmetler Köyü	8
1.4.3. Aşağıkanara-Yukarıkanara Köyleri	9
1.4.4. Beyci Köyü.....	9
1.4.5. Devletli ağaç Köyü.....	10
1.4.6. Karaabalar Köyü	12
1.4.7. Kocatarla Köyü.....	13
1.4.8. Malkoçlar Köyü	14
1.4.9. Tastepe Köyü	15
1.4.10. Tatlıpınar Köyü.....	16

1.4.11. Terzidere Köyü.....	16
1.4.12. Topçular Köyü	17
1.5. Bektaşilik ve Kofçaz Çevresinde Yaşayan Amuca Bektaşileri	18
İKİNCİ BÖLÜM.....	23
HALK İNANÇLARI VE UYGULAMALARI ÜZERİNE	23
2.1. Halk İnanışlarının Kaynakları	26
2.2. Eski Türk İnançları	28
2.3. Kültler	30
2.4. İyeler/Ruhlar	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	33
KOFÇAZ'DA YAŞAYAN AMUCA BEKTAŞİLERİNİN HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ HAKKINDAKİ İNANÇ VE UYGULAMALARI.....	33
3.1. Doğum ile ilgili inanışlar	34
3.1.1. Doğum Öncesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	34
3.1.1.1. Kısırlığı gidermede yapılan uygulamalar	34
3.1.1.2. Hamileliğin anlaşılması (ağız tatsızlığı/aşerme)	36
3.1.1.3. Cinsiyet tayini	37
3.1.2. Doğum Esnasındaki İnanış ve Uygulamalar	38
3.1.3. Doğum Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	38
3.1.3.1. Göbek bağı ve eşi	39
3.1.3.2. Loğusalık (kırklı) ve kırk uçurma	39
3.1.3.3. Albastı	40
3.1.3.4. Kırk Basması/ kırk karışması.....	41
3.1.3.5. Yeni doğan bebeğe ad verme.....	42
3.1.3.6. İsim çöreği	43
3.1.3.7. Çocuğun isminin değiştirilmesi ile ilgili inanış ve uygulamalar	44
3.1.3.8. Köstek çöreği	45

3.1.3.9. Diş hediği/buğdayı	45
3.2. Sünnet ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	45
3.3. Askerlik ile İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	46
3.4. Evlilik ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	48
3.4.1. Evlilik Öncesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	48
3.4.1.1. Danışıklık -kız bakma.....	48
3.4.1.2. Baba hakkı	49
3.4.1.3. Pazarlık görme -hazırlık	49
3.4.1.4 Nişan.....	50
3.4.1.5. Tatlı tavaşı	50
3.4.2. Düğün Esnası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	51
3.4.2.1. Bayrak alma	51
3.4.2.2. İmam nikahı	51
3.4.2.3. Düğüne davet	52
3.4.2.4. Kına gecesi.....	53
3.4.2.5. Koç götürme	53
3.4.2.6. Sağdıç -ahretlik	54
3.4.3. Düğünlerde Yapılan Eğlence ve Oyunlar.....	55
3.4.3.1. Oklavadan kayma.....	55
3.4.3.2. At yarışı	55
3.4.3.3. Güreş	55
3.4.3.4. Silah atma ve kuş vurma.....	56
3.4.4. Gelin Baba Evinden Ayrılırken Yapılan Uygulama ve İnanışlar...	56
3.4.4.1. Gelini aynaya baktırma.....	57
3.4.4.2. Yenge parası	57
3.4.5. Gelin, Damat Evine Gelince Yapılan Uygulama ve İnanışlar	57
3.4.6. Düğün Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	58

3.4.6.1. Gerdek	58
3.4.6.2. Gelin pidesi.....	58
3.4.6.3.Geze.....	58
3.5. Ölüm ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	59
3.5.1. Ölüm Haberinin Duyurulması	60
3.5.1.1. Ağıt yakma.....	60
3.5.2. Ölünün Hazırlanması, Defin ve Cenaze Namazı	61
3.5.3. Ölüm Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	62
3.5.3.1. Dardan indirme/düşme	63
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	65
KOÇAZ'DA YAŞAYAN AMUCA BEKTAŞİLERİNİN GEÇİŞ DÖNEMİ DIŞINDAKİ HALK İNANÇLARI VE UYGULAMALARI.....	65
4.1. Doğa Olayları ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	65
4.2. Hayvanlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar	66
4.3. Bitkilerle İlgili İnanış ve Uygulamalar	69
4.4. Dinsel-Büyüsel İnanmalar ve Uygulamalar	71
4.4.1. Nazar Değmesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	71
4.5. Veli Şahsiyetler Etrafında Oluşturulan İnanmalar.....	72
4.5.1. Topçu Baba.....	72
4.5.2. Gül Baba	75
4.5.3. Ahmet Baba	76
4.5.4 Mercan Baba	77
4.5.5 Höyük Baba	77
4.6. Belirli Gün ve Zamanlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar	77
4.6.1. Girdi Perşembe.....	78
4.6.2. Hıdırellez ile İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	78
4.6.2.1. Hıdırellez'de deve oynatma	82

4.6.3. Çıktı Perşembe.....	83
4.6.4. Muharrem Ayı ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	83
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	89
EKLER	97
EK 1: KOFÇAZ VE KÖYLERİNİN HARİTASI.....	97
EK 2: AHMETLER KÖYÜ'NÜN MEZARLIĞINDA BAŞINA BEYAZ BEZLER BAĞLANMIŞ MEZARLAR	97
EK 3: MESLEK İSMİNİN YAZILI OLDUĞU MEZAR TAŞI.....	98
EK 4: AMUCA BEKTAŞİLERİNDE KADIN MEZAR ÖRNEĞİ.....	98
EK 5: AMUCA MEZAR TAŞI	99
EK 6: GÜL BABA TÜRBESİ UZAKTAN GÖRÜNÜMÜ	99
EK 7: GÜL BABA TÜRBESİ DIŞTAN GÖRÜNÜMÜ.....	100
EK 8: GÜL BABA TÜRBESİ İÇERİDEN GÖRÜNÜMÜ	100
EK 9: ANABACI'NIN GÜL BABA TÜRBESİ'NDE NİYAZI	101
EK 10: KIZIL DELİ SULTAN (SEYİT ALİ SULTAN) NAZARLAMASI ÖNDEN GÖRÜNÜMÜ	101
EK 11: KIZIL DELİ SULTAN (SEYİT ALİ SULTAN) NAZARLAMASI	102
EK 12: TOPÇU BABA TÜRBESİ DIŞARDAN GÖRÜNÜMÜ	102
EK 13: TOPÇU BABA TÜRBESİ ÖNÜNDE KADIN ZİYARETÇİLER...	103
EK 14: TOPÇU BABA TÜRBESİ İÇERİDEN GÖRÜNÜMÜ	103
EK 15: TOPÇU BABA TÜRBESİ İÇİNDE YAKILAN MUMLAR (ÇERAĞLAR).....	104
EK 16: TOPÇU BABA TÜRBESİ BAHÇESİNDE OYUNCAK BEBEK VE BEŞİK	104
EK 17: TOPÇU BABA TÜRBESİ BAHÇESİNDE OYUNCAK BEŞİK	105
EK 18: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİ YEMEK DAĞITIMI	105
EK 19: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİ	106

EK 20: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE SEMAH DÖNEN KADINLAR	106
EK 21: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE KARİKATÜR KİTABI DAĞITIMI	107
EK 22: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİ	107
EK 23: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE NEFES OKUYAN BEKTAŞI BABALARI.....	108
EK 24: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE LOKMA DÖKEN KADINLAR	108
EK 25: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE YEMEK YAPAN KADINLAR	109
EK 26: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE KURBAN KESİMİ.....	109
EK 27: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE YEMEK HAZIRLAYAN KADINLAR	110
EK 28: TOPÇU BABA ORMANI GİRİŞİNDE SATICILAR	110
EK 29: HİDIRELLEZ KUTLAMALARI	111
EK 30: HİDIRELLEZ KUTLAMALARINDA DEVE OYUNU	111
EK 31: HİDIRELLEZ KUTLAMALARI	112
EK 32: HİDIRELLEZ KUTLAMALARI	112
EK: 33: HİDIRELLEZ KUTLAMALARINDA KADINLAR GELENEKSEL KIYAFETLERİYLE	113
EK: 34: HİDIRELLEZ KUTLAMALARININ YAPILDIĞI ALAN.....	113
EK 35: TOPÇU BABA CEM EVİ UZAKTAN GÖRÜNÜMÜ	114
EK 36: TOPÇU BABA CEM EVİ İÇERİDEN GÖRÜNÜM	114
EK 37: TOPÇU BABA CEM EVİ'NİN KAPISINDAKİ 12 İMAMI TEMSİL EDEN ŞEKİL	115
EK 38: CEM EVİ'NDE DERVİŞ VE BEKTAŞI BABASI.....	115
EK: 39: BEKTAŞI BABASINA NİYAZ EDİLİRKEN.....	116

EK 40: BEKTAŞI BABASININ ÖNÜNDE HOROZ (CEBRAİL) KURBANI	116
EK 41: YAĞLI ÇÖREKTE PARA BULMA OYUNU	117
EK 42: HZ HÜSEYİN'İ ANMA (MATEM) TÖRENİ.....	117
EK 43: HZ HÜSEYİN'İ ANMA (MATEM) TÖRENİ ÖNCESİ SELAMLAŞMA (GÖRÜŞME).....	118
EK 44: MUHABBETTE YEMEK DAĞITIMI.....	118
EK 45: AŞURE TADIMI ÖNCESİ BEKTAŞI BABASI VE CANLARI (MÜRİDLERİ)	119
EK 46: ÖRNEK DERLEME METNİ	120

KISALTMALAR

Fr.	: Fransızca
Hz	: Hazreti
İ.ö	: İsa'dan önce
İ.s	: İsa'dan sonra
K.K	: Kaynak kişi
vb	: ve benzeri
yy	: yüzyıl

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Halkbilimi, bir ülke ya da bölge halkına ait maddi ve manevi bütün kültür öğelerini, kendine has bilimsel yöntemlerle derleyen, sınıflandıran ve bu doğrultuda değerlendiren, ardından bu değerlendirmeleri sistematik bir şekilde açıklayıp, yorumlayan bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Çobanoğlu, 2012: 16). İnsan hayatının doğumla başlayıp, ölümle fiilen son bulan dönemine kadar, yaşantısına anlam katan, olgunlaştırıp geliştiren, hayatın her alanında etkili olan gelenekler, görenekler, inançlar, davranışlar, sözler ve tutumlar yani insan hayatına dokunan her bir olgu halkbiliminin temel dinamiklerini meydana getirir.

İnsanları bir arada tutan gerçek bağlar kültürle ilgili olanlardır (Benedict, 2000: 37). Bu açıdan bakıldığında halkbilimi ürünlerinin büyük bölümü, kaynağı bilinmeyen veya unutulmaya yüz tutmuş sözlü ürünlerden oluşmaktadır. Teknolojinin ilerlemesi ile gittikçe unutulmaya yüz tutan kültürel değerlerin yazıya aktarılıp, gelecek nesillere iletilmesi önem arz etmektedir. Bu maksatla hazırlanan bu çalışmada da Kırklareli ili Kofçaz ilçesine bağlı köylerde yaşayan ve Amuca Bektaşileri olarak bilinen topluluğun gerek sosyal ve ekonomik yapılarını gerek doğum, sünnet, askere gitme, evlenme ve ölüm gibi hayatın geçiş dönemleri ile ilgili inanış ve uygulamaları tespit edilmiştir. Kofçaz'da yaşayan Amuca Bektaşileri arasında velî şahsiyetler olduğuna inanılan ve bu bağlamda etrafında bazı inanış ve uygulamalar geliştirilen kişiler hakkındaki inanış ve uygulamalar kayda geçirilmiştir. Ayrıca bunların dışında kalan; Bayramlar, özel günler vb zamanlardaki inanç ve uygulamalar tespit edilerek üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur. Akademik literatür incelendiğinde Amuca Bektaşileri hakkında oldukça sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amaçlarından biri de Amuca Bektaşilerinin inanç ve uygulamalarının bilim dünyasına tanıtılmasıdır.

Kültürlerin aynı potada eritildiği küreselleşen dünyada bir toplumu diğerinden ayıran, toplumların kendilerine has gelenek, görenek, âdet, inanç ve uygulamalarının kayıt altına alınarak muhafaza edilmesi ve gelecek

kuşaklara aktarılması önem arz etmektedir. Bu çalışma da son temsilcilerinin yaşlarının ilerlemiş olması, modern dünyanın ve teknolojik gelişmelerin yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle unutulmaya yüz tutmuş Amuca Bektaşilerinin inanç ve uygulamalarına dair yapılan bir akademik çalışma olması bakımından önemlidir.

Araştırmanın Saha ve Konu Sınırları

Amuca Bektaşilerinin Türkiye'nin yanı sıra Balkan ülkelerinde de varlığı bilinmektedir. Amucaların, Türkiye'de Eskişehir, Kars, Kırklareli, İstanbul, Edirne Tekirdağ, Yalova gibi yerlerde de yaşadıkları bilinmektedir (Engin, 2010: 371-401). Ancak bu çalışma saha sınırlılıkları bakımından Kırklareli ili Kofçaz İlçesi'nin köyleri ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma sahasının Kofçaz İlçesi'nin köyleri ile sınırlı tutulmasının sebebi bu köylerin, Amucaların, Trakya Bölgesi'nde en yoğun yaşadığı yerler olmasındandır.

Amuca Bektaşilerinin inanç ve uygulamalarıyla ilgili kapsamlı bilgilere ulaşılması için Türkiye'nin özellikle Trakya Bölgesi ile Balkanlardaki Amucaların birlikte değerlendirildiği bir çalışmanın yapılması gerekmektedir. Ancak bu çalışmanın bir yüksek lisans çalışması olması, bitirilmesi gereken süre ve bazı imkânsızlıklar düşünüldüğünde çalışma, adı geçen ilçenin köyleri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmaya konu ve saha ile ilgili literatür taraması yapılarak başlanmıştır. Sahaya çıkmadan önce, bu bölgede yaşayan Amuca Bektaşileri ile ilgili sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür. Ancak başka bölge ya da topluluklarla ilgili yapılmış örnek tezler, bilimsel çalışmalar ve araştırma yöntem ve teknikleri üzerine hazırlanmış eserler dikkate alınarak çalışmanın genel hatları belirlenmiştir. Daha sonra Kırklareli il merkezinde yaşayan Halife Dede Baba Hasan Yıldız, Derviş Hasan Hüseyin Arslan ve eşi Makbule Arslan ile iletişim kurularak Kofçaz İlçesi'nin köylerinde yaşayan Amuca Bektaşileri ile irtibata geçilmiştir. Bu kişiler ve Kofçaz ve Köyleri Dayanışma Derneği aracılığıyla Kofçaz İlçesi'nde Amuca Bektaşilerinin yaşadığı köyler hakkında bilgi alınmış ve kaynak kişiler belirlenmiştir.

Bu çalışmada gözlem ve görüşme yöntemlerine başvurulmuştur. Araştırma esnasında Amuca Bektaşilerinin geleneksel törenleri gözlemlenmiş, yapılan uygulamalar kayıt altına alınmıştır. Ayrıca kaynak kişilerden gerekli bilgilerin daha iyi alınması adına geleneksel törenlerdeki uygulamaların bir kısmı icra edilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle bu çalışmada hem katılımlı gözlem hem de gözlemci katılım yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Ayrıca görüşme yöntemi ile de kaynak kişilerle seyircili ve seyircisiz ortamlarda birebir görüşmeler yapılmıştır. Kaynak kişilerle görüşmeden önce sorulacak sorular hazırlanmıştır. Bu sorular için Özkul Çobanoğlu'nun "Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş" adlı eserinden istifade edilmiştir.

Yapılan derlemeler esnasında yapılacak bu çalışma ile Amuca Bektaşilerinin inanç ve uygulamalarının gelecek nesillere aktarılmasının amaçlandığı belirtilerek kaynak kişilerin kendilerini güvende hissetmeleri sağlanmıştır. Ses kayıt cihazı, fotoğraf makinası gibi cihazlardan çekilen kaynak kişilere; kayıtların sadece tarafımızca dinleneceğine, herhangi bir platformda paylaşılmayacağına dair bilgiler verilmiştir. Başkalarının dinlemesinden rahatsızlık duyulacağını ifade eden kaynak kişilere ise kalemle yazma işleminin çok uzun süreceği anlatılmış ve karşılıklı samimiyete dayanan bir ilişki geliştirilmiştir.

Konuyla ilgili yapılan görüşmelerde kaynak kişilerin başından geçen olayları da anlatmaları konuyu bazen saptırsa da araştırma ile ilgili sorular sorularak söz, tekrar anlatılması istenen konuya getirilmeye çalışılmıştır. Bu sorular sorulurken, yaşça da bizden büyük olan kaynak kişilere hoşgörülü ve saygılı davranılmış olup hem bilimsellikten ödün verilmemiş hem de kişilerin kendilerini rahat hissetmeleri sağlanarak bilgi akışı sağlanmıştır.

Derleme çalışmalarının belli başlı zorlukları olduğu bilinmektedir. Çalışma sahası her ne kadar sınırlandırılmış olsa da kaynak kişilerin yaz aylarında işlerinin yoğunluğu ve çalışma saatleri hesap edilerek görüşme talep edilmiştir. Kaynak kişiler günlerinin büyük bir kısmını tarlada geçirdiğinden, köy kahvelerinde ve belirlenen şahısların evlerinde, bu kişilerin işlerinin olmadığı zamanlar kollanmış ve bu zamanlarda köylere gidilerek derleme yapılmaya çalışılmıştır.

Yaz aylarında karşılaşılan bu sıkıntılarla kış aylarında, daha az karşılaşılmıştır. Çünkü Kırklareli il merkezinde bulunan ve son birkaç yıldır faaliyete geçirilen Topçu Baba Cem Evi'nde, Kofçaz ilçesinin köylerinde yaşayan halkın her hafta toplanması ve muhabbet¹ dedikleri cem ve kurban kesme törenlerini yapmaları sayesinde kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde hem zaman konusunda hem de yapılan uygulamaları yerinde gözlemlene noktasında tarafımıza kolaylık sağlanmıştır.

Derleme çalışmasında, teknik malzeme olarak ses kayıt cihazı, fotoğraf makinası kullanılmış ve bu kayıtlar yapılırken kaynak kişilerin izinleri alınmıştır. Öncelikle bütün köyler dolaşarak saha ve kaynak kişilerin yaşam alanları yerinde gözlemlenmiştir. Bazı köylere bir kez gitmek yeterli olurken, kaynak kişilerin yoğun olduğu ve malzemenin çok olduğu düşünülen köylere birkaç kez gidilmiştir. Sözlü ürünler derlenip kaydedildikten sonra yazıya geçirilmiştir. Ses kayıtları bazen tekrar tekrar dinlenmek suretiyle bilgilerin doğru ve eksiksiz bir şekilde yazıya aktarılmasına özen gösterilmiştir. 1 senelik bir gözlem ve derleme aşamasının sonucunda bu çalışma meydana getirilmiştir.

¹ Bektaşilerin belirli günlerde bir araya gelerek ibâdet etmelerine muhabbet denir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YAPILAN SAHA İLE İLGİLİ BİLGİLER VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kofçaz'ın Tarihi

Kofçaz ilçesinin tarihi hakkında yazılı kaynaklar az olmakla birlikte, 1369 yılında Osmanlı topraklarına katıldığı bilinmektedir. Cumhuriyet zamanında Keşirlik Nahiyesi olarak bilinirken 1959 yılında Kofçaz ismini alarak ilçe olmuştur (T.C Kofçaz Kaymakamlığı, 2020).

Kırklareli iline bağlı küçük bir ilçe olan Kofçaz hakkında sınırlı sayıda bulunan kaynaklardan biri Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâmesidir. Kofçaz'a bağlı bulunan Ahmetler Köyü'nde türbeleri bulunan Gül Baba ve Yağmur Baba nâmı ile anılan kişilerle ilgili Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâmesinde birkaç cümlelik şu bilgiler mevcuttur:

“Yağmur Baba: “Tekyesinde âsûde olduğu bâlâda mestûrdur. Ve nehr-i Moroş aşrı Murâd bayırı üzre,” Gül Baba ise “Menzil-i Kârye-i Gül Baba: İki yüz hâneli mâmur kurâdır kim Gül Baba Sultân anda bir hıyâbân içre medfûndur” (Dağlı, Kahraman, ve Sezgin, 2001: 167-204).

Kofçaz ilçesinin uzak geçmişi hakkında elde pek kaynak olmamakla birlikte, 1950'li yıllardan sonra Kofçaz'ın ilçe olma hadisesi hakkında bazı bilgilere ulaşılabilmektedir. Kofçaz ilçesi Türkiye sınırları içerisindeki en küçük ilçelerden biri olduğu için, hakkındaki tarihî bilgiler de ancak Kofçaz'a bağlı bir köyün tarihi kadardır. Kofçaz ilçesi hakkında çalışan sınırlı sayıda araştırmacılardan biri olan Nazif Karaçam, Kofçaz hakkında şunları söylemektedir:

Kofçaz 1959 yılında ilçe olmuştur. Ancak bazı kaynaklar bunun 1957 yılı olduğunu, 1959 yılında ise belediye kuruluşunun gerçekleştiğini bildirmektedirler. İki kuruluş da aynı yılda hizmete girmiştir. İlçe olmazdan önce Kofçaz, Keşirlik Bucak Merkezi olarak anılırdı. Kırklareli'ne bağlıydı (Karaçam, 1995: 509).

Karaçam'ın bildirdiğine göre, Kofçaz ilçesine, eski adıyla Keşirlik'e, 1877-1878 yıllarındaki Osmanlı- Rus Savaşı'ndan sonra sürekli göçler

olmuştur. Balkan Savaşlarından sonra da bu bölgeye göç olduğunu yine Karaçam'dan edindiğimiz bilgilere dayanarak ifade edebiliriz. 1950'li yıllarda ise Keşirlik'ten, Almanya'ya çalışmak için giden işçiler ve köyden kente göç eden insanlarla birlikte Keşirlik bölgesi küçük bir nahiye olarak kalmıştır (Karaçam, 1995: 511).

1.2. Kofçaz'ın Coğrafi Özellikleri ve Ekonomisi

Kofçaz, Istranca Dağlarının eteklerinde yerleşmiş oldukça engebeli bir arazi yapısına sahiptir. İlçede Kocayazı köyünden doğan ve Bulgaristan'a akan dere ile Devletliağaç, Tastepe, Terziler köylerinden ve ilçe merkezinden çıkan dereler birleşerek Kayalı Barajı'nı beslemektedir.

Bulunduğu konum itibarıyla karasal iklimin etkisinde olan Kofçaz, yazları kurak ve sıcak, kışları kar yağışlıdır. Deniz seviyesinden 420 metre yükseklikte olan ilçede ilkbahar ve sonbahar mevsimleri soğuk ve yağışlı geçmektedir. İlçenin etrafında Bozkaya, Çilekli, Kuzgunkaya ve Mandıralık tepeleri bulunmaktadır. Kuzeye doğru gittikçe yükseltinin arttığı bu yerleşim bölgesinde büyük tepeler, yamaçlar, derin yarıklar bulunmaktadır. Bölgedeki Yoklar Dağı, önemli bir yükselti olarak gözüke de bölgenin güneyinde nispeten düzlükler de mevcuttur. Hayvancılık bakımından Kırklareli'nin önemli ilçelerinden olan Kofçaz'da halkın sattığı buğday, fasulye, ayçiçeği, peynir ve süt ürünleri önemli gelir kaynaklarıdır. İlçe topraklarının önemli bir kısmı odunsu bitkilerle kaplı olsa da buğday ve ayçiçeği yetiştiriciliği yaygındır (Karaçam, 1995: 508,509).

1.3. Kofçaz'ın Nüfusu

Kofçaz, Bitki örtüsü ve arazi yapısından dolayı Türkiye'nin en az nüfuslu ilçelerinden biridir. Kırsal bir görünüme sahip olan ilçede 1990 yılında yapılan nüfus sayımına göre ilçe merkezinin nüfusu 1306, köylerin toplam nüfusu ise 3698'di. 2015 yılı nüfusuna bakıldığında ise ilçe nüfusu 855'e, köylerin toplam nüfusu ise 2069'a gerilemiştir (Karaçam, 1995: 510).

Yıllara göre Kofçaz ilçesi ve köylerin nüfusu²

YILI	MERKEZ	KÖYLER	TOPLAM
1970	868	5894	6852
1980	1082	8973	6055
1985	1278	4420	5698
1990	1306	3698	5004
1997	1487	2720	4207
2000	1538	2628	4166
2008	751	2212	2963
2011	886	2115	3001
2015	855	2069	2924

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere 1970’li yıllardan itibaren Kofçaz ve köylerinin toplam nüfusunda sürekli bir azalma mevcuttur. 1970’den 2000’e gelinceye dek Kofçaz ilçe merkezinde sürekli bir nüfus artışı varken, 2000’den 2008’e gelinceye dek bu durum azalışa geçmiştir. 2011’den 2015’e kadarki süreçte ise bu artışın azalarak da olsa devam ettiği anlaşılmaktadır. Köylerde ise, 1970’den 1980’e kadar bir artış olup ardından 2015’e kadar sürekli bir azalma olduğu görülmektedir.

1.4. Araştırma Yapılan Köyler Hakkında Bilgiler

1.4.1. Ahlatlı Köyü

Ahlatlı Köyü, 55 nüfusa sahip olup, köyde 22 hane bulunmaktadır. Ahlatlı Köyü’nün Kofçaz’a olan uzaklığı 55 kilometredir.³ Genel olarak Kofçaz’ın diğer köylerinde olduğu gibi halk, çiftçilik ve hayvancılık ile geçimini sağlamaktadır.

Köyün Ahlatlı ismini almasıyla ilgili Karaca şöyle söylemektedir:

Köyün ismi önceleri Al Atlı Köyü imiş. Köyün ismi hakkında çeşitli söylentiler bulunmaktadır. Bu anlatılardan biri şudur: Horasan’dan veya Kayı boyundan, Ertuğrul Gazi soyundan gelen al atlıların kurduğu ancak, Serez’den gelen iki al atlı, Deliorman içlerinden Şeyh Bedrettin’i, Serez’e kaçıncı köy Al Atlılara küsmüş olacak ki adını Ahlatlı Köyü olarak değiştirmiştir (Karaca, 2015: 67).

² Bu veriler Kofçaz Kaymakamlığı’nın internet sitesinden alınmıştır.

³ Araştırma yapılan köylerin nüfusu, köylerde bulunan hane sayısı ve köylerin ilçe merkezine olan uzaklıkları ile ilgili bilgiler Kofçaz Kaymakamlığı’nın internet sitesinden alınmıştır. Diğer köylerle ilgili bilgilerin verildiği kısımlarda her defasında bu dipnot tekrar edilmemiş, yalnızca burada belirtilmiştir.

Nazif Karaçam ise “Ah Atlı” olan köyün isminin ilerleyen yıllarda Ahlatlı’ya dönüştüğünü söylemektedir. Köye bu isim Plevne Savaşı ile bu yılları takip eden yıllarda, şimdiki Bulgaristan’ın çeşitli bölgelerinden gelen eski Yörük toplulukları tarafından verilmiştir. Ayrıca Balkan Savaşı sırasında Bulgarların ilk kez bu sınır boyu köyünden saldırıya geçtiği bilinmektedir (Karaçam, 1995: 515).

Gözlemlerimiz doğrultusunda, eski Türklerden kalan “yazlak-kışlak” mefhumunun bu bölge halkı için de devam etmekte olduğunu söylemek mümkündür. Genellikle yazları tarla ekip, orak biçen köylüler, kışları ise Kırklareli merkezine göç etmektedirler.

1.4.2. Ahmetler Köyü

Ahmetler Köyü’nün nüfusu 125 olup, köyde bulunan hane sayısı 42’dir. Köyün Kofçaz’a olan uzaklığı 18 kilometredir. Geçimini komşu köylerde olduğu gibi tarım ve hayvancılıkla sağlayan köy halkı, kışın Kırklareli merkezinde, yazın ise Ahmetler köyünde hayatlarını devam ettirmektedirler.

Nazif Karaçam’ın bildirdiğine göre Ahmetler Köyü’ne iskân edilenler Evlâd-ı Fâtihân Yörükleridir. Bu köyün çevresinde Rum, Bulgar ve Ermeni köyleri bulunmakta idi. Bununla ilgili olarak, önceleri Tatlıpınar Köyü’nde bir Ermeni Mahallesi bulunmaktaydı. Bu Ermenilerin bölgeye gelişlerinin 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşları sonrası olduğu tahmin edilmektedir (Karaçam, 1995: 515).

Ahmetler Köyü hakkında anlatılan toponomik bir efsane şu şekildedir: Şimdiki adı ile Ahmetler olan köyde yaşayan köylüler, bu köyde yaşayan bir çobana bir emanet bırakırlar. Çoban da bu emanete gözü gibi bakar ve onu korur, kaybedeceğim diye korkarmış. Ertesi gün gelen köylüler çobanı bıraktıkları gibi görünce, çobana “oğlum sen ahmak mısın?” derler. Bundan hareketle köyün ismi Ahmaklar olarak anılmaya başlar. Köye takılan bu ismi bir zaman sonra köylüler beğenmez ve isimden şikâyet ederler. “Çoban ahmak diye biz de mi ahmağız?” diye sitemde bulunurlar. Zaman geçtikçe köyün ismi Ahmaklar’dan değişerek Ahmatlar olarak anılmaya başlamıştır. Trakya’da meşhur olan “h” harfinin kullanılmaması nedeniyle Ahmatlar ismi halk arasında “Amatlar” olarak söylenmeye başlar. Daha sonra

köylüler, bu ismin de biraz kaba olduğunu düşünürler ve köyün ismi Ahmetler olarak son halini alır (K.K. 11, K.K 7, K.K 17).

Ahmetler Köyü'nün tamamı Amuca Kabilesi'ne bağlı Bektaşilerden oluşmaktadır. Köyün güneybatı istikametinde Kızıl Deli Sultan'ın (Seyid Ali Sultan) nazarlaması⁴ olan bir sembol makam bulunmaktadır. Yine köyün kuzeybatı istikametinde bulunan köy mezarlığının bahçesinde, Gül Baba'nın nazarlaması bulunmaktadır. Köyün ormanı olarak kabul edilen ormanda ise Yağmurlu Baba ismiyle Allah dostu bir velî olarak kabul edilen zâtın yatırı bulunmaktadır.

Köy halkı geçmişten gelen gelenek, görenek ve âdetlerini günümüzde de yaşatmaya devam eden bir topluluktur.

1.4.3. Aşağıkanara-Yukarıkanara Köyleri

Aşağı ve yukarı kanara köyleri isimlerinden de anlaşılacağı üzere birbirine yakın bulunan iki bölgenin birbirinden bir şekilde ayrılmasıyla oluşmuştur. Aşağıkanara Köyü'nün nüfusu 64 olup, köyde bulunan hane sayısı 20'dir. Bu köyün Kofçaz'a olan uzaklığı ise 16 kilometredir. Yukarıkanara Köyü'nün ise nüfusu 78 olup, köyde bulunan hane sayısı 29'dur. Yukarıkanara Köyü'nün Kofçaz'a olan uzaklığı 13 kilometredir.

Yukarıkanara Köyü'nün eski adı, Nazif Karaçam'ın aktardığına göre Kanara-ı Bâlâ olarak bilinmekteydi. Buna Büyük kanara da denmekteydi. Aşağıkanara ise Kanara-ı Zîr olarak anılmaktaydı. Kanara, hayvanların toplu olarak kesimlerinin yapıldığı yer anlamına da gelmektedir. Bu köylerin isimlerinin Osmanlı ordularının et ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hayvan çiftliklerinin bulunduğu bölge anlamında kullanıldığı düşünülmektedir (Karaçam, 1995: 514).

1.4.4. Beyci Köyü

Beyci Köyü'nün nüfusu 73 olup, köyde bulunan hane sayısı 20'dir. Köyün, Kofçaz'a olan uzaklığı 22 kilometredir. Tipik bir orman köyü

⁴ Bir yol büyüğünün, evliya ya da Allah dostu olduğuna inanılan kişilerin gerçek mezarı değil de temsili olarak bir çeşit saygıdan ve sahiplenmeden kaynaklanan temsili mezarı, türbesidir. Dolayısıyla bu ifade ulu zâtlara saygıdan dolayı, kabrinin olmadığı şehirlerde makamları ifade etmektedir.

özelliğini taşıyan Beyci Köyü'nde halk geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır.

Beyci Köyü uzun seneler boyunca yakınında bulunan Tatlıpınar Köyü'ne bağlı olup Tatlıpınar Köyü'nün bir mahallesi durumunda bulunmuştur (K.K 5, K.K 6). Tatlıpınar Köyü'nün, Penço Mahallesi olarak bilinen Beyci Köyü, Bulgarların yaşadığı bir köy iken, Balkan Harbi esnasında kaybedilip 2. Balkan Harbi ile yeniden kazanılınca bölgeye, orayı boşaltan Bulgarların yerine Tatlıpınar köylüleri yerleşmiştir. Günümüzde de Amuca Bektaşilerinin yoğun bir şekilde yaşadığı bir köy durumundadır (Karaçam, 1995: 516).

Karaca, köyün Beyci ismini almasıyla ilgili şu anlatıya işaret etmektedir:

Köy 1912-1952 yılları arasında Tatlıpınar Köyü'nün Penço Mahallesi olarak bilinirken, bu isimden rahatsız olan köylüler bir mahalle olarak kalmaktansa kendi köy ve tüzel kişiliklerini kurma çalışmasına girmişler. Köye resmi heyetler gelip gitmeye başlamışlar. Gelene "Beyim hoş geldiniz" gidene, "Beyim güle güle" dedikçe bu hitap tarzı dikkatleri çekmiş. Gelen memurlardan biri "Amma Beyci köysünüz be ya, madem öyle köyün adı Beyci olsun" deyince, herkes bu isim üzerinde mutabık kalmış ve 1953 yılından itibaren köyün resmi adı "Beyci Köyü" olmuştur (Karaca, 2015: 91).

1.4.5. Devletliğaç Köyü

Devletliğaç Köyü'nün nüfusu 198 olup, köyde bulunan hane sayısı 55'tir. Devletliğaç Köyü'nün Kofçaz'a olan uzaklığı 15 kilometredir. Devletliğaç Köyü'nde de halk genellikle tarım ve hayvancılıkla geçinmektedir.

Bu köy de diğer Amuca köyleri gibi Bektaşi inanç ve uygulamalarına sıkıca bağlı, ibâdetlerini aksatmadan yerine getiren insanlarla doludur. Devletliğaç Köyü'nde Veis Baba, Bulundu Baba ve Kaybı Baba'nın makamı bulunmaktadır (Karaca, 2015: 107).

Devletliğaç Köyü'nün ismi hakkında anlatılan bir anlatı şu şekildedir:

Osmanlı Padişahlarından 1. Murat Kırklareli'ni almadan evvel savaştığı Polos Kalesi'nde yoğun bir direniş ile karşılaşır. Hedef, Balkanlara doğru ilerlemek ve güvenli bir bölge oluşturmaktır. Bu düşüncelerle Devletli ağaç Köyü'nün olduğu yere kadar ilerlenir. Bölge, Rumlarca "Ausgube" yani toplanma alanı olarak anılmaktadır. Bölgedeki bir ulu ağaç bir toplanma işaretidir, buluşma noktasıdır. Polos Kalesi ile ilgili haberler gecikince telaş başlar. Padişah, Devletli ağaç bölgesinde bulunan "ulu ağacın" gölgesinde dinlenirken Polos Kalesi'nin düştüğü haberi gelir. 1. Murat, köye ismini veren o meşhur sözünü orada söyler "sen ne ulu, devletli bir ağaçsın ki gölgede bu sevinçli haberi aldım" (Karaca, 2015: 101).

Âşıkpaşazâde Târîhi olarak da bilinen Tevârîh-i Âli Osmân'da da buna benzer bir olaydan bahsedilmektedir. Rumeli'ni fethetmeye başlayan Murad Han Gazi, Malkara'ya kadar dayanıp, ardından Polanya Hisarı'nı fethetmek istemektedir. Anlatı şu şekildedir:

...Ardından İnceğiz'in üzerindeki Türklerin "Tanrı Yıktığı" dedikleri Polanya hisarına vardı. O yerin insanları kaçıp bu hisara girmişler idi. Günlerce savaştılar ancak alamadılar. Sonunda bırakıp gittiler. Padişah: "Meğer bunu Tanrı yıka" dedi. Sonra kalkıp Devletli Kaba ağaç denen yere gelip kondular. Murad Han da bir kaba ağaca arkasını verdi. Otururken bir kısım adamlar geldi ve birbiri ardından: "Padişahım! Allah'ın kudretiyle o kale yıkılıp yerle bir oldu." dediler. Padişah da Şahin'i gösterdi. Gidip altın ve gümüş tepsiler ve filoriler ve sayısız para, akçalarla hesapsız mal getirdi. Halkının gönlünü alarak yerinde bıraktılar. Pek çok altın ve gümüş tas da buldular. Gaziler başlarına giydiler, üsküf denilen başlık o zaman ortaya çıktı. Bir de hükümdarın arkasını dayadığı o ağaç için padişah: "Bu ağaç devletlü kaba ağaçtır." dedi. O ağaca isim verme padişahın sözü sebebiyledir. Bu ağaç şimdi bile duruyor, fakat artık kütük olmuştur. Yanında da bir kuyu bulunmaktadır (Saraç ve Yavuz, 2018: 102,103).

Nazif Karaçam da buna benzer bir şekilde şu olayı bildirmektedir:

I. Murat Gelibolu taraflarında iken, Vize Sancak Beyi Sermed Bey, Sultana gönderdiği haberde Kıyıköy, İğneada yörelerinde Bizanslı Rumların karışıklık çıkardıklarını bildirmiştir. Bunun üzerine I. Murat topladığı Trakyalı müsellemlerden oluşan ordusu ile iki koldan harekete geçmiştir. O yörede bulunan Polanya Kalesi'ne sığınan Bizanslılarla bir

gün boyunca savaşmış ve kaleyi teslim alamayınca “Bunu ancak Tanrı yıka” demiştir. Buradan ordusuyla “Devletli Kaba Ağaç” dedikleri yere varmıştır. Murat burada sırtını bir ulu karaağaca dayamış ve bir süre ağaca sırtı dayalı kalmış. Tüm gaziler oradaydı. Gaziler ilk kez “Tepesi devrik, ucu püsküllü takke giydiler.” Sultan Murat Han’ın sırtını dayadığı ağaca da “Devletli Kaba ağaç” dediler. Bu zaman içerisinde Devletli ağaç oldu (Karaçam, 1995: 512).

1.4.6. Karaabalar Köyü

Karaabalar Köyü’nün nüfusu 92 olup, köyde bulunan hane sayısı 35’tir. Köyün, Kofçaz’a olan uzaklığı 29 kilometredir. Halkın geçim kaynağı diğer Kofçaz köylerinde olduğu gibi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Mısır, fasulye, arpa ve buğday eken halk; inek, koyun vb. hayvanları da damızlık olarak beslemektedir.

Karaabalar Köyü, Bulgaristan sınırına sıfır noktada bulunan bir orman köyüdür. Köy halkının neredeyse tamamı Amuca Kabilesi’ne mensuptur. Bektaşî geleneği, Amucalar tarafından bu sınır köyünde de aktif bir şekilde yaşatılmaktadır.

Karaabalar Köyü’nün ismi ile ilgili olarak, diğer Amuca köylerinde olduğu gibi gerçek olduğuna inanılan bir anlatı bulunmaktadır. Hemen hemen Kofçaz’a bağlı bütün Amuca Bektaşîlerinin yaşadıkları köylerin isimleri ile ilgili bir efsane anlatılması, sözlü geleneğin hâlâ ne kadar canlı bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir.

Anlatı şu şekildedir:

Köyün ismi bir müddet Karaballar olarak anılmış. Kara bal, bildiğiniz gibi ormanda, özellikle meşe ormanlarında üretilen kara orman balıdır. Meşe ormanlarında tamamen organik ve doğal ortamda üretilen bal, meşe ağacının özünden arıların aldığı polenlerden dolayı siyah bir renk almaktadır. Bu özelliğinden olsa gerek Karaballar ismi bir müddet kullanılmıştır. Bu özelliklerine rağmen bal yerine, Aba daha çok benimsenmiş ve tekrar Karaabalar ismi kullanılmaya başlanmıştır (Karaca, 2015: 125).

Karaabalar Köyü yetiştirmiş olduğu 19. yy halk âşığı Hayrânî ile ünlüdür. Bu âşık, gezgin bir Bektaşî dervişi olarak tanınmaktadır.

Karaçam'ın bildirdiğine göre: Yaşamının büyük kısmını Kırklareli'de geçirmiş olan Âşık Hayrânî, aşağıdaki dörtlüğü, Çöke, Edirne'nin Hacı Danişmend Köyü'ndeki mezarda bulunan Muhittin Baba için söylemiştir:

“Kerameti vardır cinde peride
Gazalarda göründü ileride
Rumeli'ni fethedenin biri de
Çöke'de yatan Muhittin Abdal'dır” (Karaçam, 1995: 514).

Köyde nazarlaması bulunan ya da efsanesi anlatılan velî ya da kutlu, mübarek olduğuna inanılan kişiler şunlardır: Tatar Baba, Hasan Baba, İskender Dede.

1.4.7. Kocatarla Köyü

Kocatarla Köyü'nün nüfusu 129 olup, köyde bulunan hane sayısı 41'dir. Köyün, Kofçaz'a olan uzaklığı 9 kilometredir. Kocatarla Köyü'nün halkı da komşu köylerdeki insanlar gibi geçimlerini toprak ve hayvancılık ile sağlamaktadır.

Köyün ismi ile ilgili fazla bilgi olmamakla birlikte, 1912 Balkan Savaşlarına kadar Osmanlı sınırlarında kalan bir Bulgar köyüdür. Köy o yıllarda 300 hane kadar olup bölgenin en kalabalık köylerinden biridir. Sınırın Bulgar tarafında kalan Kaybılar Köyü halkı, Kocatarla'ya, Kocatarla halkı ise Kaybılar Köyü'ne göç etmek zorunda kalmışlardır. Devletliğağaç'a giden eski yolun bulunduğu mera içerisinde halkın “Deliklikaya” dediği ve söylencesi olan bir ziyaret yeri bulunmaktadır (Karaçam, 1995: 520).

Kaynak kişilerden Makbule Arslan, Deliklikaya'nın söylencesini şu şekilde anlatmaktadır:

Deliklikaya, Devletliğağaç'a giden yolun merasında bulunan geniş ve ortası delik bir taştır. Antalya, Elmalı'da da buna benzer bir delikli kaya vardır. Kocatarla Köyü'ndeki bu delikli kayanın içinden geçebilen kişilerin dileklerinin kabul olduğuna, hasta olanların, iyileştğine inanılmaktadır. Bir kadın, çok zayıf olmasına rağmen, delikli kayadan geçememiş. Bu, kadının çok günahkâr olduğunu gösterir. (K.K 9)

Amuca Bektaşilerinin yoğun olarak yaşadığı köylerden biri olarak bilinen Kocatarla Köyü'nde gelenek hâlâ canlıdır. Köyde her sene 8 Kasım

günü “Kasım Devesi” şenliği yapılır, köyün tamamı bu etkinliğe katılır. Halk, kesilen kurban hayvanlarından yer ve şenlik havasında bir gün yaşanır.

1.4.8. Malkoçlar Köyü

Malkoçlar Köyü'nün nüfusu 107 olup, köyde bulunan hane sayısı 38'dir. Köyün, Kofçaz'a olan uzaklığı 23 kilometredir. Malkoçlar Köyü, Bulgaristan sınırına sıfır noktada bulunan dağlık bir köydür. Köyün geçim ve idare kaynağı komşu köylerde olduğu gibi tarım ve hayvancılıktır. Savaşlar ve göçlere sahne olmuş topraklar üzerine kurulan Malkoçlar Köyü, Amuca Bektaşilerinin yoğun bir şekilde yaşadığı bir Balkan köyüdür. Diğer komşu köylerde olduğu gibi Malkoçlar Köyü'nde de genç nüfus oldukça azdır. Zaten yaşlı nüfus yazın tarla biçmek maksadıyla köyde kalmaktadır. Hayvanları olmayanlar ise kışın Kırklareli kent merkezindeki evlerinde yaşamaya devam etmektedirler.

Malkoçlar Köyü ile ilgili yazılı belge olmasa bile halk tarafından inanılan ve anlatılan efsane şu şekildedir:

Malkoçlar Köyü'nün ismi meşhur Malkoçoğlu ailesinden gelmektedir. Malkoçoğlu ailesi yüzyıllarca Osmanlı'ya hizmet etmişlerdir. Macaristan veya Eflâk-Boğdan'a yapılacak akınlarda Akıncıların, Trakya ve Balkanlarda toplanma yeri olarak kullanılmış, Akıncı Beyi Malkoçoğlu, köyün bulunduğu noktaya otağını kurmuş ve diğer Akıncıları beklemeye başlamıştır. Köy uzun yıllar Malkoçoğlu ailesinin mülkü olarak bilinmiş ve bu isim o günden bu güne ulaşmıştır (Karaca, 2015: 181, K.K5).

Köy hakkında, Nazif Karaçam ise şunları söylemektedir:

Köy, Osmanlı'nın Rumeli'nde ilerlediği, topraklarını genişlettiği sırada Malkoçoğulları Ailesi'nin adını taşımaktadır. Malkoçoğullarının atası Sivas kale komutanlarından Mustafa Bey'dir. Malkoç Mustafa Bey'in iki tane oğlu vardır. Vali Bey (Büyük Koca Paşa) 1448 yılında Semendire, Silistre ve daha sonra da Akıncı Beylerbeyi olur. Yahya Paşa (1450-1507) ise Rumeli'nde akıncı olarak Sancakbeyi, Beylerbeyi gibi önemli görevlerde bulunur. Hatta vezirlik de yapmıştır. Bulgaristan'da, Filibe, Tatar Pazarcığı ve Sofya'da çeşitli mülkleri bulunmaktadır. Ayrıca Lofça'da, Saraybosna'da 1484 yılında yapılmış bir cami, İstanbul-Kadırga'da bir cami ve okul, Üsküp'te adını taşıyan mahallede (1505'de yapılmış)

külliyesi bulunmaktadır. Malkoçoğulları'ndan Yahya Paşa'nın oğullarından Mehmet Paşa 16. yüzyılda Osmanlıların Rumeli'nde en güçlü akıncı beylerindendi. İşte Malkoçlar Köyü'nün adı Balkan Türklüğü arasında yüzyıllar boyu şöret olmuş bu aileden gelmektedir. Bir süre de Fâtiî İmâreti'ne bağı köyler arasında yer almıştır (Karaçam, 1995: 513).

1.4.9. Tastepe Köyü

Tastepe Köyü'nün nüfusu 105 olup, köyde bulunan hane sayısı 35'tir. Köyün Kofçaz'a olan uzaklığı 3 kilometredir. Tastepe Köyü'nde yaşayan köylülerin geçim kaynağı da tarım ve hayvancılık üzerine kuruludur.

Köyün eski adının Taştepe olduğı, 1958 yılına kadar Taştepe olarak kullanıldığı ancak 1958 yılından sonra köy isimlerinde yapılan değışikliklerle birlikte halkın daha kolay telaffuz etmesinden dolayı Tastepe ismi resmî kayıtlara geçmiştir. Köye eski ismi olan Taştepe isminin, köyün hâkim bir tepesinin olması ve bu tepenin çok taşlık olmasından geldiğı söylenmektedir (Karaca, 2015: 191).

Karaçam, bu bölgede bir dönem etkili olan çetecilik olayları hakkında şunları söylemektedir:

1890'lı yıllarda Bulgaristan'da baş gösteren çetecilik bu bölgeyi de etkilediğinden Tastepe bu çeteler için bir barınak yeri olmuştur. 1897 yılında kıta subayının hareketlerine dayanamayıp, Şumnu topçu kale taburundan kaçarak çeteciliğe başlayan ve yakın Türk tarihine "Bulgar Sadık" diye geçen Sadık Poğda, 1905'li yıllarda çetesi ile bu köyde barınmıştır. Edirne- Kırklareli arasında kalan Bulgar köylerinde faaliyet gösteren Lefter Kaptan Çetesi ile karşılaşmıştır. Bu iki çete bir hafta kadar Tastepe'de barındıktan sonra Vize bölgesine gitmişler, bu arada Üsküp yöresinde de faaliyet göstermişlerdir (Karaçam, 1995: 520).

Köyde Alevî-Bektaşî kültürü ile birlikte Pomak ve Boşnak kültürü de mevcuttur. Kültürel alışverişte bulunan bu üç halk tabakası uzlaşî içerisinde yaşam sürdürmüşlerdir. Köyün içerisinde eskiden papaz evi, kilise ve lokanta bulunduğı söylenmektedir (K.K 14).

1.4.10. Tatlıpınar Köyü

Tatlıpınar Köyü'nün nüfusu 84 olup, köyde bulunan hane sayısı 95'tir. Köyün, Kofçaz'a olan uzaklığı 26 kilometredir. Tatlıpınar Köyü'nde yaşayan halkın geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

Amuca Kabilesi'nin yaşadığı bir köy olan Tatlıpınar Köyü'nde de komşu köylerde olduğu gibi halk, yazın tarlası olan tarlasını eker, biçer ve vakitlerini bu şekilde geçirir. Kışın ise Kırklareli, Lüleburgaz gibi kent merkezlerinde evleri olanlar bu evlerine gider, evi olmayan veya damızlık hayvan besleyenler de köydeki yaşamlarına devam ederler.

Yörede kışları sert ve kar yağışlı geçtiği için çoğu zaman hayvancılık yapanlar, hayvanlarını ahırlarında beslemek durumunda kalırlar. Tatlıpınar Köyü'nde de civar Amuca köylerinde olduğu gibi ibâdet ve muhabbetler yapılır.

Köyün girişinde, sağ tarafında yamaçta çıkan bir kaynak su çok tatlı olduğu için köye bu isim verilmiştir (Karaca, 2015: 199). Amuca Bektaşilerinin yaşadığı bu köyde Alevî-Bektaşî kültürü yaygındır. Köyde Kalfa Baba, İbrahim Baba, Şartman Baba ve Nazar Babaya ait olduğu söylenen mezarlar vardır. Nazar Baba'ya ve diğer babalara kurban kesilir ve muhabbetleri yapılır.

Karaçam, Tatlıpınar Köyü hakkında şunları aktarmaktadır:

Burada çok eski bir "Ermeni Mahallesi" olduğundan söz edilmektedir. Köyün güneyindeki eski bir yerleşim merkezi olduğunu gösterir kalıntılar dikkati çekmektedir. Köyün içinde bulunan Kalfa Baba hakkında çeşitli söylenceler vardır. Kalfa Baba'nın köyün kurucularından olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, Akıncı komutanlarından olduğunu ileri sürenler de vardır. Ancak Topçu Baba gibi tarihten gelen bir etkisi ve havası yoktur (Karaçam, 1995: 517).

1.4.11. Terzidere Köyü

Terzidere Köyü'nün nüfusu 259 olup, köyde bulunan hane sayısı 100'dür. Köyün, Kofçaz'a olan uzaklığı 6 kilometredir. Terzidere Köyü, Amuca Bektaşilerinin yoğun bir şekilde yaşadıkları bir köydür. Halkın geçim kaynağı komşu köylerde olduğu gibi tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

Terzidere Köyü'nün ismi hakkında Karaca'nın ve kaynak kişilerden dinlediğimiz anlatı şu şekildedir:

Köy, bugünkü yerinden 4 km kuzeyde Türk, Bulgar ve Rumlardan oluşan eski bir Osmanlı köyü imiş. 1850 yılında gezici tahsildarın soyulması ile köyde beklenmeyen bir hırsızlık olayı olur. O güne kadar hırsızlık gibi yüz kızartıcı bir suçun işlenmediği köyde büyük bir huzursuzluk olur. Hırsızlık olayına inanmayan köy yeniçeri ağası, köylüye şöyle der: “Ben sizin içinizden bir hırsız çıkacağına inanmıyorum. Yanlışlık olmuştur. Alınan para ve eşyaları bir samanlığa atın, biz de samanlıkta bulmuş gibi yapalım ve bu olay kapansın.”

Hırsızlar çalınanları samanlığa atarlar ve çalınan mallar bulunur. Ancak köyde Topal Terzi olarak anılan bir kişi bu olayı gururuna yediremez; “ben hırsızlık yapılan bir köyde, hırsızlarla beraber yaşayamam” der ve köyü terk eder. Köyün bugünkü konumunun bulunduğu dere kenarına bir ev yapar. Ancak köyün tek terzisi olduğundan herkes ihtiyaçları için yine ona gitmek zorundadır. Gidenlere nereye gidiyorsun? Diye sorulduğunda; “Terzi'nin dereye gidiyorum” derler. Zamanla köyün adı Terzidere olarak anılmaya başlar. Yavaş yavaş bu hırsızlık olayını onuruna yediremeyen kişiler eski köyü terk edip, Terzi'nin dere boyuna yerleşirler. Ve bugünkü Terzidere Köyü oluşur (Karaca, 2015: 211, K.K 20).

Nazif Karaçam ise köyün isminin 1402'den sonra bir ara Trakya'ya ve Balkanlar'a egemen olan Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından Emir Süleyman'ın oğlunun Lalası Terzibaşı Zağanos'tan geldiğinin sanıldığını ve Kofçaz'da Zağan adındaki yer ile burasının bir bağlantısının olabileceğini söylemektedir (Karaçam, 1995: 519,).

1.4.12. Topçular Köyü

Topçular Köyü'nün nüfusu 94 olup, köyde bulunan hane sayısı 33'tür. Köyün, Kofçaz'a olan uzaklığı 13 kilometredir. Topçular Köyü de civar köyler gibi tarım ve hayvancılığın yapıldığı bir dağ köyüdür. Çevre köylerde olduğu gibi bu köyde de genç nüfus pek azdır. Bunun sebebi iş imkânlarının kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır. Kırklareli, Edirne ve İstanbul gibi yakın şehirlere göç eden genç nüfusun aksine nispeten yaşlı nüfus köyde yaşamlarına devam etmektedirler. Hemen hemen her Amuca Kabilesi'nin

yaşadığı köylerde olduğu gibi Topçular Köyü'nde de bir efsane anlatılmaktadır.

Topçular Köyü'nün ismi, köye hâkim bir tepede türbesi bulunan Topçu Baba'dan alınmadır. Topçu Baba hakkında gerçek olduğuna inanılan bir anlatı vardır. Bu anlatı şöyledir: Topçu Baba, kimilerine göre bir Osmanlı Topçu Subayı, kimilerine göre ise Horasan'dan gelmiş ulu bir zâttır. Topçu Baba efsanesi bölgede yaygın bir şekilde anlatılır ve her sene Haziran ayının 2. Haftası "Topçu Baba'yı Anma Etkinlikleri" adı altında kutlanır ve Topçu Baba Kurbanı kesilir. Kurbanı çevre köylerden, çevre illerden hatta ülkelerden insanlar gelir.

Eski Türk kültürünü ve geleneklerinin çok canlı bir şekilde günümüze kadar sürdürebilmiş bir köy olan Topçular Köyü, Topçu Baba adı ile bilinen ve hakkında, Pınarhisar Tekke (Erenler) Köyü'nde kabri bulunan Binbirokluk Ahmet Baba'nın kardeşi olduğu söylenen zât ile birlikte anılmaktadır.

Topçular Köyü'nden, Topçu Baba'ya yazılan, Nazif Karaçam'ın kaydettiği şu şiir Şerif Bodur'a aittir:

Al yeşil sancağı almış eline
Vardır nişanesi Topçu Baba'nın,
Rum'a geçtiğini halka duyurmuş,
Topçular Köyü'nde dergâhını kurmuş.
Kazanlar kaynatıp, canlar doyurmuş,
Vardır nişanesi Topçu Baba'nın.
Makamı bilinir ezelden beri,
Bu beldede yatar Kırklardan beri.
Aslını sorarsan Horasan eri
Vardır nişanesi Topçu Baba'nın (Karaçam, 1995: 517,518).

"Topçular Köyü'nde Topçu Baba dışında halkın önemseydiği başka yatırlar da vardır. Bunlar: Kanlıkaya Babası, Ahmet Baba türbesi, Erenler Bayırı Babası nâmı ile bilinen kişilerdir" (Karaçam, 1995: 518).

1.5. Bektaşilik ve Kofçaz Çevresinde Yaşayan Amuca Bektaşileri

Bektaşilik, genellikle Alevî-Bektaşî kavramı üzerinden açıklanmaya çalışılmış bir olgudur. Ancak, bu çalışmanın saha ve konu sınırlılıkları itibarıyla yalnızca Bektaşilik kavramı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın asıl

maksadı Bektaşiliğin doktrinleri, erkânları ve âyinleri gibi Bektaşilikle ilgili çoğu meseleyi çözüme kavuşturmak değildir. Burada Bektaşilik hakkında, kısa bir girizgâh mahiyetinde, Bektaşiliğin tarihi ve coğrafi yayılım sahaları ele alındıktan sonra Amuca Bektaşilerinin bu yayılım sahalarından Balkanlarda var olması meselesi hakkında bilgiler verilmiştir.

Bektaşilik, Hacı Bektaş-ı Velî'ye bağlı olan, onun yolundan ilerleyenlerin, Hacı Bektaş öğretilerini uygulayanların bağlı buldukları tarikâttır (Eröz, 1990: 52).

13. yy'ın ikinci yarısında Seyyid Ebu'l-Vefâ Bağdadî (ölümü 1105) tarafından kurulup, Anadolu Türkmen çevrelerinde Baba İlyas-ı Horasanî tarafından temsil edilen Vefâlik tarikâtı içerisinde teşekkül eden bir akıma Babaî hareketi denmekteydi. Bu akım 14. yy'ın başlarında Rum Abdalları zümresini doğurmuştu. Tarihte ilk Osmanlı Padişahları tarafından da desteklenen bu tarikât mensupları, yıllarca Osmanlı Padişahlarıyla birlikte fetihlere katılmışlardır. Kendisine hem devlet desteği hem de üye bulan Babaî hareketi Hacı Bektaş-ı Velî an'aneleri etrafında toplanarak bu yıllardan sonra Bektaşî tarikâtı olarak anılmaya başlamıştır. Bektaşiliğin teşekkülü bu şekilde olmuştur (Ocak, 2018: 26,27).

Başlangıçta Rum Abdalları zümresi, tek bir tarikâttan müteşekkil olmayıp, Vefâî, Haydarî, Yesevî ve Kalenderî dervişlerinden oluşmaktaydı. Ancak bunlar arasında en önemli rolü Kalenderiyye dervişleri oynamaktaydı. Kalenerîlik ile Bektaşiliğin bu yy'larda sıkı bir ilişki içerisinde oldukları, bazı Kalenderiyye şeyhlerinin kendilerini aynı zamanda Bektaşî olarak tanıtmalarından da anlaşılmaktadır. Osmanlı Padişahlarıyla birlikte Rumeli'nin fethedilmesinde önemli rol üstlenen Kalenderî şeyhlerinin de Bektaşî dervişleri arasında gösterilmesi kuruluş safhasında Kalenderîliğin Bektaşiliğin oluşumundaki tesirlerini göstermektedir (Ocak,1996: 373,374).

Bektaşiliğin bugünkü şekliyle teşkilatlanması ve erkânlarının ortaya konulmasında etkin rol oynayan ve Bektaşiliğin ikinci kurucusu olarak anılan Balım Sultan meselesi henüz yeterince aydınlatılmış bir mesele değildir. Rivayete göre II. Bayezit tarafından tarikâtın başına getirilen Balım

Sultan'dan sonra Bektaşiliğin doktrin, âyin, ve erkânlarının ne derece değiştirildiği de günümüzde henüz aydınlatılamamış bir diğer meseledir.

1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından II. Mahmud tarafından Sünnî bir tarikât olan Nakşibendî tarikâtına devredilen Bektaşî tekkeleri, Sünnî tarikât yapılanması içerisinde konumlandırılmak istense de bu pek mümkün olmamıştır. Sultan Abdülaziz zamanında bazı Bektaşî tekkeleri ve zâviyeleri tekrar onarılmıştır. Ancak Yeniçeri Ocağı gibi Osmanlı İmparatorluğu içerisinde pek mühim bir yeri zapt eden bir yapının desteğinden mahrum kalan tarikât yapılanması 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra da varlığını sürdürmüştür. Bektaşî tekkeleri 1925'te tekke ve zâviyelerin kapatılması kararı ile Türkiye'de fiilen ortadan kalkmıştır. Ancak tıpkı diğer bazı tarikâtlar gibi Bektaşilik de günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Ocak, 1996: 374).

Bektaşiliğin coğrafi olarak yayılımı meselesine gelince, Bektaşiliğin merkezi 13. yy'dan 14. yy'a kadar Hacı Bektaş-ı Velî'nin de yaşadığı Sulucakarahöyük ve çevresidir. Bektaşilik kendisine 14. yy'dan itibaren Osmanlı'nın toprak kazanmasına paralel olarak Eskişehir, Uşak çevresini de içine alan bir genişleme sahası bulmuştur. Ardından Abdal Musa'nın zâviyesinin bulunduğu Antalya da bu genişlemeye dahil olmuştur (Ocak, 1996: 378,379).

F. R. Haslok'a göre Bektaşiliğin yayılım sahası içerisinde günümüz Türkiye sınırları içerisinde kalan: Ankara, Konya, İzmir, Aydın, Bursa, Kastamonu, Sivas, İstanbul, Edirne, Gelibolu Yarımadası gibi bölgeler bulunmakla birlikte Türkiye'nin dışında kalan: Elcezire ve Irak, Mısır, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, Yunanistan, Girit, Arnavutluk, Avustralya ve Macaristan bulunmaktadır. Haslok, Bektaşiliğin yayılma sahasını Anadolu'da 2 grup halinde olduğunu söylemektedir. Bunlar Ankara ve Sivas bölgeleri ve Konya'daki Tahtacıların yaşadıkları bölgelerdir. Haslok, bir diğer grup olarak da Bektaşilerle bağları bulunan ancak tekkeleri hakkında sağlıklı bilgilere ulaşılamayan Harput ve Erzurum'u işaret etmektedir (Haslok, 2000: 1-36).

Bektaşiliğin tarihi ve yayılışı hakkındaki meseleler elbette bu kadar kısa değildir. Ancak çalışmanın asıl konusu olan Amuca Bektaşileriyle ilgili

bilgiler verilmezden evvel bir giriş mahiyetinde bu bilgiler verilmiştir. Bu yayılışın Balkanlardaki bir ayağını da Amuca Bektaşileri oluşturmaktadır.

Kırklareli İli'nin Kofçaz ilçesine bağlı köylerde yaşayan ve kendilerini "Amucalar, Amuca Bektaşileri" olarak tanımlayan bu topluluk, bir Bektaşî topluluğudur.

Amuca Bektaşileri, Balkanların fethedilmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Balkanların fethedilmesi üzerine sınır boylarına yerleştirilmiş bu topluluk aslen Türkmen'dir ve tahminen 1480'lerde Kırklareli'nin Ahmetler Köyü'ne getirilmişlerdir. Amucaların büyük bir kısmının 1868 yılında Balım Sultan erkânına Emir Abdal Ahmet Baba tarafından geçirildiği (Engin, 2010: 389,390) gibi bilgiler hem sahadaki derleme esnasında hem de Refik Engin'in çalışmasından elde edilmiştir.

"Biz Balım Sultan erkânını sergileriz. İlk Balım Sultan'a Emir Abdal Ahmet Baba ile geçmişiz" (K.K 4).

Amuca Bektaşileri olarak bilinen bu kabilenin ismi Başbakanlık Arşivi'ndeki kayıtlarda: Ammiler, Emmiler, Ammaca, Amuga, Amuca olarak geçmektedir (Türkay, 1979: 202).

Karaca ise, Amuca Bektaşileri hakkında şöyle söyler:

Hikâyeye göre Kayı Boyu'ndan, Ertuğrul Gâzi soyundan gelen akıncı boyları bu toprakları yurt edinmeye Hicrî 1360'lı yıllarda başlamışlardır. İstanbul ve Edirne'den önce buralar alınmaya başlanır. Amaç Bizans'ı Avrupa'dan soyutlamaktır. Amcaoğlu Osman, Selçuklu'dan ayrılır, daha doğrusu Selçuklu dağılmaya başlayınca kendi beyliğini ilan eder. Ardından Gündüz Alp'a bağlı Türk boyları, Amcaoğlu Osman adına bu yöreye yayılırlar. Amcaoğullarının oluşturduğu Müslüman asker ordusu, bölgeyi İslâmlaştırır. Ancak daha sonra Amcaoğlu Osman ile Gündüz Alp arasındaki anlaşmazlıktan dolayı bu tebaa sürekli sınır boylarına sürülür. İşte böyle sürüp gelen Amuca Kabilesi'nin hikâyesi de bu şekilde başlar (Karaca, 2015: 76).

Yukarıdaki kayıtların dışında, kendilerine yönelttiğimiz: "Siz nereden gelip bu topraklara yerleştiniz ve soyunuzu nereye dayandırılıyorsunuz? sorularına cevaben: "Bizler Horasan erenlerindiniz, dedelerimiz Horasan'dan gelmiştir ve Ertuğrul Gazi soyundanız (K.K 7, K.K 12, K.K 18)" cümleleri sıkça işittiğimiz birkaç cümle olmuştur.

Amuca Bektaşilerinin Türkiye'nin yanı sıra Balkan ülkelerinde de varlığı bilinmektedir. Amucaların, Türkiye'de Eskişehir, Kars, Kırklareli, İstanbul, Edirne Tekirdağ, Yalova gibi yerlerde de yaşadıkları bilinmektedir. Türkiye dışında Bulgaristan'da yaşayan Amuca Bektaşileri de bulunmaktadır (Engin, 2010: 371-401). Çalışmamızın alan sınırları sebebiyle, sadece Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri hakkındaki bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır.

Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşilerinin, Balım Sultan Erkânı'nı sergilediklerini söylemeleri önem arz etmektedir. Balım Sultan'ın, tarikâtı yeniden derleyip topladığı rivayetinden yola çıkarsak Amuca Bektaşilerinin, Bektaşiliğin gelişim ve olgunlaşma zamanlarındaki doktrinlerini sürdürdüklerini söyleyebiliriz. Bu doktrinlere genişçe bir yer vermek, çalışmanın maksadını saptıracağından ileride yalnızca belli noktalarda Balım Sultan erkânının, Amucalar arasındaki uygulamalarına değinilmiştir.

Ayrıca Amuca Bektaşileri Kofçaz ilçesine bağlı köylerde ikamet etmekle birlikte 2015 yılında Kırklareli il merkezi Bademlik mahallesinde ibâdet ve hizmete açılan Topçu Baba Cem Evi'nde bütün Amuca Kabilesi mensubu Bektaşiler toplanıp, burada ibâdet ve hizmet etmektedirler. Balkan Bektaşi köylerinde her evin bir dergâh olduğu fikri yaygın olmakla birlikte, bir birlik olması bakımından il merkezindeki dergâh kullanılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

HALK İNANÇLARI VE UYGULAMALARI ÜZERİNE

Halk inançları bazı insanlar tarafından günümüzde batıl inanç, hurafe, uydurma olarak görülmektedir. Ancak halk inançları dediğimiz olgu, teknolojinin günümüzdeki gibi gelişmediği zamanlarda insanların günlük yaşantısına, geleneklerine, göreneklerine yerleşmiş ve insan yaşamından ayrı düşünülemeyecek bir mefhum olmuştur. Halk inanmaları her ne kadar batıl olarak görülseler de canlı bir şekilde uygulanmaya devam etmektedir (Gönenç, 2011: 7).

Halk inançları mefhumunu daha iyi anlamak için halk ve inanç kavramlarını ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. Halk kelimesi hakkında Türkçe Sözlük'te:

Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk, aynı soydan gelen, ayrı ülkelerin uyruğu olarak yaşayan insan topluluğu, bir ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan insan topluluklarının her biri, belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü, ahali (TDK, 2011: 1033) anlamları verilmiştir. Bu anlamlardan halkın, aynı veya farklı ülkelerde yaşayan, benzer kültürel özelliklerine sahip olan, aynı veya farklı soylardan oluşan insan topluluklarına dendiği anlaşılmaktadır. Halk kelimesinin halkbilimsel manadaki anlamına bakıldığında ise bu konuda en geniş kabul gören tanım Alan Dundes tarafından yapılmıştır. Bu tanım şu şekildedir:

'Halk' terimi en azından ortak bir faktörü paylaşan, herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün –ortak bir meslek, dil veya din olabilir- ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olduğunu kabul etmesidir (Dundes, 1998: 143).

Halk kavramının sözlük anlamı ile halkbilimsel anlamı karşılaştırıldığında. sözlük anlamında ortak soy, benzer kültür ya da ortak yaşam alanı gibi benzerliklerin olması gerekiyorken halkbilimsel anlamda

herhangi bir ortaklık olması durumunda halk mefhumu ortaya çıkar. Dolayısıyla halkbilimi açısından halk kavramının kapsama alanı bu kavramın sözlük anlamının kapsama alanından daha geniştir. Amuca Bektaşileri açısından bakıldığında ise daha çok ortak bir inanç faktörü etrafında bir araya geldikleri ve bu suretle bir halk olduklarını söylemek mümkündür.

İnanç kelimesi ise Türkçe Sözlük'te:

“Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma, birine duyulan güven, inanma duygusu, inanılan şey, görüş, öğretisi, Tanrı'ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat” anlamlarında verilmiştir” (TDK, 2011: 1186).

Pertev Naili Boratav ise “İnanç” kavramı için şunları söylemiştir:

İnanç kavramı, sözlük anlamı ile insan düşüncesinin çok geniş bir bölüğünü içine alır: din, politika, ahlak... İnançları bütün bu çeşitlilik ve yaygınlıkları ile ele almak halkbiliminin sınırlarını aşar. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp, kendi çağının şartlarına uygulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halkbiliminin konusu olarak inanışların başka bir niteliği de din, ahlak... kurullarındaki kesinlik ve katılığa karşılık bunların yerden yere, topluluktan topluluğa değişik biçimler ve içerikler göstermeleridir (Boratav, 2016: 13).

Arık ve Eroğlu, halk inançlarını şu şekilde ifade etmektedir:

Tabiatüstü, insanüstü bir gücün, varlığın mevcudiyetine, bunlarla ilgili görev ve kaçınmaların bulunduğu, bunlara riayet edildiğinde yarar sağlanabileceğine, ihlal veya ihmâl edildiğinde zarar görüleceğine inanmadır. Böyle bir gücün veya varlıkların gerçekten var olup olmaması, mantıklı veya ispatlanabilir olması önemsenmez. Önemli olan, kişinin kültürünün bir ögesi olan böyle şeylere olan bağlılığı, bunun kişiye ve topluma verdiği mutluluktur (Arık ve Eroğlu, 2017: 21,22).

İnancın sözlük anlamı ile halkbilimsel anlamı karşılaştırıldığında, sözlük anlamının daha kitabî, kesin kuralları olan ve mutlak bağlılığı gerektiren bir anlama sahip olduğu görülürken, halkbilimsel anlamının daha çok geleneksel bir inanç görünümüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bir inancın en önemli unsurları, kişinin kendini mutlu hissetmesi ve inandığı

varlık/düşünceye karşı görevini yerine getirmiş olarak görmesidir. Halk inanışlarının bu boyutları düşünüldüğünde, kutsiyet atfedilen ve kendisini koruyup kolladığı düşünülen varlıklar üzerinde durmak gerekmektedir.

Bu varlık/lara dair tespitler ise en iyi bu varlıklara karşı gerçekleştirilen pratik, uygulama, ritüellerden elde edilebilir. Çünkü insanoğlu, kutsiyet atfedilen varlıklardan gelebilecek zararlardan sakınmak ve onlardan fayda sağlamak maksadıyla çeşitli ritüeller gerçekleştirmiştir. Bu ritüeller, toplumların farklı bir dini tercih etme durumunda bile kültürel veya geleneksel bir unsur şeklinde yeni din içerisinde varlığını devam ettirir. İşte halkbilimi, inancın daha çok bu boyutu ile ilgilenir.

İsmet Zeki Eyüboğlu, halk inançlarının iki başlık altında incelenebileceğini söylemektedir. Bunlar, somut varlıklarla ilgili inançlar ve somut varlıklarla ilgili inançlardır. Somut varlıklarla ilgili inançlar, doğa karşısında insan davranışlarının ve yaşamın sürekliliği noktasında; evlenmek, komşuluk, karşılıklı ilişkiler ve toplumsal olaylara dayanan inançlardır. Soyut varlıklarla ilgili inanışları ise insan düşüncelerinin yorumlanması, sanıların açıklanması şeklindeki doğadan kopuk inanmalar olarak değerlendirmektedir (Eyüboğlu, 2007: 32).

İnsan her zaman kendisinden daha güçlü olduğuna inandığı, kendisini korumasını ya da ödüllendirmesini istediği soyut ya da somut bir şeye/şeylere inanmak istemiş, korku ve ümit arasında bir hayat sürmüştür.

İnsanoğlunun bir varlığa inanması ve bu inanç çerçevesinde bazı uygulamalarda bulunmasının sebeplerinden birisi kendisini bu varlığa inandığı zaman, güvende hissetmesidir. Kişinin, inandığı bu varlık tarafından korunduğu düşüncesi beraberinde bir güven duygusunu getirmektedir.

Genellikle bir şeye/varlığa inanmayan insan kendisini boşlukta hissedeceği için, bu boşluktan kurtulmak amacıyla, kendisini koruduğuna inanılan bir varlığa inanıp, saygı duyabilir. Tarih boyunca ortaya çıkan inanmalarda da kişinin kendisini koruduğuna inandığı varlık/varlıklara karşı bazı inanmalar geliştirdiği görülmektedir.

İnançlar, kitabî bir dine dayalı olarak ortaya çıkabileceği gibi ataların kuşaklara sözlü gelenek içinde aktarması sayesinde de ortaya

çıkabilmektedir. İnsanoğlu sürekli aynı coğrafyada kalmayıp, coğrafya değiştirdiğinde de karşılaştığı insanların inançlarından etkilenebilmektedir. Bu da kişi inançlarının birbirinden etkilenme özelliğini göstermektedir.

2.1. Halk İnanışlarının Kaynakları

İnsanların yaşadıkları coğrafya farklılaştıkça yaşam koşullarından tutun da kültür anlayışlarına kadar her noktada farklılıklar yaşanır. Bu farklılıkların temelinde kültürlerin de yapı taşı mahiyetinde bulunan “inanç” kavramı yer almaktadır. Dolayısıyla farklı kültürlerden, farklı coğrafyalardan insanların inanışlarının kaynakları da farklı olacaktır.

Bir topluluğun inanışının şekillenmesi o topluluğun en eski yaşam şekliyle alakalıdır. Bir toplumda ya da toplulukta halk hayatını idame ettirebilmek için ne ile iştigal ediyorsa, inançları da o doğrultuda şekillenecektir.

Ancak din de bu inanış kavramları içerisinde en önemli noktayı zapt etmektedir. Türkler özelinde baktığımız zaman bu güne kadar dahil oldukları her dinin inanç esaslarını hayatlarına tatbik eden Türkler, pek çok dine inanmışlardır. Eyüboğlu, Anadolu halk inançlarının kaynaklarının üç büyük kaynağı olduğunu ve bu kaynaklardan doğan bazı inanmalar olduğunu söylemektedir. Bu üç kaynak şu şekildedir:

Çoktanrıci dinler, tektanrıci dinler ve günlük yaşam olayları. Çoktanrıci dinler doğa dinleri olduğundan buna bağlı olan inanmalar da doğa varlıklarına bağlıdır. Güneşe bir tanrı olarak inanılırsa, ona saygı gösterme de bir din görevi olur. Tektanrıci dinlerle ilgili inançların özünde de çoktanrıli dinlerin izleri vardır. Kitaplı dinler olarak da bilinen Tek tanrının varlığını savunan ve bu doğrultuda inançların sergilendiği, bu inançlardan başka bir de bunların hepsiyle ilişkisi bulunan üçüncü kaynak olan günlük yaşam olayları bulunmaktadır (Eyüboğlu, 2007: 33,34).

Eyüboğlu, İ.ö 3. yy ile İ.s 5. yy arasında inançlar arasında bir karışma ve kaynaşmanın görüldüğünü belirtir. Özellikle Lidya, Frigya, Trakya uluslarının meydana getirdikleri inançların günümüzde Bektaşilik dahil birçok İslâm tarikâtında görüldüğünü de eklemektedir (Eyüboğlu, 2007: 38,39).

Dolayısıyla Eyüboğlu'na göre, halk inançlarının kaynaklarını yalnızca Şamanizm'de aramak yeterli değildir. Geçmişten günümüze Anadolu halkları ve komşu toplulukların inançları, günümüzdeki Anadolu insanının inançlarını etkilemiştir.

Çoktanrııcı, tektanrııcı dinlerden doğan ve temelinde her ne olursa olsun günlük yaşam olaylarının yer aldığı bu kaynaklar, halk inanışlarının en çok bilinen kaynaklardır.

Türklerin, kitabî İslâm'ın yanı sıra kendi hayatlarına tatbîk ettikleri, atalarından gördükleri inanış ve uygulamaları bulunmakta olup günümüzde de bu inanışları uyguladıkları bilinmektedir. Bu sebeple Kur'ân kaynaklı inançların dışında, halkın geçmişten getirdiği bir takım inanış ve uygulamalar da bulunmaktadır. Çalışmamızın ana konusu da bu inanmalar üzerine kurulmuştur. Kofçaz'da yaşayan Amuca Bektaşilerinin çok katmanlı inanç unsurları da bu noktada önem arz etmektedir. Bu inanmalar halkın, Müslümanlığın gereği olan inanmalardan, eski Türklerin de yaşamında etkili olan Şamanizm'in etkilerinden ve Türklerin yayıldıkları coğrafyalarda, karşılaştıkları toplumların inançlarından müteşekkil inanmalardır.

Hayrettin Rayman, "Eski Türklerde Üç Din" başlıklı eserinde Şamanizm, Budizm ve Maniheizm'in Türklerin ictimâî hayatlarındaki etkilerinden bahsetmektedir. Farklı Türk topluluklarının, İslâmiyet, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi dinlere inanmalarının yanı sıra Şamanizm, Budizm ve Maniheizm gibi daha çok felsefe olarak ele alınacak inanmaları da hayatlarına tatbîk ettiklerini bildirmektedir. Şamanizm'i, kitabın başlığından da belli olacağı üzere, bir din olarak ele alan Rayman, Şamanizm ve buna bağlı inanmaların günümüzde de farklı Türk toplulukları arasında yaygın bir şekilde bulunduğunu söylemektedir (Rayman, 2016: 12).

Netice olarak Türklerde halk inançları genellikle İslâm öncesi çok Tanrılı dinlerden, Müslümanlık dahil tek Tanrılı dinlerden ve bunlardan ayrı olarak tabiata dayalı bir inanmalar bütününden teşekkül etmektedir. Kofçaz'da yaşayan Amuca Bektaşilerinin çok katmanlı inanç yapılarına bakıldığında da bu üç kaynaktan izlerin olduğu, müstakil bir inanç dünyası oluşturulduğu görülmektedir.

2.2. Eski Türk İnançları

Günümüze gelinceye dek Türklerin eski inançları hakkında pek çok araştırma ve inceleme yapılmıştır. Bu araştırmalar Türk ve yabancı bilim insanları tarafından yapılmıştır. Elde edilen genel bilgilerden yola çıkacak olursak, Türklerin en eski dini inançlarının yaşam alanları olan bozkırlar etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Ancak bu konuda söylenmiş bazı farklı fikirleri de burada vermek gerekmektedir.

Türkiye’de, eski Türklerin inançları ile ilgili araştırmalar Osmanlı’nın son zamanlarında ortaya çıkan Türkçülük akımıyla birlikte başlamıştır (Ocak, 2018: 56). Eski Türklerin inançları üzerine birkaç görüşten bazıları şunlardır:

Ziya Gökalp, Emile Durkheim’in de etkisinde kalarak Türklerin dininin, Toyunizm ve Natürizmden geçerek, sadece bir sihir sistemi olarak var olan Şamanizm olduğunu söylemektedir. Gökalp, Şamanizm’in, Totemizm devrinden sonra Türklerin inanç sistemlerinde yer aldığını ve sihrî bir sistem, bir din olduğunu dile getirmektedir (Gökalp, 1976: 40).

İnan, Gökalp’in bu konu hakkındaki düşüncelerini tartışmaya açarak şu tespitlerde bulunur:

Çok eski devirlerde büyük hakanlıklar ve devletler kuran Türklerin dünya görüşleri ve dini telakkileri Altay ve Yakut Şamanizmi’ne nazaran çok gelişmiş ve olgunlaşmış olduğu anlaşılmaktadır. Altay ve Yakut şamanlığını, elinde bulundurduğu pek mahdut materyallere dayanarak, tetkik eden rahmetli Ziya Gökalp dahi bunun farkına varmış ve eski Türkler için Toyunizm adını verdiği bir milli din tasavvur etmişti. Fakat Toyunizm dediği din Budizmden başka bir şey değildir. Sırf itibarî olarak dahi eski Türk dinine Toyunizm adı verilemez. Eski Türkler şüphesizdir ki Şamanist idiler. Fakat bu Şamanizm Altay ve Yakut şamanlığının bulunduğu safhayı çok arkasında bırakmış, gelişmiş bir durumdaydı. Avcılık ve iptidâî ziraat ile dar bir sahada yaşayan küçük boyların dünya görüşleri ve dinî telakkileriyle büyük göçebe hakanlıklar kuran, Çin’den Bizans’a ve İran’a kadar uzanan ulusun dünya görüşü ile dinî telakkilerinin aynı seviyede olmasına imkân yoktur (İnan, 2017: 1).

Osman Turan ise daha çok hudut bölgelerinde yaşayan Türklerin, yabancı dinlerin ve kültürlerin etkisinde kalmalarıyla birlikte çoğunluğunun

Şamanist olduklarını söylemektedir (Ocak, 2018: 57). Turan, Eski Türklerin çok geniş sahaya yayılmasının sonucu olarak farklı dinlere mensup olmasını da göz ardı etmeyerek, 11. yy'da kitleler halinde Müslüman olana dek genel anlamda Şamanizm dinine mensup olduklarını söyler. Ancak bu Şamanizm'in içerisinde tek Tanrı inancının esas olduğunu bildirir (Turan, 2003: 70).

Eski Türklerin, Şamanizm inanç sistemi içerisinde tek Tanrı inancını esas aldığı, Orhun Abideleri'nde Kağan'ın Tanrı tarafından seçilmesi ve bu suretle düşmanlarına karşı galip gelmesi gibi durumlar destekler niteliktedir. Ocak da bu görüşü savunur nitelikte olan Türk Edebiyatının en eski yazılı belgeleri olan Orhun Abideleri'ni işaret etmektedir. (Ocak, 2018: 61).

Türkler, zaman içerisinde Maniheizm, Budizm, Musevilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet gibi farklı inanç sistemleri içerisine girmişlerdir. Ancak bu inanç sistemlerine dahil olmaları, onların Şamanizm unsurlarından tamamen koştuğu anlamına gelmemiştir. Şamanist unsurlar günümüzde dahi Türk halk inancı içerisinde görülmektedir.

Yaşar Kalafat'a göre Türklerin eski dini Şamanizm'dir demek yanlıştır.

“Geniş alanlara yayılmış olmasına ve Türkler arasında ortam bulabilmiş olmasına rağmen, Şamanizm'in bir din olmadığı kesinlik kazanmıştır. Saha Türklerinin “Kut Sür” olarak isimlendirdiği ve Türkçe literatürde Gök Tanrı Dini olarak geçen inancın sistematiğini Saha Türkleri bölgesinde Şamanizm'in bozmadığını görüyoruz” (Kalafat, 2011: 25).

Ahmet Yaşar Ocak da Şamanizm'in en eski Türk dini olup olmadığı hususunda şöyle söylemektedir:

Aslında, Orta Asya'daki en eski Türk topluluklarının tarihleri ve dinî inançlarıyla alakalı araştırmalarda, Şamanizm'in varlığını gösterebilecek herhangi bir ipucuna rastlanmamıştır. En eski yazılı belgeler durumunda bulunan Orhun Kitabelerinde, belki Şamanizm'e yorulabilecek birkaç küçük telmihin dışında, hiçbir ize rastlamak mümkün değildir (Ocak, 2018: 71).

Eski Türk inancıyla ilgili araştırmalara bakıldığında Türklerin en eski inancının ne olduğu hususunda henüz kesin bir kanaate varılmadığı

görülmektedir. Ancak Türk topluluklarının kabul ettikleri yeni dini sistemlerin tümünde öyle ya da böyle şamanistik unsurları yaşattıkları anlaşılmaktadır.

Eski Türklerin inanç sistemi içerisinde en göze çarpan husus kültler ve iyeler/ruhlardır. Kült ve iyelere dair inanışlar bin yıldır İslamiyet’i kabul etmiş olan Türklerin inançlarında dahi varlığını bir şekilde devam ettirmiştir.

2.3. Kültler

Kült kavramı günümüze gelinceye dek tapma, ibâdet etme anlamları ile ilişkilendirilmiştir. Buradan hareketle kült, “yüce ve kutsal olana tapma” olarak tanımlanmaktadır (Akyurt, 1998: 154).

Bunun yanı sıra bir varlığın veya ruhun kutsallaştırılarak onun etrafında çeşitli ritüellerin geliştirilmesi, belirli veya belirsiz zamanlarda bazı uygulamaların gerçekleştirilmesi şeklinde de tanımlayabileceğimiz kültlerle ilgili olarak Kafesoğlu, Türklerin eski dininin Totemizm olamayacağını söyler. Çünkü Totemizm’de aynı toteme bağlı olanlar, akraba sayılırken Türklerde kan bağı ile akraba olduğu bilinmektedir. Kafesoğlu, eski Türk inançlarını tabiat kültleri, atalar kültü ve gök Tanrı inancı olarak 3 ayrı başlıkta ele almıştır (Kafesoğlu, 1982: 296-314).

J. P. Roux da benzer şekilde Totemizm’in Türklerin dini olmadığını belirttikten sonra Türklerin eski dinlerinin tamamıyla Şamanizm’e bağlı olmadığını da söyler. Ona göre Türkler, Gök Tanrı inancına bağlı olarak tabiat ve atalar kültlerine bağlı bir inanç sistemi içerisinde yer alıyor idi (Roux, 1994: 11-20).

Ahmet Yaşar Ocak, yapılan pek çok araştırma sonucunda şunları söylemektedir:

“Değişik metotlarla yola çıktıkları halde araştırmacıların çoğunun da aynı sonuca ulaşması, Orta Asya’daki en eski Türk topluluklarının inanç sistemlerinin atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı kültü olmak üzere üçlü bir din anlayışından ibaret kabul edilebileceğini göstermektedir” (Ocak, 2018: 61).

Atalar kültü ailenin ölmüş üyelerine karşı beslenen saygıyı ve korkuyu da içinde taşıyan bir kavramdır (Tümer, 1991: 42).

Eski Türkler arasındaki en eski inanışlardan biri olan atalar kültü, öldükten sonra ata ruhlarının insanlara fayda sağlama veya zarar verme inancı üzerine kuruludur. Ölmüş ata ruhlarının insanları izlediği, kötü bir iş yaptıklarında öfkelenedikleri, iyi bir şey yaptıklarında ise ödül sunduğuna inanılan bu inanışta ruhlara canlı veya cansız kurban sunma, adaklar adama gibi ritüeller yapılır. Böylelikle ataların gazabından korunduğuna, dünyada iyi ve mutlu yaşanacağına inanılır. Ölen ataların ruhlarının insanlar arasında dolaştığına inanılması da yaygın bir inanıştır. Amuca Bektaşilerinin çok yaygın bir şekilde, kurban kesmek ve ölen atalarının ruhları için muhabbet yapıp, cem etmeleri bu inanç sisteminin bir kalıntısı olarak yorumlanabilir.

Şehirli olmayan ve geçimini toprak ve hayvancılığa dayalı sağlayan toplumlarda genellikle Dünya'nın ve tabiatın canlı olduğu, her varlığın bir ruhu olduğuna inanılır. Frazer, bu varlıklardan birinin de ağaç olduğunu söylemektedir (Frazer, 2004: 61). Bu açıdan bakıldığında Şamanizm'den önceki Türk inançları arasında da sadece ağaçtan müteşekkil olmayan tabiat kültürleri önemli bir yeri zapt etmektedir. Eski Türkler arasında, tabiatteki varlıkların, dağ, ateş, su, ağaç vb gizli ve bilinmeyen güçleri oldukları düşünülmekteydi. Bu varlıkların bir ruhu olduğu fikri üzerinde duran Türkler, bu ruhlarla iyi geçinerek saygılı davranmaktaydılar (Ocak, 2018: 64,65). Anadolu'da ve Balkanlar'da günümüzde de etkileri devam eden, kutsal olarak kabul edilen ağaca çaput bağlayıp dilek dileme, özel günlerde yakında bulunan su pınarına gidip, suyla elini ve yüzünü yıkama, ateşe bıçak sokmama, tükürmeme gibi uygulamalar bu inanışın günümüze yansımaları durumundadır.

2.4. İyeler/Ruhlar

İye kelimesi Türkçede sahip anlamında kullanılır (Beydili, 2005: 275). Eski Türk inanışında da çoğunlukla tabiat varlıklarının koruduğuna inanılan ve çeşitli suretlerde görünebilen bu varlıklara dair pek çok ritüel gerçekleştirilmesi söz konusudur. Yani Türkler, doğadaki varlıkların sahipsiz olmadıklarına, bu varlıklara karşı iyi davranıldığında, bunlardan azami derecede fayda sağlayabileceklerine, davranmazlarsa çeşitli zararlarla

karşılaşacaklarına inanmaktaydı (Yıldız, 2017: 35). Tabiat varlıklarına dair koruyucu ruh inancı zamanla genişleyerek ev, ahır gibi insan hayatının önemli alanları ile ilgili ruhların varlığına dair inanışları beraberinde getirmiştir. İyeler, insanoğluyula münasebetleri bakımından iyi ya da kötü olarak nitelendirilebilir. Mesela Tatar Türklerinde su ruhları veya iyeleri genellikle kötücül varlıklardan kabul edilir. Çünkü bu varlıklar çoğunlukla çocuklar olmak üzere insanları, suların derin kısımlarına çekerek onları boğmaya çalışır. Ancak ev iyesi genellikle ev halkını ve evi koruduğuna inanılan mitik bir varlıktır (Yıldız, 2017: 48, 68).

Çalışmamızın konusu olan Amuca Bektaşilerinin inançlarına bakıldığında Anadolu'da diğer topluluklar arasında da görülen eşige basmama, eve girerken eşigi öpme, eşige yatmama gibi eşikle ilgili inanışlar bulunmaktadır. Bu inanışın temelinde de eski Türk inanışındaki iyelerden olan "ev iyesi" bulunmaktadır.

Bunların dışında Anadolu'da halk arasında yaşayan, su veya çeşmelere adaklar adanması, yağmur duasında sunulan çeşitli kurbanlar, ateşe bıçak sokulmaması, tükürülmemesi, işenmemesi, belli saatlerden sonra ormana ağaç kesmeye gidilmemesi gibi pek çok ritüel bu varlıkları koruduğuna inanılan iyelerle ilgilidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOFÇAZ'DA YAŞAYAN AMUCA BEKTAŞİLERİNİN HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ HAKKINDAKİ İNANÇ VE UYGULAMALARI

Arnold Van Gennep'in 1909 yılında yayımlanan (fr. *les rites de passage*) ve Türkçeye, Geçiş Törenleri/Ritüelleri olarak çevirebileceğimiz çalışması, “geçiş dönemleri” hakkında yapılan ilk akademik çalışmadır. Gennep, bu eserinde hayatın geçiş dönemlerinde yapılan törenlerin 3 safhada gerçekleştiğini söyler. Bunlar ayrılık törenleri, mekân ya da ruh değişimini anlatan geçiş törenleri ve birleşme ritüelleridir (Gennep, 1960: 10,11). Bu doğrultuda halkbilimi çalışmalarında da önemli bir kavram olan geçiş dönemi âdetleri, insan hayatının bir evreden başka bir evreye geçişini ifade eder. Temelde Gennep'in de belirttiği gibi doğum, evlenme ve ölüm şeklinde gruplandırılan geçiş dönemlerinden doğum ile insanoğlunun öte âlemden bu âleme geçişi, evlenme ile mitik anlamda erginleşme süreci sonrasında kişinin hayatın yeni bir evresine geçmesi, ölüm ile de bu âlemden öteki âleme geçişine dair pek çok inanç ve ritüellerin uygulanması esastır. Ayrıca sünnet olma ve askere gitme gibi sonradan ortaya çıkan ve Türklerin hayatında oldukça önemli olan evrelerde gerçekleştirilen ritüeller, geçiş dönemi âdetleri içerisinde değerlendirilmektedir. Geçiş dönemlerinde gerçekleştirilen ritüellerin birinci işlevi insanların bir evreden ötekine geçerken yaşanabilecek olan ruhsal, psikolojik bunalımları kolaylıkla atlatmasını sağlamaktır. Burada söz gelimi yeni doğan bebek ve doğum yapan kadın yahut ölen kişinin ardından 40 gün sonra gerçekleştirilen ritüellere bakıldığında bu sürenin adeta insan ruhunun bir âlemden öteki âleme geçişini sağlamada bir alıştırma süresi olduğu görülmektedir. Bu sürenin sonunda yeni doğum yapan kadınlarda ve yeni doğan bebeklerde yapılan kırıklama ritüeli ile ölen kişinin ardından 40 gün sonra yemek verme ritüeli bu kişilerin ruhlarının geçişi tamamladığı anlamına gelir. Geçiş dönemi âdetlerinin ikinci işlevi insanların böylesi zor süreçlerde kendisini

güvende hissetmesini sağlamaktır. Çünkü bu geçiş dönemlerinde yaşanabilecek sıkıntılı durumların ortadan kaldırılması amacıyla gerçekleştirilen ritüeller aynı zamanda uzun bir geçmişten bu yana yapılageldiğinden insana güven verir. Bu dönemlerde gerçekleştirilen âdetlerin üçüncü belki de en önemli işlevi ise ruhun en savunmasız olduğu bu zamanlarda ruhu kötü ruhlardan korumaktır.

3.1. Doğum ile ilgili inanışlar

Doğum insanoğlu dahil bütün canlıların fizyolojik olarak nesillerinin devam edebilmesi için gerekli olan doğal bir durumdur. Doğum bu sebeple insanlar arasında mutluluk verici bir olay olarak var olmuştur. Aileye yeni bir üyenin katılması, neslin devamı açısından oldukça önemli olduğu için geçmişten günümüze gelinceye dek birtakım uygulamalarla hem kutlanmış hem de kutsanmıştır.

Doğum hadisesi, hayatın geçiş dönemleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Çocuğun anne rahmine düşmesiyle başlayan gebelik sürecinin sonucunda doğan çocuk, hayata ilk adımını atmış sayılır. Doğum ile ilgili geçiş dönemi âdetleri doğum öncesi, doğum sırası/esnası, doğum sonrası olmak üzere üç safhada incelenmektedir. Amuca Bektaşileri arasında da doğum ile ilgili teşekkül etmiş belli başlı inanış ve uygulamalar bulunmaktadır.

3.1.1. Doğum Öncesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Doğum öncesi diye adlandırılan bu safhada kadının doğum yapmadan evvel, çocuğu olmama durumu, evli çiftten birinde kısırlık olması, hamileliğin anlaşılması ve söz konusu kadının aşerme dediğimiz durumu yaşaması, çocuğun cinsiyetinin belli olması gibi durumlar bulunmaktadır.

3.1.1.1. Kısırlığı gidermede yapılan uygulamalar

Çocuk sahibi olmak yeni aile olmuş kişilerin en büyük isteklerindedir. Evlendikten sonra çiftler istedikleri halde çocukları olmuyorsa, geleneksel aile yapısında genellikle bunun sebebi olarak kadının kısır olduğu düşünülür. Çünkü kısırlığı giderme uygulamalarının çoğunluğu kadınlara yöneliktir. Ancak yapılan uygulamalardan kısırlığın sebebinin az da olsa erkeklerde arandığı görünmektedir. Günümüzde ise çiftler kısırlığı gidermek

için modern tıp yöntemlerine başvurarak doktorların verdikleri ilaçları veya tıbbî yöntemleri kullanmayı denerler. Tıbbî yöntemlerin kısırlığı gideremediği durumlarda yatır, türbe ziyaretleri, çeşitli büyüsel uygulamalar yahut halk hekimliği uygulamaları ile bu sorun ortadan kaldırılmaya çalışılır.

Boratav da çocuk sahibi olmak isteyen kadınların başvurduğu büyüsel yöntemlerden bazılarını şu şekilde ifade eder:

Çocuk sahibi olmak isteyen bir kadının avucundan su içmek, kutsal sayılan yerlerin (ılıca, kaynak, değirmen oluğu...) sularından içmek, oradan alınan herhangi bir şeyi (toprak, böcek...) yutmak veya oraların suyuyla yıkanmak gibi işlemler de yatırlara yapılan ziyaretlerle benzer işlemlere sahiptir (Boratav, 2016: 166).

Sedat Veyis Örnek, Türk Halkbilimi adlı eserinde, Türklerde kısırlığı gidermenin yollarını 3 ana başlıkta ele almıştır, bunlar:

- “1. Dinsel-büyüsel nitelikte olanlar.
2. Halk hekimliği kapsamına girenler.
3. Tıbbî sağaltma alanına girenler.”

Bu üç başlık teker teker ele alındığında, yatır ve türbelere gidilerek dua edilmesi, kurban kesilmesi ve hoca yahut büyücülere başvurulması dinsel-büyüsel nitelikteki kısırlığı giderme yöntemlerindedir. Çeşitli buğulara oturulması, bel çektirilmesi, bele yakı vurulması, rahime çeşitli ilaçlar sürülmesi, kaplıcalara, ılıcalara gidilmesi, geleneksel sağaltma yöntemleriyle kısırlığın giderilmeye çalışılması durumlarıdır. Doktora, ebeye veya hastaneye gitmek ise modern tıbbî sağaltma yöntemidir (Örnek, 2000: 132,133).

Kofçaz'daki Amuca Bektaşilerinde daha düğün esnasında gelin arabasının önüne oyuncak bebek konulur ve yeni gelin, güveyi evine geldiğinde kucağına bir bebek verilir. Bu, hem çocuk sahibi olma arzusunun hem de ailenin yeni evli çiftten çocuk sahibi olmalarını beklediğinin bir göstergesidir. Kısırlık durumunda ise Topçu Baba türbesine gidilerek, dua edilir ve adak adanır. Topçular Köyü'nün ormanlık arazisinde bulunan Topçu Baba Türbesi'nin etrafında bezden yapılma beşiklerin içine oyuncak

bebek konarak buradaki ağaçlara asılır. Bununla ilgili olarak derlenen metinlerden biri şöyledir:

“Topçular Köyü’nden bir kızı Lüleburgaz’a vermişler. Kızın birkaç sene çocuğu olmamış. Kocasının ve kendisinin anne babaları Topçu Baba’ya gidip, dua edip dilek dilemişler. İbâdet etmişler. Oradan çıkınca doluda (yağmurda) iki tane kırmızı lale görüyorlar. Sonra o kızın ikiz çocukları oldu” (K.K 13).

Bir diğer metinde çocuğu olmayan kişinin Topçu Baba’ya yaptığı ziyaret neticesinde çocuk sahibi oluşu şu şekilde anlatılmaktadır:

“Benim bir akrabamın çocuğu olmuyordu. Topçu Babama gidip adakta bulunup, ziyarette bulundu. Bunun bazı duaları vardır, onları okudu. Topçu Babaya yapılan dua tez vakitte kabul oldu kadının ikizleri oldu” (K.K. 8).

Çocuk sahibi olmak maksadıyla Topçu Baba’ya yapılan ziyaretler, edilen dualar ve adanan adaklar dinsel-büyüsel nitelikteki yöntemlerden biridir. Bunun dışında çocuğu olmayan kişilerin doktorlara başvurarak bu problemi çözmeye çalıştıkları da görülmektedir.

“Çocuğu olmayan kadınlar ekseriyetle doktora gider bel falan çektirmezler” (K.K 20).

3.1.1.2. Hamileliğin anlaşılması (ağız tatsızlığı/aşerme)

Çocuğun ana rahmine düştüğü andan, doğum anına kadar olan sürece gebelik ya da hamilelik denir. Hamilelik kavramı için Türkiye’nin farklı bölgelerinde gebe, hamile, yüklü, karnı burnunda, iki canlı, ağrıyak, gövdeli gibi tabirler kullanılmaktadır (Acıpayamlı, 1974: 25). Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri ise genellikle bu kavramlardan gebe, yüklü ve iki canlıyı kullanmaktadır.

Bu dönemde hamile olan kadınlar bazı yiyecekleri yemekten özellikle kaçınırken, bazı yiyecekleri de özellikle yemeği ister. Aşerme olarak adlandırılan bu durum Amuca Bektaşileri arasında ağız tatsızlığı olarak ifade edilir.

Hamile kadın, aşerdiği yiyeceği yememesi durumunda çocuğun vücudunda bozukluklar olacağına inanılır. Bazı yiyeceklerden uzak durarak bebeğin vücudunda bazı lekelerin oluşması önlenmeye çalışılır (K.K 13).

Modern tıbbın günümüzdeki gibi ilerlemediği dönemlerde halk evli olan kadının gebe olduğunu anlamak için çeşitli yollara başvurmuştur. Bu yollardan birisi de kadının aşermesi idi. Amuca Bektaşileri de aşeren diğer bir ifade ile ağız tatsızlığı yaşayan kadınların hamile olduklarını anlamaktadırlar.

“Hamileyken aşerme olur. Özellikle ilk zamanlarda” (K.K 6).

“Hamileyse midesi bulanız ilk zamanlarda, bir şey yiyemez, sonraları ağız tatsızlığı (aşerme) olur (K.K 5).

3.1.1.3. Cinsiyet tayini

Hamile kadının, dünyaya getireceği bebeğin cinsiyeti aile tarafından merak edilir. Tıbbı başvurma bu merakın giderilmesi hususunda en çok kullanılan yoldur. Ancak modern tıbbın cinsiyetin belirlenmesi noktasındaki imkânlarının gelişmediği dönemlerde çocuğun cinsiyeti geleneksel yöntemlerle belirlenmekte idi. Amuca Bektaşileri arasında çocuğun cinsiyetinin tespit edilmesi noktasında günümüzde dahi geleneksel bazı uygulamalar ve inanışlar mevcuttur.

Geleneksel toplumlarda soyun devamı noktasında erkek çocuk daha muteber kabul edilirdi. Dolayısıyla aileler nesillerinin devam etmesi için erkek çocuklarının olmasını istemekteydiler. Ancak Amuca Bektaşileri arasında kız çocukları kesinlikle önemsiz görülmemektedir.

Doğacak çocuğun erkek veya kız olduğunun anlaşılması ile ilgili Kofçaz çevresinde şöyle bir yöntem uygulanmaktadır:

Gebe olan kadından habersiz bir minder altına bıçak, bir minder altına ise makas konur. Gebe kadın makas bulunan mindere oturursa kız, bıçak bulunan mindere oturursa doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır (K.K 13).

Her ne kadar Amuca Bektaşileri çocuğun cinsiyetinin belirlenmesinde çoğunlukla doktora başvursalar da halk arasında özellikle karnın şeklinden ve büyüklüğünden yola çıkarak cinsiyete dair çıkarımlarda bulunulur. Buna göre eğer kadının karnı büyük olursa çoğunlukla doğacak çocuğun erkek olacağına, küçük olursa kız olacağına inanılır (K.K 20).

3.1.2. Doğum Esnasındaki İnanış ve Uygulamalar

Hamile kadınların doğum anında yaşadıkları acıyı dindirmek ve doğumun daha kolay geçmesini sağlamak için bazı inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Amuca Bektaşileri arasında ise özellikle doktorsuz, hastanesiz köylerde, ebeler tarafından doğum yaptırılan kişiler arasında bu uygulamaların varlığına rastlanılmamaktadır.

Pertev Naili Boratav, Anadolu’da doğum anında uygulanan bazı uygulamalar hakkında şunları söylemektedir:

Anadolu Türklerinin geleneklerinde belli başlı doğurma teknikleri şunlar: oturarak, diz çökerek veya çömelerek, yatarak, elleriyle ipe asılarak. Doğumun kolay olmasını sağlamak için gebe kadını yürütme, vücudunun belli yerlerini ovma gibi hareketler dışında büyüklük birçok tedbirlere de başvurulur (Boratav, 2016: 170).

Anadolu’nun çeşitli yerlerinde geleneksel doğurma teknikleri yukarıdaki gibi iken Kofçaz’da yaşayan Amuca Bektaşileri arasında böyle bir uygulamanın bulunmadığı görülmektedir.

Amuca Bektaşilerinde kadınların doğum sırasında genellikle Peygamber efendimiz Hz Muhammed’in kızı Hz Fatıma’ya yalvardıkları görülmektedir.

“Doğum sırasında Fatma Ana’ya yalvar derler. Bu yardım edermiş” (K.K 13).

Amuca Bektaşilerinde doğumların artık hastanede yapıldığı, geleneksel yolla doğum yapılmadığı anlaşılmaktadır.

“Doğumlar artık hastanede oluyor” (K.K 17).

Netice olarak, Kofçaz ve çevresindeki Amuca Bektaşileri arasında doğumların artık hastane ortamlarında gerçekleştirildiği, geleneksel yollarla doğumların yapılmadığı görülmektedir. Ayrıca Fatıma Ana’nın da doğum yapan kadınlara yardım ettiği inancının varlığı anlaşılmaktadır.

3.1.3. Doğum Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Türkiye’nin çoğu bölgesinde, doğumdan sonra uygulanan belli başlı uygulamalar ve inanışlar bulunmaktadır. Bu uygulamalar bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Trakya Bölgesi’nde yaşayan Amuca Bektaşilerinin de inançlarının gereği olarak görüp, uyguladıkları bazı uygulamalar ve inanışlar bulunmaktadır. Bunlardan biri, yeni doğan bebeğin

elbiseleri yıkandıktan sonra taşa serilir ve bunun sayesinde çocuğun güçlü kuvvetli olacağına inanılır. Taş gibi sağlam olması istenerek bu uygulama yapılmaktadır (K.K 8).

3.1.3.1. Göbek bağı ve eşi

Türk kültüründe, göbek bağı ile ilgili pek çok inanış ve uygulama bulunmaktadır. Bu inanış ve uygulamalar temelde Türklerdeki Umay inancına dayanmaktadır. Umay'ın doğan bebeği ve yeni doğum yapan kadını kötü ruhlardan ve yaratıklardan koruduğuna inanılır (Beydili, 2003: 580).

Amuca Bektaşileri arasında da bu inancın kalıntılarına rastlanılmaktadır. Yeni doğum yapan kadının ve bebeğinin kötü ruhlardan korunduğuna, bunu da bir gücün yaptığına inanılır (K.K 3).

Nasıl gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi= (plasentası) ya da “sonu” arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki doğan çocuğun göbeği ve eşi birtakım işlemlerden geçirilir. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişigüzel atılmaz (Örnek, 2000: 143).

Amuca Bektaşilerinde de göbek bağının atılacağı yerin, kişinin ileride yapacağı iş ile alakalı bir yer olduğu anlaşılmaktadır.

“Göbek bağına sabana bağlarlardı, tarlacı olsun diye, bizim tarlalarımız çoktu. Böyle okuma falan yoktu” (K.K. 17).

3.1.3.2. Loğusalık (kırklı) ve kırk uçurma

Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşilerinde de yeni doğum yapmış kadına, Türkiye'nin çoğu yerinde olduğu gibi “loğusa, loğsa, kırklı” denmektedir. Loğusalık döneminde, doğumdan sonraki kırk günlük süreçte, yeni doğum yapmış kadın ve doğan bebek dış etkilere maruz bırakılmaz, dışarıya çıkarılmaz. Yeme-içmesinden, banyosuna kadar çeşitli korunma yöntemleri uygulanır.

“Doğum yapan kadın ve bebeği ilk 20 gün dışarı çıkarılmaz. 20. gün yarı kırklı olur 1 kere dışarı komşuya götürülür. Ondan sonra diğer 20 gün bir daha çıkarılmaz. 40'ı dolunca istediği gibi çıkar” (K.K 7).

Loğusalık döneminde albastıdan korunmak için bıçak, iğne gibi demirden nesnelere kullanımına Kofçaz'da da rastlanılmaktadır. Bu bölgede 40'lı kadının bulunduğu odanın eşliğine demir, sacayağı, süpürge teli gibi nesnelere konur.

“Kırklıyken kapının eşliğine demir koyarlar bizde” (K.K 9).

Annenin, bebeğini doğurduktan sonra ilk kırk günü evden çıkmamasının ardından, kırk günün dolmasıyla anne bebeği alır ve komşuya gider buna kırk uçurma denir. Kırk uçurma işleminde bebeğin banyosu, altın yüzük ya da bileziğin içine atıldığı suyla yapılır. Bu kırklama işleminde kullanılan altın, yüzük, bilezik, yumurta kabuğu gibi nesnelere bu törenin büyüsel yönünü işaret eder.

“Yumurta kırıp, kabuğuyla suyu 40 defa ölçerler. Sonra bu 40 yumurta kabuğu dolusu suyla bebeği yıkarlar, kırklarlar. Suyun içine altın yüzük atarlar” (K.K 17).

Kırk uçurma geleneğinde komşuya giden anne ve bebeğine komşu tarafından ikramlarda bulunulup bebeğe hediyeler verilir. Bu gelenekte bebeğin özellikle komşuya götürülmesi bu geçiş evresinde güvenli bir mekânın tercih edilmek istenmesindedir.

“Anne, bebeği alıp komşuya gider, komşu da bebeğine ve annesine ikramlarda bulunur” (K.K 17).

“Bizim zamanımızda o doğan çocuğu 40 gün evden çıkarmazdık. Kırk uçurduktan sonra kadınlar arasında olur. Komşuya götürülür çocuk” (K.K 22).

“40 gün dolunca anne bebeğini alıp, komşuya gider. Komşusu da ona hediyeler verir yanına yumurta vb. koyar” (K.K 19).

3.1.3.3. Albastı

Türk halk anlatılarında yeraltı ve yerüstünde yaşayan çeşitli mitik varlıkların bulunduğu bilinmektedir. Bu mitik varlıklardan biri de yeni doğum yapan kadına ve bebeğine kötülük yaptığına inanılan albastı ya da Amucalar arasında bilinen adıyla al karısıdır.

Yeni doğan çocukların ve loğusaların başına işler açan, yıkım getiren albastı; cinlerin, perilerin çarpmasına denir. Şaman inancıyla yakın ilgisi

olduğu düşünölen albastı ile eski Anadolu dinlerinde geöen kötü cinler, iyi cinler arasında bir bağlantı vardır (Beydili, 2003: 37-40).

Kofoaz ve öevresinde yaşıayan Amuca Bektaşıleri arasında albastı yerine al karısı denmektedir. Loğusa dönemindeki kadınlar ve kırkı çıkmamış çocuklar için korkunç veya tehlikeli bir varlık olan albastıdan korunmak için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Türk mitolojisinde yer üstü ve yeraltı âlemlerinde yaşıayan bazı mitik varlıkların korktuğu nesnelere ve hayvanlar vardır. Kofoaz öevresindeki Amuca Bektaşıleri arasında al karısının gelmemesi için süpürge teli, demir, sarımsak, maşı gibi nesnelere faydalanılır. Yeni doğan bebeğin yalnız bırakılması gerektiği durumlarda da yine al karısının korktuğu nesnelere olan demirden bir maşı, bebeğin beşığine dayanılarak bırakılır.

“Kırklı çocukla, kadın yalnız bırakılmaz al karısı gelmesin diye. Kadın yalnız kalacaksa yanına demir konur” (K.K 17).

“Yeni doğum yapan kadınla bebeği zarar görmesin diye, süpürge teli, demir ve sarımsak konur yanına” (K.K 13).

“Bebeği yalnız bırakıp çıkmak gerekince maşayı beşığe dayar çıkardık” (K.K 20).

3.1.3.4. Kırk Basması/ kırk karışması

Kofoaz ve öevresindeki Amuca Bektaşılerinde loğusa kadının ve bebeğinin doğumdan sonraki ilk kırk gün içerisinde beklenmedik bir şekilde hastalanması, kırk basması olarak ifade edilir. Bu sebeple ilk kırk gün içerisinde herhangi bir hastalığın ya da başka bir olumsuz durumun yaşanmaması için azami dikkat sergilenir. Kofoaz ve öevresindeki Amuca Bektaşılerinde bununla ilgili yapılan uygulamalara baktığımızda yukarıda zikredilen ve çoğunlukla demirden olan nesnelere dışında, doğum yapan kadının bebeğiyle yalnız bırakılmaması, ikindiden sonra loğusa kadının yalnız dışarı çıkarılmaması, kırklı iki kadının yan yana gelmemesi, gelirse de birbiriyle konuşmaması gibi uygulamalar yapılır.

“Anasıyla çocuğu kırk gün yalnız koymazlar. İkindiden sonra loğusa yalnız dışarı çıkmaz. Kırk gün böyle geçer” (K.K 17).

“Kırkklı iki kadın yan yana gelirse konuşmaz, ekseriyetle yan yana gelmemeye çalışır” (K.K 19).

3.1.3.5. Yeni doğan bebeğe ad verme

“Geleneksel kesimde yeni doğan bir çocuğa ad konması genellikle dinsel nitelikte bir törenle olur. Giderek etki gücünü yitirmekle beraber, dinsel niteliğin yine de çoğu yerde etkinliğini sürdürdüğünü görüyoruz” (Örnek, 2000: 150).

“Türk hayatının hemen bütün safhalarında/tarihimiz boyunca, ad alma, ad kazanma, ad verme işlemleri mühim bir mevki işgal eder” (Kalafat, 2006: 149).

Abdurrahman Varis, eski Türklerdeki, yeni doğan çocuğa ad koyma merasimlerinin olduğunu ve bu isimlerin kutsal olduğuna inanıldığı hakkında şöyle söyler:

Bu gelenek günümüze kadar devam etmektedir. Mesela: Çocuğa ad koyma merasiminde bebeği beyaz bir keçeye sararak keçe ile birlikte kapı eşiğinden üç, yedi veya dokuz defa geçirirlerdi. Bu bebeğin hayatı boyunca ak (temiz) olmasını ve uzun ömürlü olmasını dilediği anlamını taşırdı (Varis, 2004: 125).

Kalafat ise, eski Türklerde bir çocuğa isim verilmesinden ziyade, çocuğun bu ismi almaya hak kazanması gerektiği ve çocuğa verilen bazı dinsel-büyüsel isimler hakkında şöyle söyler:

Çocuğa, ismini alana kadar “adsız” olarak seslenilirdi. Türk inançlarında çocuğu kötü ruhlardan ve zararlı varlıklardan korumak için bazı isimler verilmektedir. Bu isimler arasında “Durmuş, Durdu, Duran, Satılmış...” sayılabilir (Kalafat, 2006: 149).

Yeni doğmuş bebeğe isim verme işlemi Anadolu’da yaşayan Türklerde olduğu gibi Amuca Bektaşilerinde de işin ehli, yaşça görmüş geçirmiş olarak tanınan kişilerce yapılmaktadır. Kofçaz ilçesinin köylerinde yaşayan Amuca Bektaşilerinde çocuğa eskiden çoğunlukla Ehli Beyt’in isimleri konulmakta iken günümüzde başka isimler de konulmaktadır. Yeni doğan bebeğe, köyde Baba varsa, ismi o kişinin koyması uygun karşılanmaktadır. Baba yoksa imam ya da aile büyüklerinden biri de koyabilir.

Kofçaz ve çevresindeki Amuca Bektaşilerinin yeni doğan bebeğe isim koyma uygulamaları genellikle o köyde yaşayan Bektaşi babaları tarafından yapılmaktadır. Eğer köyde Bektaşi babası bulunmuyorsa köyün imamı da yeni doğan bebeğe isim verebilir. Bektaşi babaları, yeni doğan bebeğe ad verme işlemini yaparken önce bebeği annesinin kucağından alıp ardından bebeğin kulağına 3 kere ismini söyledikten sonra tekrar annesinin kucağına verir. Daha sonra annesinin kucağından alıp, bebeği babasının kucağına verir. Bebeğin kulağına ezan ve sala okunduktan sonra Bektaşi Babası tarafından bir gülbeng okunarak bu işleme son verilir.

“Önce kulağına ezan okuruz, sonra sala okuruz bunu da yapınca duaları vardır onu okuruz ve ismini koyarız” (K.K 22).

“Ben de çoğu çocuğa isim koydum isim koyma esnasında bebeği önce kucağıma alırım ismini söyledikten sonra önce annesinin kucağına sonra ondan alıp babasının kucağına veririm” (K.K 21).

“Bektaşi babası çocuğu annesinden alıyor, babasının kucağına veriyor. Ardından bebeği kendi kucağına alıp, duasını ve kulağına ezanı okuyor. En sonunda bir gülbeng okuduktan sonra çocuğun ismini kulağına 3 kere söyleyip bebeği annesine veriyor” (K.K 22).

Bir kadın yeni doğan bebeği sürekli ölmesi durumunda, kelimelerin büyüsel özelliğinden istifade ederek, yeni doğan bebeğe Yaşar ismini koyar.

“Kadının sürekli bebeği ölüyorsa yeni doğana Yaşar ismi verilir yaşasın diye” (K.K 17).

3.1.3.6. İsim çöreği

Amuca Bektaşileri arasında yeni doğan bir bebeğe isim konulduktan sonra bebeğin ailesi tarafından yemek verilir. Çocuğa ad verme işlemi gerçekleşikten sonra verilen bu yemeğe isim çöreği denir. Amuca Bektaşileri arasında yağlı çörek⁵ yaygın bir yiyecektir. Bu merasimde de

⁵ Amuca Bektaşileri, muhabbetlerinde, yaptıkları çöreğin içerisine para saklarlar ve çöreği meydana getirerek 12 parçaya bölerler. Bu 12 parçanın 12 imamı temsil ettiğini düşünürler. Bu 12 parça çöreğin her bir parçasında para aranır. Parayı ararken her bir parça çöreğe örneğin, Gül Baba aşkına diyerek bakılır. Eğer o çörekte para bulunursa bir sonraki muhabette çöreği, parayı bulan kişinin yapması beklenir.

gelen kişilere bu yiyecek sunulduğundan bu geleneğe isim çöreği adı verilmiştir.

“İsim çöreği denen çörek yapılır ve çocuğa isim konur. Bektaşî babası yoksa köyün imamı ismi koyar” (K.K. 9).

“İsim çöreğimiz vardır. Çocuğa ad verdikten sonra kadın kısmı arasında olur” (K.K 17).

3.1.3.7. Çocuğun isminin değiştirilmesi ile ilgili inanış ve uygulamalar

Yeni doğan çocuğa isim verme işlemi tamamlandıktan sonra verilen bu isim çocuğa yaramazsa, bu çocuğun ağladığı, sızlandığı, yaramazlık yapıp ailesine zorluklar yaşattığına inanılır. Verilen ismin ağırlığı olduğuna ve çocuğun isminin değiştirilmesiyle bu ağırlığın kalkacağına dair inanmalar da mevcuttur. Bu konuda Amuca Bektaşîleri arasında eskiden beri yaygın bir şekilde uygulanmakta olan bir inanış bulunmaktadır. İsmi yaramayan, huysuzluk eden çocuk ayaklanıp yürümeye başlayınca çocuğun eline biri boş biri dolu olmak üzere iki tane şişe verilip çeşmeden su almaya gönderilir. Ardından eğer boş şişe yine boş gelirse çocuğun ismi değiştirilmez. Ancak şişelerin ikisi de dolu gelirse istenen diğer isim ile çocuğun isminin değiştirilme işlemi tamamlanır.

“Çocuk ağlıyor, yaramazlık yapıyor, ismi yaramıyor ise o zaman çocuğun ismini değiştirirsin” (K.K. 22).

“Çocuk, ayaklanacak kadar olunca, eline bir boş, bir dolu şişe veriyorlar. Çocuğu bu şişelerle su almaya gönderiyorlar. Eğer şişe boş gelirse isim aynı kalır, dolu gelirse çocuğa yeni isim verilir” (K.K 17).

“Çocuğa ismi yaramazsa ağlarmış sürekli, ismini değiştirmek için o çocuğa iki tane şişe verirler. Biri boş biri dolu olacak gibi dereden ya da çeşmeden su doldur, getir derler. Eğer senin tahmin ettiğin şişe dolu gelirse ismini değiştirebilirsin” (K.K. 1).

Bunun dışında, eğer çocuğa konulan isim kötü bir isim ise yapılan bir tören ve yenilen bir yemekten sonra çocuğun ismi değiştirilir.

“Gayet açık Ahmet’e Mehmet diyebilirsiniz. Dinimizde ne konulduysa o kalmalı ama kötü bir isim varsa değiştirilebilir. Baya kişi toplanır ve yemek yenir isim değiştirilir” (K.K. 24).

Günümüzde çocuğun isminin değiştirilmesi için, henüz nüfus kaydına geçmemesine de önem gösterilir.

“Çocuğun ismi değiştirilir, eğer nüfusa geçmediyse memur yazmadıysa değiştirilir” (K.K 23).

3.1.3.8. Köstek çöreği

Amuca Bektaşileri arasında, doğan çocuğun yeni yürümeye başladığı zamanlarda kadınlar toplanır ve çörek yaparlar. Buna “köstek çöreği” adı verilir. Köstek çöreği kesilip, yendikten sonra çocuğun yürümesinin hızlı bir şekilde sağlanacağı ve çocuğun çabucak ayaklanacağına inanılmaktadır.

“Köstek çöreğini çocuk tay tay yürümeye başladığı sırada yaparlar. Ondan sonra çocuk çabucak yürüyüverir” (K.K 6).

3.1.3.9. Diş hediği/buğdayı

Çocuğun ilk dişinin çıkması aile tarafından sevinçle karşılanan bir durumdur. Yeni doğan bebeğin dişinin çıkmasıyla, suda kaynatılan bulgurdan elde edilen hedik yapılarak, bir kutlama yapılır.

Bu törende, kutlamada özellikle buğdayın aş olarak yapılması, ilk kez diş çıkaran çocuğun rızkını artırma ve bereketi çoğaltma ile bağlantılıdır (Örnek, 2000: 162,163). Anadolu’da yaşamakta olan “diş buğdayı” geleneği Amuca Bektaşileri arasında da devam etmektedir.

“Çocuğun ilk dişi çıkınca buğday kaynatırlar” (K.K 5).

“Dişi ilk kim görürse o kişi çocuğa bir hediye alır” (K.K 10).

Bu gelenekte çocuğun dişinin çıktığını gören ilk kişi çocuğa hediye alır.

“Diş çıkaran çocuğa buğday pişirilir. Cezvede pişirilir, bir yere atardık” (K.K. 11).

3.2. Sünnet ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Bir inanışa göre Muhammed Peygamber sünnetli doğmuş; inanış, sünnet göreneğini bu olguya bağlamak istiyor. Gerçekte ise çocukları “sünnet etmek” İslâm’dan önce de Sami asıldan ve başka soylardan toplumlarda olduğu gibi, Araplarda da uygulanan bir töre idi, Muhammed bu töreyi sürdürdü. İslâm dininde Peygamber’in yaptığı ya da yapılmasını öğütlediği şeylere uymaya “sünnet” adı verildiği için, oğlan çocukların

erkeklik uzuvlarının ucundaki deriyi çepeçevre kesip alma işlemi, halk dilinde bu deyimle adlandırılır (Boratav, 2016: 181,182).

“Sünneti yapacak sünnetçi de bu bağlamda önemlidir. Zira: sünnet töreni, erkek çocuk için yaşamın önemli geçiş dönemlerindedir. Bu önemi bilen sünnetçi ile aile fertleri arasında hukuki bir bağ oluşur” (Dursun, 2016: 102).

Bedri Noyan sünnetle ilgili şunları söylemektedir:

“Köylerde erkek çocuklar temiz elbiseler veya özel olarak hazırlanmış sünnet entarisi giydirilerek atla veya arabayla, hatta yayan olarak köy içerisinde gezdirilir” (Noyan, 1987: 126).

Koçaz ve çevresindeki Amuca Bektaşileri arasında sünnet geleneği artık genellikle köylerde değil de şehir merkezinde uygulanmaktadır. Düğün salonu ya da Kırklareli’de evi olanlar için evlerinin önünde “sünnet düğünü” yapılır. Sünnet törenleri, düğün törenlerini andıran bir kutlama şeklinde yapılır. Sünnet olacak erkek çocuk ya da çocukların bindirildiği araçlardan konvoy halinde dolaşıldıktan sonra sünnet düğünün yapılacağı eve gelinir. Sünnet düğünü bu şekilde devam eder. Takı töreninden sonra, düğün son bulur (K.K 16).

“Bizim sünnet düğünlerimiz de normal düğünler gibidir. Bir tek gelin almaya gidilmez, onun dışında davullarla su almaya gideriz. Davetliler koç getirir. Benim oğlumun sünnet düğününe 9 tane koç geldi” (K.K 18).

“Aynı yemek yaparız, mevlit okuturuz. Başka bir şey yoktur. Kurbanını keseriz sünnet olan çocuğun. Helva da yaparız, yemekler verilir” (K.K 1).

Koçaz ve çevresindeki Amuca Bektaşileri arasında, sünnet törenlerinde devam eden bir gelenek olarak, sünnet olan çocuğa yakın akrabalar tarafından koç hediye edilmesi geleneği devam etmektedir. Bu hem sünnet düğünü yapan aileye de bir maddi destek unsurudur. Bunun dışında davullarla su almaya gidilmesi de eski Türk inanışlarından olan su iyisi ile ilgilidir.

3.3. Askerlik ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Türk halk kültüründe önemli bir yeri olan askerlik yapmak, vatan sevgisinin toplumun kişiden beklediği en bariz görevlerden biridir (Çetin, 2008: 163). Bu görev Türk halk anlatılarından destanlarda sıklıkla

rastladığımız kahramanın erginlenme sınavı ile aynı işleve sahiptir. Çünkü destanlarda erginlenme sınavına kadar olan zaman veya süreç detaylandırılmaz. Bu durum erginlik sınavını gerçekleştirmemiş kişinin toplum nazarındaki kıymetini ya da kıymetsizliğini göstermesi açısından önemlidir. Erginlik sınavını gerçekleştirmeyen kahramanın evlenememesi de bu durumun bir göstergesidir. Bu duruma, Türk halk anlatılarından Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın gergedanı öldürdükten sonra evlenmesi (Rahmeti ve Bang, 1936: 13-15) ve Dede Korkut Kitabı'ndaki Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda Boğaç Han'ın boğayı öldürdükten sonra ad almaya layık görülmesi gibi örnekler verilebilir (Ergin, 1989: 5).

Anadolu'da askere gitmeye verilen kıymete bakıldığında askerliğe kadar erkeklerin genellikle yetişkin olarak kabul edilmemesi, askerden dönenlere yetişkin gözüyle bakılması, askere gitmeyenlere kız verilmeyip evlendirilmemesi askerliğin toplumdaki önemini göstermektedir.

Askerlik Türk halk geleneğinde geçmişten günümüze kadar kutsal bir görev olarak kabul edilmiştir. Askerlik, Anadolu'nun geri kalanında olduğu gibi Amuca Bektaşileri için de kutsallık arz etmektedir. Öyle ki askere giden kişiye, vatana kurban olsun diye kına yakılır, kurban kesilir. Amuca Bektaşilerinde de özellikle silah tutan parmaklara kına yakılır.

“Silah tutan parmaklarına kına yapılır” (K.K 17).

Askere giden gençler, komşu ve akrabalar tarafından yemeğe davet edilir.

“Askere gidene yemeğe alırlar, yemek verirler” (K.K 23).

Askere gidecek gencin ailesi tarafından, kurbanlar kesilerek, komşular ve akrabaların davet edildiği bir merasim düzenlenir ve mevlit okutulur.

“Askere gidecek oğlanın kurbanı kesilir. Mevlit okutan okutur, okutamayan, kurbanı verip askere yollar” (K.K. 1).

Asker adaylarının yolcu edileceği zaman da davullar çalınır, eş dostla görüşülerek askerlere harçlık verilir.

“Kına yapıldıktan sonraki sabah da davullarla askere gönderilir. Eş dostla görüşülür, harçlık verilir. Gönlünden ne geçiyorsa onu verir” (K.K 2).

3.4. Evlilik ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Evlilik, bireyin sosyal bir varlık olarak yerine getirdiği bir durum ve Türk halk kültürü içerisinde önemli bir yeri olan bir olgudur. Hayatın geçiş evrelerinden biri olan evlilik mefhumu hakkında Boratav şöyle söylemektedir:

Geçiş törenleri içinde, yapısının karmaşıklığı ve içerisindeki ayrıntıların zengin çeşitlenmeleri bakımından, hem çok ilginç, hem de incelenmesi çetin bir gelenektir, evlenme-düğün. İki gencin yaşam kaderlerini birleştirmeleri açısından bireylik davranışları, yeni bir hısımlık bağlantısının kurulması yönüyle aileler arası ilişkileri, iki tarafın akraba, dost, komşu çevrelerinin katılmasını yasa kıldığına göre de topluluk gösterileri içine alır (Boratav, 2016: 190,191).

3.4.1. Evlilik Öncesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Türk halk kültüründe bireyden, sosyal bir varlık olmasının sonuçlarından birisi olan evlenmesinin öncesinde, yaşadığı toplumun belli bazı gereklerini yerine getirmesi beklenmektedir. Bu durum hakkında geçmişten günümüze gelinceye dek bir takım değişimler olsa da genel anlamda bu sürecin kaybolmadığı aksine değişerek ve dönüşerek devam ettiği görülmektedir.

Türk kültüründe, genelde toplumun özelde bireyin neslinin devamlılığı açısından evlilik kurumuna oldukça önem verilmiştir. Geçmişten günümüze aile biriminin devamlılığına verilen önem evlilikle ilgili pek çok geleneğin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Bu gelenekte evlenecek kişinin ve ailesinin özelliklerinden evlilik öncesi, esnası ve sonrasında yapılması gerekenlere kadar her detay, bölgeden bölgeye bazı farklılıklar içerse de oluşmuştur. Amuca Bektaşilerinin evlilik öncesi geleneklerini şu başlıklar altında değerlendirebiliriz.

3.4.1.1. Danışıklık -kız bakma

Geçmişten günümüze kadar gelin olacak kız ile damadın ya da her iki tarafın ailelerinin tanıştırılması farklı şekillerde olmuştur. Amuca Bektaşileri arasında da bu duruma “danışıklık geleneği” adı verilmektedir (K.K 2). Evlenilecek kızın belirlenmesinde birkaç yöntem uygulanmaktadır.

Bunlardan ilki başkaları tarafından kızın erkek ailesine tavsiye edilmesidir. Bu aşamada kız ve erkek birbirilerini görmezler.

“Tavsiye üzerine kız bakılırdı, kızla çocuk birbirini görmezdi” (K.K. 5).

“Babasına dolaylı yoldan söyler. Kızın babasına yaklaşılr” (K.K. 2).

İkinci yöntem tanıdık veya akrabalar tarafından bilinen bir kızın erkek tarafına önerilmesi şeklindedir. Burada öneriyi yapan kişilere güvenildiğinden münasip görülürse önerilen kız istenmeye gidilir.

“Tanıdıklar vasıtasıyla, falancanın kızı var bence sana münasiptir derlerdi. Sonra gidip babasına, amcasına söylerlerdi. Onlar da uygundur derse istemeye gidilirdi” (K.K. 3).

Üçüncü ve en yaygın yöntem ise kız ve erkeğin çoğunlukla ailelerden habersiz bir şekilde tanışmalarıdır.

3.4.1.2. Baba hakkı

Türklerde başlık parası geleneği erkek tarafından kız tarafına verilen altın, para yahut belli bir sayıda hayvan verilmesidir. Örnek, başlık kavramını şöyle açıklar:

Evlenecek erkeğin ya da ailesinin kız tarafına, çoğu kez kızın babasının verdiği nakit para ve eşyadır. Başlığa, “bedel”, “kalın” “ağırlık” da denmektedir. Başlığın temelinde hem ekonomik, hem de saygınlık etmeni yatmaktadır (Örnek, 2000: 201). Amuca Bektaşilerinde de bu gelenek baba hakkı adıyla varlığını devam ettirmektedir.

“Kızın babasına baba hakkı olarak (başlık parası) ne istediği sorulur bir miktar para ya da mal verilirdi” (K.K. 9).

“Benim en büyük abim baba hakkı olarak 300 lira o zamanın parasıyla baba hakkı verdi” (K.K. 24).

“Baba hakkı, başlık parası gibi bir âdettir. Para ya da mal verilirdi” (K.K. 6).

3.4.1.3. Pazarlık görme -hazırlık

Pazarlık görme olarak anılan bu uygulamada kız tarafının ve erkek tarafının yengeleri ile kadın akrabaları bir araya gelerek şehir merkezine gelir. Gelin olacak kıza hediyelik eşya ve giysi alınır. Bu durum Amuca

Bektaşileri arasında gelin ve damat tarafının karşılıklı olarak hediyeleşmesi şeklinde olmaktadır.

“Kıza alınacak eşyalar, hediyeler, kızın ve oğlanın yengeleri ile şehir merkezine gelinerek (pazarlığa) giderler ve eşya seçimi yapılır” (K.K. 9).

“Pazarlık şudur: şehir merkezine gelinerek kıza alınacak eşyalar alınır. Kızın bir grup akrabaları Kırklareli’ne gelirler. Altınlar, basmalar vb alınır. Kız tarafı erkek tarafına, erkek tarafı kız tarafına hediyeler alır” (K.K. 10).

3.4.1.4 Nişan

Nişanlanma, Türk halk kültüründe evlenme isteği olan kız ile erkek ve her ikisinin ailelerinin de bilgileri dahilinde gerçekleştirilen bir çeşit söz verme işidir. Bu bireyler ve aileleri arasında yapılan nişan uygulaması, evlenmeden önceki bir ara dönem niteliği taşımaktadır. Nişanlanma Geçmişten günümüze dek bu uygulama devam etmektedir.

Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında nişanlanma uygulaması bir tören olarak yapılır. Bu törende çifte nişan yüzükleri takılır. Ardından düğüne kadarki süreçte nişanlanacak kız bir odada çeyizlik eşyalarını dikip düğün hazırlıklarını görmeye başlar.

“Nişan yapılıp, yüzük takılır. Bizim zamanımızda nişanlı kız bir odada bekletilir, dışarı çıkarılmazdı. O odada çeyizini diker, hazırlık yapardı” (K.K. 6).

3.4.1.5. Tatlı tavası

Amuca Bektaşileri arasında nişan töreninden sonra kız tarafı bir tepsi tatlı hazırlayarak erkek tarafına götürür. Ardından erkek tarafı da bu tepsiye bir takım elbise kumaşı koyarak tepsiyi tekrar kız tarafına götürür. Bu gelenekte kız ve erkek tarafı düğün öncesi birbirilerine karşılıklı hediyeler sunarlar.

“Kız tarafından oğlan tarafına bir tepsi tatlı gider. Sonra tepsiye bir elbise kumaşı konup kız tarafına gönderirler” (K.K. 6).

“Nişanda olur, nişan takmaya gelindi mi kız tarafı oğlan tarafına verir o tepsiyi” (K.K. 5).

3.4.2. Düğün Esnası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Düğün, evlenen kişilerin evliliklerinin toplum tarafından onaylanması noktasında yapılan bir ildir. Evlenme ile aile olma statüsüne yükselen çift içtimaî hayatta artık sadece bir fert değil kendi içinde bir aile olmaktadır.

Evlenme, hem kızın hem de erkeğin sosyal bir varlık olarak aile kurmasının ilk adımı olması ve aileler arasında kurulacak sosyal, ekonomik ilişkiyi belirlemesi açısından önemli bir hadisedir. Toplumsal yapının temeli olan evlenme bireyin hayatının önemli bir evresidir (Örnek, 2000: 185).

Amuca Bektaşilerinde düğünlerde uygulanan bazı inanış ve uygulamalar şöyledir:

3.4.2.1. Bayrak alma

Türk kültüründe bayrak özgürlüğün ve bağımsızlığın sembolü olarak önemli bir yer tutmaktadır. Düğün evinin kapısına düğünün yapıldığı yeri göstermesi açısından bayrak asılmaktadır. Amuca Bektaşilerinin düğünlerinde, gelin alayı köy girişinde karşılandıktan sonra hep birlikte davullar eşliğinde köy kahvesine ya da varsa köydeki okula, bayrak alınmaya gidilir. Alınan bu bayrak düğün süresince düğünün yapıldığı evin kapısında asılı olarak durur.

“Davullarla bayrak almaya gideriz, çocuklar kadınlar kızlar” (K.K 14).

“Köyün girişinden oynaya oynaya kahveye, okula bayrak almaya gideriz” (K.K 22).

3.4.2.2. İmam nikahı

İmam nikahı, evlenen çiftin, şahitler huzurunda birbirilerine karı-koca olduklarını bildirdikleri dinî bir törendir. İmam nikahı, genellikle imamlar tarafından kıyıldığı için bu isimle anılmaktadır.

Kofçaz ve çevresindeki Amuca Bektaşileri arasında imam nikahında şahit olarak gelinin ve damadın yakın akrabaları bulunur ve gelinle damada soru ve sual sorulmadan nikahları kıyılır. İmam nikahı kıyıldıktan sonra bir yemek verilir. Amucalarda nikah kıyma işlemini imamın yanı sıra Bektaşî babası da yapabilmektedir.

“Gelinin ve damadın yakınları ve imam çağırılır ve yemek verilir. Gelinle damada soru sual yoktur. Gelinin amcası ya da yengesi şahitliği

yapar. Çocuğun da aynı şekilde şahitliği yengesi ya da amcası tarafından yapılır. Erkek tarafı biz kızı istiyoruz der, kız tarafı da verdiğini imam ve şahitler huzurunda belirtir” (K.K 9).

İmam nikahını hem imamlar hem de Bektaşî Babaları kıyabilmektedir.

“Dini kurallar nasılsa hoca bunları okur. Bizde Bektaşî Babaları da nikah kıyabilir” (K.K 10).

3.4.2.3. Düğüne davet

Günümüzde genellikle düğün davetiyesi ile kişiler düğüne davet edilir. Ancak teknolojinin bu denli gelişmediği günlerde Amuca Bektaşîlerinde bir takım farklı uygulamalar yapılmakta idi.

Damadın amcası ve yengesi sırtlarına aldıkları heybelerle köyü gezerek köylüleri düğüne davet ederler. Bu davet işlemi sırasında düğüne gelen yakın akrabalar, özellikle damadın amcaları yeni çifte hediye olarak kıyafet, para ya da koç verirler. Koç hediye edilmesinin, bu hayvanın önemli bir geçim kaynağı olması gibi ekonomik bir sebebi bulunmaktadır.

“Erkeğin tarafından yengeler ve amcalar heybeler koyarlar sırtlarına ve köylüyü davet ederler. Bunların içine yardımlaşma amacıyla o heybeye komposto, yemeklik malzeme ne ise onu korlar, damadın amcası da omzuna koçu alır veya bir hediyelik basma ya da para alarak düğün evine gelir bunlar teslim edilir (K.K 9).

“Amcalar omzuna astıkları heybelerle köyü gezer ve herkesi davet ederdi. Davet ederken heybesine davet ettiği kişiler tarafından bir yiyecek maddesi ya da bir hediyelik basma konurdu buna guraba⁶ denirdi” (K.K 15).

Amuca Bektaşîlerinde düğünün başlangıcında gelinin su almaya götürülmesi su iyesi ile ilgili inanışların bu toplumda devam ettiğini göstermektedir.

Bazı Türk toplumlarında evlenen yeni gelin, damat evine gelince su iyesiyle tanıştırılarak, su iyesine saygıda bulunur (Ögel, 2010: 316). Bu inanışın Amuca Bektaşîleri arasında yaşatıldığı anlaşılmaktadır. Bu inanışa göre gelin, koca evine gelmeden köyün yakınında bulunan su pınarına

⁶ Kaynak kişilerimizden İsmet Işık, Garip kelimesinin çoğulu olan guraba kelimesinin yardımlaşma manasında kullanıldığını bildirmiştir.

götürülür. Burada damat, gelin ve davetliler su ile ellerini ve yüzlerini yıkarlar.

“Düğün başlıyor, ilk önce gelinle damat, çocukları topluyorlar, sonra kızları, sonra oğlanları topluyorlar, sonra su almaya pınara götürürler oğlanla kızı” (K.K 11).

3.4.2.4. Kına gecesi

Türk halk kültüründe kına yakılması ile ilgili uygulamalar 3 farklı durumda gerçekleşir. Bunlar kurban, askere gitme ve evlenme durumlarıdır. Kesilen kurbanı Allah’a kurban olarak sunulduğu için, askere gidecek gence vatana kurban olsun diye, yeni evlenen kıza da kocasına ve kaynanasına yardım edip o aileye ait olması için kına yakılmaktadır.

Amuca Bektaşileri arasında kına gecesi Cuma akşamı başlar. Kına gecesinde genellikle kızlar ve çocuklar bulunur. Bunun yanı sıra evli kişiler kına gecesine pek gitmez, gitse bile karşılıklı oynamazlar.

“Cuma günü akşamüzeri davullar gelir köye, ikindi sırasında düğün evinin önünde çalgı yapar. Sonra köyü gezerek çalar bu düğün başlamıştır anlamına gelir. O akşam kına gecesi şeklinde yapılır kızlar çocuklar toplanır. O zamanlar evli kişiler pek oraya gitmez kadınlar gider ama karşılıklı çıkıp da oynanmaz. Kına yakılır” (K.K. 17).

“Kınada ekseriyet genç kızlar ve kadınlar olurdu” (K.K. 6).

Kına gecesinde ellere kına yakılır ve gelinin bindirileceği araç süslenir.

“Ellere kına yaparlar. At ya da öküz arabası, yaygılarla süslenir, sonra ertesi sabah gelin gideceği köye gönderilirdi” (K.K. 4).

Amuca Bektaşileri arasında gelin ve kına gecesine gelenler kına gecesinde ağlarlar. Bu duruma yörede ağlaş denmektedir.

“Gelin, düğün olacağı gece bütün gece “ağlaş”⁷ yapar” (K.K. 17).

3.4.2.5. Koç götürme

Amuca Bektaşileri arasında uygulanan bir uygulama olan, düğünde yeni evlenen çifte koç götürme geleneği, hayvancılıkla uğraşan yöre halkı için

⁷ Kaynak kişilerimizden Makbule Arslan, Ağlaş kelimesi için yöresel bir kullanım olmakla birlikte ağıt anlamını da muhteva ettiğini bildirmiştir.

önemli bir uygulamadır. Günümüzde düğünlerde gelin ile damada altın ve para takmasının, eskiden Amucalar arasındaki biçiminin, koç götürüp damada hediye etmek olduğu anlaşılmaktadır. Akrabalarından ve komşularından getirilen bu hayvanlar, damat ve gelinin yeni bir yuva kurması için yapılan ekonomik destektir.

Koç götürme geleneği genellikle damadın amcaları tarafından yapılmaktadır. Tarım ve hayvancılıkla geçinen Amuca Bektaşilerinin hayatlarında önemli bir kaynak olduğu için yeni bir aile kuracak olan çifte koç hediye edilmektedir.

“Düğünde damadın akrabaları damatla geline hediye olarak koç götürürlerdi. İşte şimdilerde nasıl altın takıyorlarsa aynı öyle” (K.K. 5).

“Bizde damadın amcası genelde koçu boynuna alır götürürdü hediye diye. Kaç tane koç gelirse bunlar yeni çifte hediye edilirdi” (K.K. 4).

3.4.2.6. Sağdıç -ahretlik

Araştırma bölgemizde, sağdıç kavramının karşılığı olarak “ahretlik” kelimesi kullanılmaktadır. Damadın ve gelinin sağdıçları düğün boyunca evlenecek çiftin yanında bulunarak onların ihtiyaçlarını karşılamak noktasında yardımcı olurlar. Sağdıca düğünde masaya konan bir çiçek yaptırılır. Bu çiçeğe ahretlik çiçeği de denir.

Amuca Bektaşileri arasında yukarıda da zikredilen, su iyesi inancıyla ilişkili olan dereden ya da pınardan su alma ritüeli, damadın sağdıçına da uygulanmaktadır.

“Sağdıcı, davullar çalarak dereye ya da pınara götürürler, yüzünü yıkatırlardı” (K.K. 7).

Damadın sağdıcı eline işlemeli bir yastık alarak damat evine gelir ve damadın ailesinden müjde ister. Bunun üzerine sağdıca hediye verilir.

“Gelin alındıktan sonra sağdıç elinde işlemeli bir yastıkla damat evine gelir ve müjde ister. Ona hediye verilir” (K.K. 8).

Amuca Bektaşilerinde hem gelinin hem de damadın sağdıcı bulunmaktadır.

“Damadın sağdıcı olduğu gibi gelinin de sağdıcı olur. Biz ona ahretlik deriz” (K.K 11).

Gelinin düğününde sağdıca yaptırılan çiçeğe ahretlik çiçeği denmektedir.

“Gelinin ahretliğine çiçek yaptırılır. Buna ahretlik çiçeği denir” (K.K. 5).

3.4.3. Düğünlerde Yapılan Eğlence ve Oyunlar

3.4.3.1. Oklavadan kayma

Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında, düğünlerde yapılan eğlencelerden biri oklavadan kayma oyunudur. Bu oyun düğün sabahı, damat, sağdıç ve düğüne gelen davetliler arasında oynanır. Damat ve sağdıçın arasına bir oklava konur. Oklavanın üstüne de bir ağaç konur. Bir kişi bu ağacın üzerine çıkıp, kayarak damadın önüne kadar gelir. Damat da bu kişiye hediyeler ikram eder.

“Düğün sabahı sağdıç (ahretlik) ve damat oturur. İkisi arasına yassı ağaç koyulur. Sağdıç koşarak gelir o oklavadan kayarak gelir damadın önüne düşer. Damat da ona hediyeler verir” (K.K. 10).

3.4.3.2. At yarışı

Amuca Bektaşilerininin düğünlerinde geçmişte bir eğlence olarak at yarışları düzenlenmekte idi. Düğünün olduğu köyde düz bir araziye çıkılıp, atlara binilerek at yarışı yapılırdı. Yarışmayı kazanan kişiye hediyeler verilirdi. Geçmişte yapılan bu yarışmalar günümüzde yapılmamaktadır.

“Düğünde, köyün düzgün bir yerine çıkılır ve atlarla yarış yapılırdı. Kazanana hediyeler verilirdi” (K.K. 10).

“Düğünlerde oluyordu eskiden, şimdilerde kalmadı at yarışı yapılırdı” (K.K. 5).

3.4.3.3. Güreş

Türklerde ata sporu olarak da bilinen güreş, bir spor olmasının yanı sıra özel günlerde halk tarafından icra edilen bir ritüel olma özelliğine sahiptir (Kalaycı, 2018: 18). Amuca Bektaşilerinde de güreş, düğünlerde uygulanan hem bir spor hem de bir tür oyun durumunda idi.

“Evlenen kişiler ister zengin olsun ister fakir olsun her düğünde mutlaka güreş yapılırdı. Düğün günü köyün meydanında harmanlık vardı, Tüm köylüler o güreşi seyredirdi. Kazanana hediyeler verirlerdi” (K.K. 17).

“Eskiden güreşsiz düğün olmazdı, mutlaka güreş yapılırdı düğünlerde” (K.K. 10).

3.4.3.4. Silah atma ve kuş vurma

Amuca Bektaşileri arasında, düğünlerde yapılan eğlencelerden biri de silah atma ve kuş vurma geleneğidir. Damat alayı tarafından silahla ateş ederek hem mutluluk ifade edilir hem de kız evine kızı almaya geldiklerine dair bir haberci olarak bu uygulamaya başvurulur. Silah sıkarak köye giren damat alayının ardından köyün etrafından davullar çalınarak herkes düğün evine gelir ve düğüne katılır.

“Bu gece düğün varsa köyün kenarına gelir ve ateş yakarlardı. Ateş yakılmazsa, damat alayı köye girene kadar silahlarla ateş ederlerdi havaya. Ondan sonra gelin alınacak köyün dört tarafına davullar gelir herkes oynayarak düğüne katılırdı” (K.K. 10).

Bir diğer gelenek olarak da gelin alayı, damat evine geri dönerken yolda, köyün gençleri alayın önünü keserek, vurdukları kuşu alayın önüne atarlar. Bunun üzerine damat bu gençlere harçlık verir.

“Gelin alayı damat evine giderken gençler bir kuş vurarak o vurdukları kuşu, alayın önüne götürürlerdi. Damat ona o kuşu vurduğu için bir yağlık⁸ verirdi” (K.K. 10).

3.4.4. Gelin Baba Evinden Ayrılırken Yapılan Uygulama ve İnanışlar

Gelin, baba evinden ayrılıp kocasının evine doğru yola çıkmadan önce gelinin etrafına oturan arkadaşları, komşularıyla birlikte, “ağlaş” da denen, ağıt yakarak ağlarlar. Bu ağlamanın anlamı gelin olan kızın, baba evinden ayrılırken yaşadığı üzüntüsünü ortaya koymaktır. Düğünlerden önce yapılan bu uygulamadan ayrı olarak ölünün ardından gerçekleştirilen ağıt yakma durumuna da ağlaş denmektedir. Amuca Bektaşileri arasında düğünün

⁸ Kaynak kişilerimizden Hasan Hüseyin Arslan yağlık kelimesinin harçlık anlamına geldiğini bildirmiştir.

ardından gelinin baba evinden ayrılması esnasında yapılan uygulamalar, gelini aynaya baktırma ve yenge parası geleneğidir.

3.4.4.1. Gelini aynaya baktırma

Amuca Bektaşileri arasında gelin, baba evinden ayrılıp kocasının evine götürülmek üzere öküz ya da at arabasına bindirilir. Ardından gelinin eline bir ayna vererek bu aynayla geriye, baba evine baktırılır.

“Gelini alacak öküz arabası ya da at arabasına bindirildikten sonra, gelinin eline ayna vererek, o aynaya baktırılırdı” (K.K. 17).

3.4.4.2. Yenge parası

Kofçaz ve çevresindeki Amuca Bektaşilerinin düğünlerinde gelinin damat evine götürülmesinin öncesinde gelinin yengesi, gelinin eşyalarının ve çeyizlerinin olduğu sandığa oturur, hediye ister. Hediye verildikten sonra kalkar.

“Gelin evden çıkarken yengesi, çeyiz sandığına oturur ve hediye verilmedikçe kalkmaz. Hediye verilince kalkar ve çeyizler alınır” (K.K. 14).

3.4.5. Gelin, Damat Evine Gelince Yapılan Uygulama ve İnanışlar

Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşilerinde gelin, damat evine getirilince gelinin eline şeker verilerek arabanın üzerinden dağıtmasını isterler. Bu uygulamanın haneye gelen gelinin bereket getireceğine inanılarak yapılır.

“Gelin, damat evine gelince eline şekerler verirler. Gelin, şekerleri arabanın üstünden saçar, bereket getirsin diye” (K.K. 5).

Gelin, damat evine getirilince yapılan bir diğer uygulama da, gelinin eline yağ verilip, bu yağı kapılara sürmesidir. Bu işlemin dinsel-büyüsel bir anlamı olduğu anlaşılmaktadır. Sürülen yağ ile gelinin yapacağı işlerin kolaylaşacağına inanılmaktadır.

“Gelin, damat evine gelince ilkin eline yağ verirler, o yağları kapıya sürer gelin” (K.K. 10).

Gelin, damat evine geldiğinde, araçtan inmez ve yüz görümlüğü olarak damadın annesi geline bir koç ya da altın verir. Yüz görümlüğü verildikten sonra gelin arabadan iner. Arabadan inerken gelinin üzerinden buğday saçılır. Bu uygulama gelinin haneye bereket getirmesi için yapılır.

“Damadın annesi, gelin eve girmeden arabadan inmesi için ona bir şey feda eder. İşte bu koç olur, altın olur ne olursa. Buna yüz görümlüğü de derlerdi” (K.K. 10).

“Gelin arabadan inerken üstünden buğday serperler, bereket getirsin diye” (K.K. 17).

3.4.6. Düğün Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

3.4.6.1. Gerdek

Amuca Bektaşilerinde düğünden sonra yapılan uygulamalardan biri olan gerdekle ilgili uygulamada, damadın yengeleri ve amcaları sabaha kadar, bir aksilik yaşanmaması için kapıda beklerler.

“Pazar akşamı gelinle damat gerdeğe alınır. Gelinle damat gerdeğe girer ve gün biter. O gece yengeler amcalar sabaha kadar nöbet tutar. O gece bir aksilik yaşanmasın diye” (K.K 10).

3.4.6.2. Gelin pidesi

Amuca Bektaşileri arasında düğünün yapıldığı gecedeki sonraki sabah davullar çalmaya devam eder. O gün gelin pidesi yapılır. Gelinin yengeleri yeşil ferace giyerek, köyü davet eder. Gelen herkese yemek ikram edilir.

“Gerdeğin sabahı öğlene kadar davullar çalmaya devam eder. O sabah yemekler yapılır, içkiler içilir sonra gece gelinin yengeleri yeşil feraceleri giyer köyü davet ederler. Gelin evinde herkes kendinden getirdiği malzemeleri katkı yapar. Yemekler orda yenir” (K.K 9).

“Bizim her şeyimiz yemek, ekmektir. Yemeksiz, ekmeksiz geri çevrilmez kimse” (K.K. 17).

“Gelin başka köyden ise, köyce beslenir herkes” (K.K. 5).

3.4.6.3. Geze

Geze olarak adlandırılan bu gelenek, Anadolu’da, düğünden bir hafta gibi bir zaman geçtikten sonra gelin ve damadın kız evine gidip el öpmesi işleminin Amucalar arasındaki değişik bir uygulamasıdır.

Bu durumu da içine alan yemekli eğlencelerini anlatmak için Amucalar: “Bizim her şeyimiz yemektir, ekmektir (K.K 3, K.K 8, K.K 16).” lafzını sıkça dile getirmektedirler.

“Düğünden sonra çok gün geçmeden, gelin tarafı köylüyü yemeğe alır. Daha sonra damat tarafı köylüyü yemeğe alırdı. Buna biz geze deriz” (K.K. 10).

“Düğünün ardından 10 gün ya da daha fazla gün geçtikten sonra erkek tarafı “geze” yapar ve el öpmeye giderler. Bu esnada yine yemekler pişirilerek komşular davet edilir. Ardından kız tarafı “geze” yapar. Bu sefer de kız tarafı yemekler pişirip komşuları davet eder” (K.K 7).

3.5. Ölüm ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

İnsan hayatının geçiş evrelerinden sonuncusu olan ölüm kavramı için Pertev Naili Boratav şöyle söylemektedir:

“Ölüm somut olarak, insan yaşamının sona ermesidir, ama insan topluluklarının inanış ve törelerinde, bu olay da doğum ve düğün gibi bir “geçiş” aşaması değerini taşır; ölümden sonra da ölümlü yaşayanlarla ilişkileri, alışverişleri süregitmektedir” (Boratav, 2016: 221).

Ölüm kavramı, doğumla başlayan insan yaşamının madden son bulması hadisesidir. İnsan topluluklarının geçiş dönemlerinden sonuncusu olan bu mefhumun öncesi ile ilgili Sedat Veyis Örnek şöyle söylemektedir:

Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, geleceği bilmek isteğinin de etkisiyle, alışlagelmişin dışındaki bir takım davranışları; araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını; meteorolojik olayları; hayvanların hareket ve seslerini; düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir önbelirtisi saymaktadır (Örnek, 1971: 15).

Amuca Bektaşilerinde ölümle ilgili olarak canlının ölümünün, o kişinin sadece bedenen bu dünyadan yok olduğuna ancak, ruhen başka bir varlıkta yaşadığına inanılır. Bu geçiş aşamasının da yine 40 gün sonra tamamlanacağına inanılmaktadır. 40 gün kavramının doğumdan 40 gün sonra bebeğin ve annesinin dışarıya çıkarılması uygulamasında olduğu gibi, geçişin tamamlanması için geçecek süre olduğu anlaşılmaktadır.

“Biz can göçündükden, 40 gün sonra başka bir canlının bedenine girdiğine inanırız” (K.K 10).

3.5.1. Ölüm Haberinin Duyurulması

Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında ölüm haberinin duyurulması: ölen kişinin yakınları ya da ölen kişinin komşuları tarafından yapılmaktadır. Bunun yanı sıra camilerden sala okutulurak ya da hoparlör veya gazete ilanı ile da duyurulmaktadır (K.K 16, K.K 9).

3.5.1.1. Ağıt yakma

Ağıtlar, Türklerin sosyal yaşamında önemli bir yer tutan sözlü ürünlerdendir. Ardında mutlaka acı dolu bir hikâyenin var oluşu ve ölüm, doğal afet, kına geceleri gibi insanoğlunun yaşamlarının çeşitli zaman ve durumlarında söylenen sözlü ürünlerdir. Ağıtlar hem erkekler hem de kadınlar tarafından söylenebilse de daha çok ağıt yakanların, ağıt söyleyenlerin kadın olduğu görülmektedir.

Türk halk geleneği içerisinde köklü bir geçmişi olan ağıtın, ağıtçılık gibi bir kavramı da ortaya çıkardığı gözlenmektedir.

Türk Edebiyatı'nın ilk yazılı eserleri olan Orhun Abideleri'nde de ağıt yakma, cenazeye ağlama durumları görülmektedir. Öyle ki Kül Tigin Abidesi Kuzey yüzünde “Yogçı, sıgıtçı” kelimeleri ağıt yakan anlamına gelmektedir (Ergin, 2013: 60).

Mehmet Aça, ağıt yakma geleneği ve ağıtçılık hakkında şu tespitlerde bulunmaktadır:

Ağıt yakma Türklerde eski bir gelenektir. Gelenek içerisinde profesyonel ağıtçıların (eski dönemlerde “sıgıtçılar”) ağıt ve yas törenlerinde önemli bir yer işgal ettiklerini görmekteyiz. Profesyonel ağıtçılarla ölen insanların yakınlarının yaktıkları ağıtların övücü ifadelerle yer verdiklerin, kimi ağıtlarda da ölüm ve ayrılıklara neden olanlara yönelik kargış ifadelerine rastlandığını görmekteyiz (Aça, 2018: 251).

Köksal ise Orhun Kitabelerinde yuğ töreni olarak adlandırılan törenlerin bazı Türk toplulukları arasındaki isimleri hakkında şöyle söylemektedir:

“Yuğ” âyinlerinde “yuğcu” ve “sıgıtçı”ların söyledikleri “sagu”ya bugün; Uygur Türklerinde “Mersiye Koşukları”, Karaçay Malkar Türklerinde “Küv”, Azeri Türklerinde “Ağı, Tavşa”, Nogay Türklerinde “Bozlaw”, Özbek Türklerinde “Mâtemnâme”, Kazak ve Kırgız Türklerinde “Sazlamag” adı verildiği gibi Anadolu Türkleri arasında da “Ağıt yakma”,

“Sağı sağıma”, “Sayma”, “Ağılatma”, “Ağıt etme”, “Ölü deşeti” olarak adlandırılmaktadır (Köksal, 1999: 135).

Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında ölünün ardından yakılan ağıtlar ezgili ya da ezgisiz bir şekilde söylenir. Sadece ölünün ardından değil aynı zamanda gelin olan kızlar için de ağıt yakıldığı görülmektedir. Yukarıda da zikredilen bu ağıtlara halk arasında “ağılaş” denmektedir. Bu ağılaşlardan bir tanesi şu şekildedir:

“Kalkın kızlar ağlayın
Al bak sabahlar olmuş,
Üstümüze günler doğmuş.
Elin iş kapıları açılmış,
Benim iş kapılarım kapanmış
Eğer el kınasıysa siz yakın ben düzleyim
Ana baba kınasıysa siz yakın ben düzleyim” (K.K 7).

3.5.2. Ölünün Hazırlanması, Defin ve Cenaze Namazı

Amuca Bektaşileri arasında, ölen kişinin mezara konmasından önce yapılan bazı inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalardan biri cenazenin defnedilene kadar yalnız bırakılmayıp, yıkandıktan sonra defnedilmesidir. Defin işleminden önce cenaze namazı kılınır.

“cenaze yalnız bırakılmaz” (K.K 20).

“cenaze defnedilene kadar yalnız bırakılmaz, yıkanır ve öyle defnedilir” (K.K 12)

“Ölü yıkanması bizde farklı değildir” (K.K 10).

Amuca Bektaşilerinde ölen kişinin naaşı camiden kaldırılır. Cenaze namazını imam kıldırır. Cenaze namazından ayrı olarak Cem Evi’nde, bayram sabahı duası okunarak namazı kılınır.

“Bizim burada cenaze namazını imam kıldırır” (K.K 8).

Amuca Bektaşilerinde cenaze namazına kadınlar da gitmektedir.

“Cenaze namazına kadın da gider” (K.K 11).

“Naaş camiden kaldırılır. Bayram sabahı cem evinde duası ve namazı kılınır” (K.K 19).

Ahmetler Köyü’nde Gül Baba’nın da nazarlama olarak yapılmış türbesinin bulunduğu köy mezarlığında henüz mezar taşları yapılmayan

ölülerin mezarlarının baş ve ayak uçlarına birer tahta çakılmış olup bu tahtaların ucunda beyaz bir çarşaf bağlı bulunmaktadır. Mezar taşı yapılanlar da ise genellikle isimleriyle beraber, yaşarken yaptıkları meslekler yazılı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra “Ehlibeytten, Ehlibeyt aşığı, Ehlibeyti seven” gibi yazılar da mevcuttur. Vefat eden Bektaşilerin mezar taşlarında bunlardan ayrı olarak, tarikâttaki unvanları da yazılı olarak bulunmaktadır. Kadınlarda “Ana Bacı Sultan” Erkeklerde ise, “Baba, Halife Dedebaba” vb.

Cenaze mezarlığa götürülürken, önünden ucuna havlu bağlanmış gönder götürülür” (K.K 17).

“Mezar taşlarına gül resmi korlar. Göçünen⁹ canların meslekleri yazar bazen, bazen de tanınsın diye Baba, Bacı diye yazar” (K.K 13.)

3.5.3. Ölüm Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Amuca Bektaşilerinde öldükten sonra canlılığın devam ettiğine inanma durumu oldukça yaygındır. Öyle ki halkın kendi anlatılarında da bu duruma tanık olunmaktadır. Amuca Bektaşileri arasında Hz Ali ile ilgili anlatılarda da öldükten sonra farklı bir cisimde var olma olayı gözlenmektedir.

Aşağıda, Amuca Bektaşileri ileri gelenlerinden Halife Dedebaba Hasan Yıldız’dan aktaracağımız anlatı da buna bir örnek teşkil etmektedir.

“Hz Ali öleceği zaman, torunları Hasan ve Hüseyin’e ben öleceğim ve beni Kuzey’den gelecek bir adam yıkayıp, defnedecek demiş. Ardından bir zaman geçip, Hz Ali şehit edildikten sonra gerçekten Kuzey’den yüzü peçeli bir adam gelmiş. Hz Ali’nin çocukları vasiyete uyararak bu adamın Hz Ali’yi yıkamalarına izin vermişler. Bu peçeli adam Hz Ali’yi yıkadıktan sonra tam gideceği sırada Hz Ali’nin çocukları Hasan ve Hüseyin, kimsin sen diye sorarak bu kişiden yüzünü göstermelerini istemiş. Bu adam yüzündeki peçeyi açmış ve bu adamın Hz Ali’nin kendisi olduğu görülmüş” (K.K 8).

Ölünün defnedilmesinin ardından, cenaze evinde yemek verilir. Bu yemeğin ölünün ruhunu teskin ettiğine inanılır. Ertesi gün tebareke suresinin okunmasının ardından dualar okunur ve duaya gelen misafirlere meyve

⁹ Bu kelime ölmek anlamında kullanılmıştır.

suyu, lokum benzeri içecek ve yiyecekler verilir. Ölümün 3. gününde “Mezarlık Ekmeği” denen ekme yapılır ve bütün köy davet edilerek yenir (K.K 2, 12). Kişinin ölümünün 7. gününde “yedisi” diye bilinen, dualarla birlikte yine gelen misafirlere yemek verilir. Ölümün 40. gününde “kırkı” diye bilinen günde yine dualar okunarak gelen misafirlere yemek verilir. Ölümün 52. gününde de “elli ikisi” adı altında yine dualar okunup komşulara ve gelen misafirlere yemek verilir. Son olarak ölünün sene-i devriyesi yapılır. Ölümünün ardından 1 sene geçince kişinin adına dualar okunur ve yine diğer özel günlerde olduğu gibi gelen misafirlere yemek verilir (K.K 2, K.K 12, K.K 18).

“Ölü defnedildikten sonra cenaze evinde yemek verilir” (K.K 7).

“Biz, can göçündüğünde ertesi gün yemek verilir” (K.K 9).

3.5.3.1. Dardan indirme/düşme

Amuca Bektaşileri, insanın ölümünden 40 gün sonra ölünün ruhunun başka bir varlıkta var olduğuna inanmaktadırlar. Alevî-Bektaşî inançlarında yaygın olarak görülen bu durum günümüzde de Amuca Bektaşileri arasında yaşamaktadır. Ölen kişinin ruhunun 40. günde hangi varlığın bedenine bürüneceğinin belli olduğuna inanılır.

Tenâsüh ya da Reenkarnasyon olarak da bilinen bu inanca göre ölen bir kişinin ruhunun başka bir bedende tekrar dünyaya geleceğine inanılmaktadır. Bu, Hristiyanlık Mûsevîlik gibi İslâmiyet’te de kabul edilmemesine rağmen (Ocak, 2018: 183,184) Amuca Bektaşileri arasında yaygın bir inanış sahasına sahip bir durumdur.

Kişinin ölümünden 40 gün geçtikten sonra bu işlemin yapılmasının sebebi bu süreçte kişinin, hayatın geçiş dönemlerinden sonuncusu olan bu geçişin tam anlamıyla gerçekleşmesinin beklenmesidir. Çünkü yukarıda da zikrettiğimiz gibi insanın hayatında bir evreden diğer bir evreye geçiş direkt olmamakta, belli bir sürenin geçmesi beklenmektedir.

Dardan indirme kavramı da buna istinâden arafta 40 gün bekleyen ruhu darından, ağacından indirmek anlamını kazanmıştır. Dardan indirme ritüeli Bektaşî babasının yönetiminde, ölen kişinin 40. gününde yapılan bir uygulama ile gerçekleştirilir. Ölen kişinin ölümünün ardından 40 gün

geçince hem “kırkı” okutulur hem de bu kişi için Amucalar kendi aralarında muhabbet yaparlar. Bu muhabbet esnasında İki kişi karşılıklı durur. Bunlar ölen kişinin ruhunun asılı olduğu ağacı, darı temsil etmektedir. Ölen kişinin kıyafetleri bu iki kişiye giydirilir. Bektaşî babası bu iki kişinin yanında ayağa kalkarak belli bazı duaları okur. 40’ında ölünün burnunun düştüğüne ve bedenden ayrıldığına inanılır (K.K 14, K.K 24).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOFÇAZ'DA YAŞAYAN AMUCA BEKTAŞİLERİNİN GEÇİŞ DÖNEMİ DIŞINDAKİ HALK İNANÇLARI VE UYGULAMALARI

4.1. Doğa Olayları ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Halk inanışları arasında doğa olaylarıyla ilgili inanış ve uygulamalar önemli bir yer tutmaktadır. İnsanoğlu geçmişten günümüze gelinceye dek doğa olaylarına ve gök cisimlerine karşı bir merak içerisinde olmuştur. Bu merak ve bilinmezlik bazı doğa olaylarının farklı şekilde yorumlanmasına sebep olmuştur. Bunlardan bazıları ay, güneş; yağmur, kar vb ile ilgili inanış ve uygulamalarını doğurmuştur.

Türk halk kültüründe Ay ve Güneşle ilgili bazı inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Ay tutulması durumunda bazı bölgelerde bir felaketin geleceğine inanılmaktadır. Bu felaketin yaşanmaması için eski Şamanist Türkler davul çalarak, gürültü çıkararak Ay'ı korkutmaya çalışmakta idiler (Boratav, 2016: 25).

Altay Türklerinin doğa olayları ile ilgili inanmalarında, yeraltında yaşadığına inanılan, korkunç ve insan eti yediği düşünülen, Jilbegen, Yilbegen, Çelbegen isimli mitik bir varlık bulunmaktadır. Bu mitik varlık Hakaslarda Çilbigen ismi ile bilinmektedir (Beydili, 2003: 617).

Altay Türkleri arasında ay tutulmasının sebebinin de Celbegen'in ayın gözünü kapatması olduğuna inanılmaktadır. Altay Türkleri, bunun dışında, ayın Celbegen tarafından yutulduğuna inanarak gürültü çıkarıp, köpekleri havlatarak, silah sıkarak, ayı Celbegen'den kurtarmak için Tanrı'ya seslerini duyurmaya çalışmaktadırlar (Kalafat, 2009: 108,109). Bazı anlatmalarda üç, bazı anlatmalarda yedi, bazılarında ise dokuz başlı bir canavar olarak tasvir edilen Celbegen, Altay Türkleri arasında bazen yetmiş yedi başlı olarak da anlatılmaktadır. Ancak genellikle yedi başlı bir canavar olarak bilinmektedir (Türker, 2012: 83,84).

Diğer Türk topluluklarında Celbegen olarak bilinen mitik varlık hakkındaki inanmaların Amuca Bektaşileri arasında da benzer şekilde yaşadığı anlaşılmaktadır. Ay tutulduğu zaman tüfekle ateş ederek, Celbegen'i korkutarak ay tutulmasının geçeceğine inanıldığı anlaşılmaktadır. Amuca Bektaşilerinde Celbegen isminin kullanıldığına dair bir delil bulunmamakla birlikte bir canavarın ayı tuttuğuna inanılmaktadır.

“Ay tutulduğu zaman tüfek atardık aya karşı” (K.K 10).

“Ay tutuldu mu ateş ederlerdi. Tutan, korkup bıraksın ayı diye” (K.K 6).

Amuca Bektaşileri, yağmur çok fazla yağdığında, şiddetinin azalacağına inanarak, evlerdeki demirden olan nesnelere dışarıya atarlar. Bu uygulamanın su kültürleriyle ilgili bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Bu nesnelere dışarıya atılmasıyla suyun ruhunun teskin edileceğine inanılmaktadır.

“Dolu yağarsa anneler evde ne kadar demir varsa, sacayağı varsa, dışarıya atarlardı. Yağmurun şiddetini azalttığına inanırdık” (K.K 8).

Amuca Bektaşilerinde, kuş ve diğer hayvanların huysuzlanmasının havanın bozulacağına işaret olduğuna inanılmaktadır.

“Şimdi bile öyledir hava bozacak oldu mu kuşlar, hayvanlar huysuz olur” (K.K 10).

4.2. Hayvanlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar

Orta Asya'dan beri hayvanların Türklerin ictimâî hayatlarında önemli bir yeri vardır. Binek olarak kullanılmanın yanı sıra tarla ekip, biçmekte ve beslenme de istifade edilen hayvanlar etrafında geçmişten bir birikim ile kurulan inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Boratav, Müslümanlar arasında yenmesi dinen helal ya da haram olan hayvanlardan şu şekilde bahsetmektedir:

Bildiğimiz gibi İslâm dininde kesin olarak yenmesi yasak olan hayvan domuzdur. Şarap ve benzeri sarhoş edici maddeler de yasak olmasına karşın halk arasında hoşgörülle karşılanır. Ancak domuz yenmemesi konusunda net ve katı bir görüş hâkimdir. Genellikle av hayvanlarından memeliler, ot yiyenler ve geviş getirenler Müslümanlar tarafından “yenilir” kümesinde yer alır (Boratav, 2016: 67).

Boratav, Alevî- Bektaşî inanç sistemi içerisinde kutlu sayılan, kendisine değeri atfedilen hayvanlar hakkında şöyle söyler:

Kuşlardan turna kutlu sayılır. Halk şiirlerinde (türkülerde, aşık deyişlerinde) ona, uzakta bulunanlara haber götürmesi, onlardan haber getirmesi için seslenilir. Kızılbaşların inancına göre turna sesini Hazreti Ali'den almıştır. Pir Sultan'ın bir şiirinde bu inanış anlatılmaktadır:

Hazret-i Şahın avazı

Turna derler bir kuştadır.

Pir Sultan'a göre, başka hayvanlar da Ali'den bir şeyler almışlardır:

Bakışı arslanda kaldı

Döğüşü dahi koçtadır (Boratav, 2016: 72).

Amuca Bektaşîlerinde de turna kuşu kutlu sayılmaktadır. Bunun yanı sıra Karaca ve güvercin de kutlu sayılan hayvanlar arasında yer almaktadır.

Amucalarda, Gelin, damat evine gelince üzerinden şeker saçılmasına benzer olarak koyunların üzerinden buğday saçılmasının ve tüfekte ateş edilmesinin bereket getireceğine inanılmaktadır.

“Koyunların üzerinden darı saçarız tüfek atarız çoğalsın bereketli olsun diye” (K.K 22).

Orta Asya Türk kültürlerinden biri olan koç katımı ya da saya gezme, bazı Türk toplulukları arasında bir tür oyun ve eğlence işlevinin yanı sıra bir ritüel şeklini almıştır (Sinmez ve Yiğit, 2014: 24). Amuca Bektaşîleri arasında da koç katımı işlemi yapılmakta olup diğer bölgelerdeki gibi eğlence ve oyun şeklinde kutlanmamaktadır.

“Kışa girerken bir ay koçları, koyunlara salmayız. Kuzuların olmasını istediğimiz aya göre hesap ederiz, zorlanmayalım kış aylarında diye. Daha sonra ona göre koçları katarız hayvanlara. Fakat bir oyun, eğlence yoktu” (K.K 10).

Amuca Bektaşîleri arasında, ölen ya da kesilen koçların kafaları ahıra asılmaktadır. Bunun sebebinin hem nazardan hem de kötü ruhlardan korunmak olduğuna inanılmaktadır.

“Koç kafalarını kışlalarda ahırların kapısına asardık herhangi bir kötülük gelmesin diye” (K.K 24).

Hayvanların hareketleri, bir yerde çok bulunmaları ya da, ötüşleri ile ilgili olarak, Amuca Bektaşilerinde bir hayvan hızlı hızlı otluyorsa havanın kötü olacağına, bir eve karınca dolarsa o evde bolluk olacağına, hava bozacaksa hayvanların kışlalara girmek istemediklerine inanılmaktadır.

“Hayvanlar hızlı hızlı otlarlarsa hava kötü olacaktır”

“Bir evde çok karınca çıkarsa, o evde bolluk olacağına inanılır” (K.K 5).

“Kar yağacak oldu mu kışlada koyunları, kışlaya koyamazsın yere yapışır otlamaya çalışır. Kuşlar yine aynı yere sarılır. Sabahına kar yağar. Kuşlar, koyunlar kışın gelişinin habercisidir” (K.K 5).

Amuca Bektaşileri arasında, Balım Sultan erkânının gerekleri olarak (Engin, 2010: 375). Cebrâil olmadan meydan¹⁰ açılmaz. Dört melek, Hz Muhammet’in habercileri olarak kabul edilmesine istinâden, Cebrâil de Amuca Bektaşileri için bir haberci niteliğindedir. Bu haberci muhabbetlerdeki sofralarda öncelikle Bektaşi babasının önüne konur. Ancak Cebrâil’in horoz olarak anılmasının ardında bir fikir yattığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Amucalarda, haberci olarak görüldüğü için meydan açılırken Cebrâil (Horoz) bulundurulmaktadır (K.K 18, K.K 21).

“Horoz bizim için Cebrâil’i temsil eder” (K.K 22).

Amuca Bektaşileri arasında kurban kesme geleneği oldukça yaygındır. Kurban Bayramı dışında da her muhabbette bir kurban kesilir. Balım Sultan erkânının gereklerinden olduğu söylenerek kesilecek kurbanı abdest aldırma ve bu hayvanın Tanrı’nın huzuruna temiz gitmesi yönünde bir inanç bulunmaktadır. Kofçaz ve köylerinde yaşayan Amuca Bektaşilerinin bağlı oldukları ve tarikâta girmek isteyenlerin kendisinden nasip¹¹ aldıkları Bektaşi babası Salim Öztürk bu işlemi şu şekilde anlatmaktadır:

“Kurban olarak ekseriyetle erkek koç kesilir. Kurban edilecek hayvana önce abdest aldırırız. Biz onu bir insan gibi görürüz. Tığlamazdan¹² önce hayvana tuz veririz. Balım Sultan erkânından dolayı sonra su veririz. Sonra

¹⁰ Cem Evi’nde yapılan muhabbette, Bektaşi Babasının çerağ uyandırarak, mum yakarak muhabbeti başlatmasına “meydan açmak” denir.

¹¹ Bektaşi inanç geleneğinde yola girmek anlamına gelen bir kelime

¹² Tığlamak kelimesi kurban kesmek anlamında kullanılmaktadır.

ön ayaklarından, ağzından, burnundan, yüzünden, arka ayaklarından su veririz. Daha sonra tığlarız” (K.K 21).

Kofçaz Amuca Bektaşileri arasında belli bazı hayvanlara ayrı bir kutsiyet atfedilmektedir. Bu hayvanlardan biri de güvercindir. Güvercine atfedilen kutsiyetin sebebinin Amuca Bektaşilerinin inancına göre Hacı Bektaş-ı Velî'nin güvercin donunda (kıyafetinde) Horasan'dan Anadolu'ya gelmesi olduğu anlaşılmaktadır.

“Biz güvercin avlamayız, güvercin vurmak günahtır” (K.K 4).

4.3. Bitkilerle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Türk halk kültüründe belli bazı bitkiler ve ağaçlarla ilgili çeşitli inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bunlardan en çok bilineni ağaçlarla ilgili inanmalar ve uygulamalardır. İnan, Türklerin İslâmiyeti kabul etmelerinden önce ağaçlarla ilgili inançları hakkında şöyle söylemektedir:

Son yıllara kadar şamanlığını koruyan Altaylı, Sagay, Şor, Kaç, Televüt ve başka ulusların kamları kayın ağacı olmadan ayin yapmazlardı. Şaman (Kam) kayın ağacına kurban sunarken şöyle hitap eder:

Altın yapraklı mübarek kayın,
Sekiz Gölgele mukaddes kayın,
Dokuz köklü, altın yapraklı bay kayın,
Ey mübarek kayın ağacı, sana kara yanaklı
Ak kuzu kurban ediyorum (İnan, 1976: 39).

Boratav, İslâmiyetin de halkın din dışındaki inançlarının da bitkilerin yenilmesi hakkında bir yasak konmadığını ancak bazı bitkilerin kesilmemeleri gerektiğini söylemektedir:

Bitkiler konusunda, ayrı bir açıdan iki “yasak”tan söz edilebilir: Birincisi, yaş bitkilerin kesilmesiyle ilgilidir. Atasözü niteliğinde “yaş kesen, baş keser” yargısında genç orman ağaçları, fidanlar, meyve veren ağaçlar düşünülür (Boratav, 2016: 64).

Alevî-Bektaşî inanç sistemi içerisinde bazı ağaçların kutsal sayılmaktadır. Özellikle yatırların etrafında bulunan çam, ardıç, çitlembik, çınar gibi ağaçların bir kut taşıdıklarına inanılmaktadır (Boratav, 2016: 65). Bu düşüncenin altında bitkilerin canlı olduğu ve

canlıya zarar vermenin günah sayıldığına inanılması fikri yatmaktadır.

Amuca Bektaşileri arasında da ağaçların canlı olduğu fikri çok yaygındır. Özellikle bazı bölgelerdeki ağaçların kesilmesi, halk arasında kötü karşılanmaktadır. Bu bölgeler arasında en önemlilerinden biri Topçu Baba Korusu olarak bilinen ormandır. Bu ormandaki ağaçların kesilmemesi gerektiği, kesilirse uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eski Türk inanç sistemi içerisinde yer alan tabiat kültlerinden biri olan ağaç kültürünün Amuca Bektaşileri arasında yaşadığı anlaşılmaktadır. Kesilmemesi gereken bu ağaçların canlı olduğu fikrinin yanı sıra ağaca tapılmadığı yalnızca saygı duyulduğu görülmektedir. Ölen kişinin mezarının başına çam ağacı dikilmesi ve bu ağacın, ölen kişinin ruhunu temsil ettiği inancı bulunmaktadır.

“Topçu Baba Ormanı’ndan ağaç kesmek hiç iyi değildir. Geçtiğimiz yıllarda bir adam bu ormandan ağaçlar kesip evine götürmüştü. Aynı günün akşamı rüyasına Topçu Baba girmiş ve ona o ağaçları geri getir demiş. Bunun üzerine o adam kestiği ağaçları tekrar ormana götürmüştü.” (K.K 16)

“Biz ağaç kesen bir insan baş kesendir deriz. Ağaç kesilince ağladığına inanırız. Ama çürümüşse ağlamazsa kesilebilir. Ağaç kesmek kötüdür. Ağaçlar canlıdır bu sebeple kesilmez. Fakat biz ağaca tapmayız. Sadece bir kabrin başına çam dikeriz. O büyüyen çamın toprakta yatan kişinin bedeni ve sembolü olduğuna inanırız” (K.K 10).

Amuca Bektaşileri arasında meyve ağaçlarının çiçeklerinin dökülmesinin ardından tekrar çiçek açması durumunda o sene kış mevsiminin çok sert geçeceğine inanılmaktadır.

“Meyve ağaçları çiçeklerini döktükten sonra ikinciye çiçek açarsa kışın çok çetin geçeceğine inanılır” (K.K 11).

4.4. Dinsel-Büyüsel İnanmalar ve Uygulamalar

4.4.1. Nazar Değmesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Türk halk kültüründe nazar ya da göz değmesi olarak bilinen bu durumda, nazarın ya da gözün değdiği insan ya da hayvanın hastalanacağına hatta ölebileceğine inanılmaktadır.

Dinsel-büyüsel bir durum olduğu görülen bu kavram, bakma, göz atma; düşünme; göz değme; iltifat, itibar; yan bakış anlamlarında Arapça bir kelimedir. Arapça bu anlamlara gelen kelime Türkçede ise, kem göz anlamında gelmekte ve genellikle gelme, uğratma, değme, etme fiilleriyle birlikte kullanılmaktadır (Kazan, 2005: 166,167).

Şevkiye Kazan, halk arasında yaygın kullanılan nazar değmesi deyimi hakkında şöyle söylemektedir:

Az çok herkeste olan, mavi gözlü kimselerde daha fazla bulunduğu inanılan ve böyle kimselerin bakışlarından fırlayan zarar verici, çarpıcı ve öldürücü güç anlamındadır. Bilhassa halk arasında bazı kimselerin sebebi bilinmeyen olağanüstü nazar güçlerinin olduğuna inanılır. Bu güce sahip bir kimsenin bir insana, bir hayvana ve özellikle bir çocuğa bakmakla durup dururken hastalık, sakatlık, ölüm gibi bir olayın meydana gelmesine yol açacağı sanılır. Herhangi bir olay böyle bir sebebe bağlandığı zaman “nazar değdi”, “nazara geldi”, “nazara uğradı” denilir. “Kem göz” tâbiri de, nazarı degen kimseler için kullanılır (Kazan, 2005: 166,167).

İslâm Ansiklopedisi'nin Nazar maddesinde ise bu kelimenin Türkçe ve Arapça anlamları ve bu kelimenin zarar vermeye yönelik gücü hakkında şöyle söylenmektedir:

Sözlükte “bakmak, görmek; düşünmek” anlamındaki nazar kelimesi Türkçede “beğenilen bir şeye kıskançlıkla bakmak ve zarar verecek şekilde onu etkilemek” mânasında nazar etmek (göz değmek), Arapçada ise nazar (isâbetü'l-ayn) şeklinde kullanılır. Nazar kavramı, daha çok kıskançlık duygusunun eşlik ettiği zarar verici etkiye sahip göz ve bakışla ilişkilendirilse de herhangi bir canlı yahut objeye yönelik hayranlık ve övgü sözleri de etkisi açısından nazar kapsamında görülmüştür (Gürkan, 2006: 444).

Türk halk kültüründe nazarla ilgili uygulamaların kökeni geçmişe dayanmaktadır. Eski Türklerin nazardan korunmak için kesilen kurbanların kafalarını sırıklara asması, Kafkas Türklerinin at kafalarını tarlalarına dikmesinin yanı sıra Günümüz Türk topluluklarında da yumurta kabukları, nazar boncuğu ve çeşitli hayvan kafatasları kullanılmaktadır (Tuna, 2014: 311).

Koçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında nazara inanılmaktadır. Bu durum için de çoğunlukla göze geldi, gözü değdi gibi tabirler kullanılmaktadır. İnsana göz ya da nazar değmesinin yanı sıra hayvanlara da göz değebilmektedir. Koçaz ve çevresinde yaşayan bu halk genellikle hayvancılıkla uğraştığı için hayvanlara göz değmesi ya da nazar değmesi durumu yaygındır. Kötü düşünceli bir insan, komşusunun ya da başkasının hayvanına bu düşüncelerle, özellikle yeşil gözlü insanlar, bakarsa o hayvanın hastalanacağına, çatlayacağına ya da öleceğine inanılır. Nazar ya da kötü ruhlardan korunmak için ahırların kapılarına koçbaşı asma ya da ağılın kapısına nal çakma geleneği bu toplumda günümüzde de devam etmektedir.

“Nazara İnanılır. Gök gözlülerin, yeşil gözlülerin nazarı değer. Dikkatlice baksın hayvanı çatlatır. Nazarı değen insan geçerken “Kıçıma bak kıçıma bak” de derdi annem. Ağılın kapısına nal çakılır, boynuz, kurukafa takılır” (K.K 10).

“Koç kafalarını kışlalarda ahırların kapısına asardık herhangi bir kötülük gelmesin diye” (K.K 17).

“Nazar değer, güzel bir insana ya da hayvana hasetle bakıldı mı çatlar hayvan” (K.K 3).

4.5. Veli Şahsiyetler Etrafında Oluşturulan İnanmalar

4.5.1. Topçu Baba

Türk kültüründe, su iyесinden ayrı olarak su kültü de bulunmaktadır Türk mitolojisinde genelde doğadaki varlıkların özelde ise bazı su kaynaklarının Tanrısal bir güçle korunduğu inancı mevcuttur (Bayat, 2007: 80).

Türk halk anlatılarında sıkça karşılaştığımız yerden su çıkarma efsaneleri mevcuttur. Bazen bir pınarın oluşumu ile ilgili anlatılarda bir Allah dostu olduğuna inanılan şahsiyetin duası sayesinde, bazen de herhangi bir su kaynağının oluşumunda yine bir Allah dostu olduğuna inanılan kişinin kerametinin olduğu inancı yaygındır

Türk halk kültüründe bir duayla yerden su çıkması ile ilgili anlatıların aksine bazen bir beddua ile de bu durumun gerçekleşebileceğine inanılmaktadır. Efteni Gölü'nün oluşumu hakkındaki şu efsane bu duruma bir örnektir:

Efteni Gölü'nün bulunduğu yer geçmişte bir köymüş. Hızır Aleyhisselam bu köyde bir kadının kapısına gider ve ondan ekmek ister. Kadın, ekmek yok diyerek kapıyı kapatır. Hızır da "Allah bu köyü suya boğsun" diye beddua eder. Bu durum üzerine köy sular altında kalır (Sakaoğlu, 2013: 129,130).

Hacı Bektaş-ı Velî'nin kerametlerinden olduğu düşünülen ve Vilayetname'de de geçen, su kültü ile ilgili anlatılara kaynaklık teşkil eden şu hadise ayrıca Hacı Bektaş-ı Velî'ye Hünkar denmesinin de sebebi olarak bilinmektedir:

Lokman-ı Perende, bir gün Bektaş'ı eğitirken dedi ki; "Dışarıya çık, bir ibrik su getir, abdest alayım." Bektaş, "Hocam", dedi, "bir nazar etseniz de okulun içinden bir su çıkıp aksa, biz de dışarıdan su getirmek zorunda kalmasak." Lokman "bizim buna gücümüz yetmez", dedi. Bektaş, ellerini kaldırıp dua etti, Lokman; "amin", dedi. Bektaş ellerini yüzüne sürüp secdeye kapandı. Bu sırada okulun ortasından bir kaynak çıktı ve kapıya doğru akınaya başladı. Lokman-ı Perende, Bektaş'ın bu kerametini görünce sevinçle, "Ya Hünkar", dedi; böylece Bektaş Velî'nin adı, Bektaş Hünkar kaldı (Korkmaz, 2000: 18).

"Yerden su çıkartma motifli efsaneler Anadolu'nun pek çok yerinde anlatılmaktadır. Bu efsanelerde suyu çıkaran kişiler, ya Hazret-i Ali gibi İslam âleminin büyük şahsiyetleri ya da suyun bulunduğu yörede yaşamış ve o yöre halkı tarafından bilinen yerel şahsiyetlerdir" (Kumartaşlıoğlu, 2016: 120).

Koçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında Topçu Baba bir velî tipi olarak yer almaktadır. Topçu Baba'nın kimi anlatılarda 17-18.

yy'da Osmanlı ordusundaki bir topçu subayı, kimi anlatılarda ise Balkan Harbi sırasında bir asker olarak bulunmaktadır. Topçu Baba'nın türbesi Kofçaz ilçesine bağlı Topçular Köyü'nün yüksekçe bir tepesinde bulunmaktadır. Bu tepede Topçu Baba ismiyle anılan bir orman bulunmaktadır. Aynı zamanda köy mezarlığı da bu tepede yer almaktadır. Topçu Baba hakkında anlatılan anlatılardan biri şu şekildedir:

Topçu Baba Osmanlı zamanında orduda bir topçu subayıdır. Topçu Baba, askerleriyle beraber günümüzde kendisi adına yapılan türbenin de olduğu tepeden geçerken suları olmadığı için, ölmek üzere olan askerlerinin durumunu fark edince dirseğini yere vurarak, keramet gösterip oradan bir kaynak akmasını sağlamış, eliyle de bir taşı oyup bardak haline getirmiştir. Böylece askerleri susuzluktan ölmekten kurtulmuştur. Günümüzde Topçular Köyü'nde, Topçu Baba Türbesi'nin bulunduğu tepede bu kaynak bulunmaktadır. Ancak kaynaktan su akmamaktadır. Amuca Bektaşileri arasında bu efsanenin yaygın olarak anlatılmaktadır (K.K 7, K.K 17, K.K 21).

Topçu Baba hakkında anlatılan benzer bir anlatıda da Topçu Baba yine bir topçu subayıdır. Ancak bu sefer olay Balkan Harbi zamanlarında geçmektedir. Topçu Baba'nın keramet gösterdiğine inanan halk, günümüzde türbesinin bulunduğu ormandan ağaç kesmenin sakıncalı olduğuna da inanmaktadır. Öyle ki kaynak kişilerimizden dinlediğimiz şu hikâyeye buna örnek teşkil etmektedir:

Topçu Baba'nın ormanından kesinlikle ağaç kesilmemesi hakkında bütün köylü hemfikirdir. Ancak bir gün, köylülerden birisi odun ihtiyacı için bu ormandan yaş bir ağaç keser ve evine götürür. O gece Topçu Baba, kendisinin rüyasına girip, o ağacı derhal ormana getirmesini söylemiştir. Bu olay karşısında korkan köylü, ertesi gün kestiği ağacı tekrar ormana götürmüştür (K.K 1, K.K 21).

Bu olay aslında Amucalar arasında her canlının bir ruhu olduğu ve bunu incitmenin günah olduğu inancıyla da örtüşen bir yanı bulunmaktadır. Eski Türklerde bulunan tabiat kültlerinden, ağaç kültürüne de bir örnek olabilecek bu inanışın özünde ağacın da bir canlı olduğu ve canlıya zarar vermenin günah sayıldığı fikri yatmaktadır.

Her sene Mayıs ayının 2. Haftasında Dünya'nın çeşitli ülkelerinden gelen hem Sünnî hem de Alevî-Bektaşî inanç sistemi içerisinde yer alan insanların katılımıyla "Topçu Baba'yı Anma Etkinlikleri" yapılmaktadır. Topçu Baba'nın türbesinin bulunduğu ormanda yapılan bu etkinliklere yüzlerce kişinin katıldığı gözlenmiştir. Bu etkinlikler kapsamında "Topçu Baba Kurbanı" adı altında birçok büyükbaş ve küçükbaş hayvan kurban kesilmektedir. Bu kurbanlar genellikle bağış şeklinde kesilmekte olup, ilgili kişiler tarafından makbuz karşılığında kurbanları teslim alınmaktadır. Bu kurbanların kesimi ve diğer yemeklerin hazırlanma aşamasında çalışan, gönüllü kadın ve erkekler bulunmaktadır (K.K 4, K.K 7, K.K 13, K.K 21). Topçu Baba'yı Anma Etkinlikleri kapsamında orada bulunan tarikât büyükleri (Halife Dedebaba, Baba, Derviş) tarafından edilen dualarla başlayan gün, okunan nefesler, söylenen türkü formunda nefesler ve yapılan semahlarla sürmektedir. Etkinliğin ilerleyen saatlerinde gelen misafirlere kurban etleri dağıtılarak, hava ve gelen misafirlerin durumları da göz önüne alınarak devam etmektedir.

4.5.2. Gül Baba

Tarihte yaşamış bir kişilik olarak bilinen Gül Baba ile ilgili araştırma bölgemizde kaynak kişiler tarafından bize anlatılan Gül Baba farklılık arz etmektedir. İslam Ansiklopedisi'nin Gül Baba maddesinde Gül Baba hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

Evliya Çelebi'nin babasından naklen verdiği bilgiye göre bir Bektaşî dervişi olan Gülbaba Amasya'nın Merzifon ilçesinde doğmuş, Fâtih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman dönemlerindeki birçok savaşa katılmış ve 948'de (Miladî 1541) Budin seferinde şehit olmuştur (Kaçalın, 1996: 226,227).

Koçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında Gül Baba, Topçu Baba gibi bir velî olarak kabul edilmektedir. Gül Baba'nın türbesinin Macaristan'dadır (Eyice, 1996: 228-230). Ancak Anadolu'da da karşılaşılan ve sevilen bir şahsiyetin farklı bölgelerde bir makamının bulunduğu ve bu kişilerin kerametlerinin anlatıldığı bilinmektedir. Koçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında da, asıl kabri Macaristan'da olan Gül Baba'nın Koçaz ilçesine bağlı, Ahmetler Köyü'nden birkaç kişinin rüyasına

girerek, neden benim kurbanımı vermiyorsunuz? Diyerek makamının Ahmetler Köyü Mezarlığı'na yapılmasını istediği anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra Ahmetler Köyü'nde karlı bir kış günü yaşlı, aksakallı birinin geçtiği yollarda güllerin açıldığını gören halk bunun bir keramet olduğunu düşünüp, Gül Baba adına bir türbe yaptırmışlardır.

Gül Baba eskiden köylülerin rüyasına girmiş. Neden benim kurbanımı vermiyorsunuz demiş. Biz de büyüklerimizden böyle gördük. Her sene Haziran ayının son Perşembe günü Gül Baba adına kurban keser, türbesini ziyaret ederiz (K.K 20, K.K 21).

Gül Baba zemherîde, kimseler dışarı çıkamazken şuan türbesi olan tepeye gelmiş. Orada dinlenmiş. Onu gören köylüler sen kimsin? Bu kış gününde ne işin var burada? Diye sormuşlar. Ben Gül Baba'yım cevabını almışlar. Bu olayı köy kahvesine gelip anlatmışlar. Bu olayı duyan herkes o tepeye koşmuş. Bir de bakmışlar ki o kış günü karların arasında güller açmış. Böylece o kişinin keramet sahibi Gül Baba olduğunu anlamışlar. Biz böyle duyduk, böyle inanırız (K.K 21, K.K 22).

Gül Baba'nın makamının Ahmetler Köyü'ne inşa edilmesiyle ilgili anlatılan anlatılardan biri de Gül Baba'nın Macaristan'a fethe giderken Kofçaz'ın Ahmetler Köyü'nde şimdiki nazarlamasının bulunduğu tepede mola verdiği ve buraya da bu olayın anısına burada bir türbe inşa edildiği şeklindedir (K.K 22).

4.5.3. Ahmet Baba

Tastepe Köyü'nün yüksekçe bir tepesine Ahmet Baba Tepesi denmektedir. Ahmet Baba'ya genellikle sıtma hastalığına çare bulmak için gidilmektedir (Tanyu, 2007: 285). Ahmet Baba'nın, komşu köylerdeki Topçu Baba, Mercan Baba gibi Horasan Erenlerinden olduğu söylenmektedir. Ahmet Baba adına bir türbe yapılmak istense de bu mümkün olmamıştır. Köylü, bir türbe yaptırmak istemiş fakat efsaneye göre sabah uyandıklarında türbenin taşlarının köye doğru fırlatılmış olduklarını görüp, bu işte bir hikmet var diyerek bundan vazgeçmişlerdir. Türbesi olmamasına rağmen, kendisi adına yağmur duası yapılmaktadır (K.K 1, K.K 21).

4.5.4 Mercan Baba

Ahmetler Köyü'nde, Topçu Baba'nın türbesinin bulunduğu tepenin karşısında türbesi bulunan Mercan Baba hakkında elle tutulur bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Topçu Baba'yı ziyarete gelenler genellikle bu türbeye de uğrayarak mum yakıp dilek dilemektedirler (K.K 1, K.K 22).

4.5.5 Höyük Baba

Höyük Baba hakkında kapsamlı bir bilgiye rastlanılamamıştır. Ancak Malkoçlar Köyü'nde bir türbeden ziyade bir toprak birikintisi halinde bulunan bir kalıntısı bulunmaktadır. Höyük Baba adına kurban kesilip adak adanmaktadır (K.K 2, K.K 14).

4.6. Belirli Gün ve Zamanlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar

Her dinde Tanrı ile insanlar arasındaki ilişkiyi canlı tutmak için belli aralıklarla tekrar edilmesi gereken özel davranışlara ibâdet denmektedir (Certel, 1999: 211, 212). İslam Dini içerisinde yer alıp, kendi özel ritüelleri ve ibâdet etme biçimleri olan Bektaşilik'te de belli zamanlarda yapılan ibâdetler bulunmaktadır. Bu ibâdetler genellikle cem törenlerinde ve muhabbetlerde uygulanmaktadır.

Cem törenleri, toplanma ve birlik olma törenleri anlamına gelmekle birlikte Kızılbaş Alevîleri bu kavrama yol, süre, görgü de demektedir (Eröz, 1990: 99). Bu cem törenlerine Amuca Bektaşileri arasında genellikle muhabbet denmektedir.

Alevî-Bektaşî kültürü içerisinde önemli bir yeri olan cem ve muhabbet kavramlarının Amuca Bektaşileri arasında oldukça canlı bir şekilde devam ettirildiği görülmektedir. Amucalar, yaz aylarında köylerdeki iş yoğunluğundan dolayı kendi evlerinde ve tek başlarına yerine getirdikleri ibâdetlerini, genellikle kış aylarında toplu olarak yapmaktadırlar. Kırklareli il merkezinde bulunan "Topçu Baba Cem Evi" Amucaların ibâdet mekânları konumundadır. Hasan Hüseyin Arslan isimli kaynak kişi: "Bektaşilerin evlerinin her biri bir cem evidir." cümlesiyle, aslında ibâdetlerini sadece cem evinde değil kendi evlerinde de yaptıklarını ifade etmiştir (K.K 10). Amucalar arasında kış aylarında neredeyse her hafta bir muhabbet yapılmaktadır. Bu muhabbetler genellikle "muhabbet sahibi" de denen

kurbanı adayan kişiler adına ya da yol büyükleri olarak kabul edilen kişiler adına yapılmaktadır. Bu uygulamanın eski Türk inançlarından atalar kültürü ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu kişiler adına yapılan muhabbetlerin ölen yol büyüklerinin ruhlarını teskin edeceğine inanılmaktadır. Belli zamanlarda yapılan bu inanç ve uygulamalardan bazıları şunlardır:

4.6.1. Girdi Perşembe

Girdi Perşembe, Hıdırellez'in gelişine bir hazırlık mahiyetindedir. 6 Mayıs'ta kutlanacak olan Hıdırellez'den 3 hafta önce başlayan ve bu 3 hafta içerisindeki her Perşembe günü oruç tutulan günlerin başlangıcıdır. Amucalar arasında bugünün, bereket ve bolluk getireceğine inanılan Hıdırellez'e kavuşmak için yapılan bir ibâdet olduğuna inanılır

Kofçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri Hıdırellez'den 3 hafta öncesine denk gelen Perşembe günü ve bunu takip eden haftalarda olmak üzere 3 Perşembe gününü oruçlu geçirirler. Bu üç Perşembe gecesinde de kurban keserek muhabbet yaparlar. Hıdırellez öncesinde ibâdet olduğuna inanılarak yapılan bu uygulamalar sayesinde Hıdırellez'in bolluk ve bereket getireceğine inanılır.

“Girdi Perşembe gününden sonra 3 Perşembe oruç tutarız.”

“Her Perşembe bir kurban adayarak bu günün gecesinde muhabbet yapılır. Hıdırellez'e kavuşmak için dua ederiz. Perşembeleri oruç tutarız (K.K 8).

4.6.2. Hıdırellez ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Hıdırellez ya da Nevruz olarak bilinen bu bayram baharın gelişinin kutlandığı, “nev rûz” yani yeni gün anlamına gelmektedir. Türkler, tarih sahnesine çıktıktan sonra Orta Asya'da zengin bir bozkır medeniyeti oluşturmuşlardır. Bu coğrafyada yaşayan Türkler için kışın bitmesi, baharın gelmesi; havaların ısınması, doğanın canlanıp, bitkilerin yeşermesi, hayvanların üremesi ile birlikte bir bolluk berekete kavuşması, hayatın devamı anlamına gelmektedir. Bundan dolayı eski Türklerde takvim anlayışı, yaşanan coğrafyaya, ekonomik ve sosyal hayata göre

düzenlenmiştir. Bu takvim içerisinde 21 Mart yeniden doğuşun, baharın gelişinin ve tabiatın canlanmasının sembolü halini almıştır (Arslan, 2012: 202). Amuca Bektaşileri ise Hıdırellez kutlamalarını her yıl 6 Mayıs günü yapmaktadırlar.

Eski Türkler arasında baharın gelişinin hem kutlanması hem de kutsanması yalnızca bir takvimsel olaydan ibaret değildir. Su kültü, ateş kültü, atalar kültü gibi bir kült haline gelmiştir ve buna “Hızır kültü” denmektedir. Türk kültür coğrafyasında Hızır ile İlyas’ın bulunduğu gün olarak kabul gören ve kutlanan “Hıdırellez” geleneğinde: “Hızır’ı âb-ı hayâtı içerek ölümsüzlüğe ulaştırılmıştır. Hızır, İnsanların, arasında gezerek “bolluk, bereket” dağıtan, insanlar zora düştüklerinde onlara yardım eden, iyilikleri ödüllendirip kötülükleri cezalandıran ulu bir zât olarak düşünülmüştür (Arslan, 2012: 206,207).

Ocak, Türk halk inançlarında Hızır ya da Hızır- İlyas kültü olarak adlandırılan bu günde yapılan bazı uygulamalardan söz ederken bunlardan bir kısmını da bereket ve bolluk talebine, uğura yönelik inanç ve âdetler olarak belirtmektedir. Burada 5 Mayıs’ı 6 Mayıs’a bağlayan gece Hızır’ın yer yüzünde gezindiği ve dokunduğu yerlere bereket getirdiği inancı bulunmaktadır. Bu inanca yönelik Anadolu’nun bazı bölgelerinde yapılan uygulamalar bulunmaktadır. Bunlardan biri de ambarların kapılarının sabaha kadar açık bırakılması uygulamasıdır (Ocak, 2012: 157).

Koçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında da yukarıda zikredilen uygulamanın benzer şekilde uygulandığı, 5 Mayıs gecesi ambarların kapıları açık bırakılarak, yerlere buğdaylar saçılarak bolluk ve bereket temennisinde bulunduğu görülmektedir.

“Hıdırellez gecesi ambarların kapıları sabaha kadar açık kalır. Yerlere buğday serperiz. Bolluk bereket olsun diye” (K.K 8).

Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru adlı eserinde bayramları 7 gruba ayırarak açıklamıştır. Bunlar:

1. “Bayramlara katılanların dinlerine göre olanlar.
2. Resmi ulusluk bayramlar.
3. Etnik nitelikte bayramlar.

4. Kadın ya da erkek gruplarınca benimsenen bayramlar.
5. Yaş gruplarına göre benimsenen bayramlar.
6. Ekolojik öğelerin şekillendirdiği bayramlar.
7. Köy bayramları” (Boratav, 2016: 234,235).

Mevsimlik bayramlar, çoğu yerde töre ve tören olarak benzer niteliklere sahip olmakla birlikte farklı bölgelerde hava, ekoloji vb değişkenlerden kaynaklı olarak farklı tarihlerde kutlanabilmektedir. Bazı mevsimlik bayramlar (Hıdırellez, Nevruz) her yerde aynı tarihte kutlanabilmektedir. Buradan yola çıkarak bazı mevsimlik bayramların şartlarını bölgesel olarak üretim, hasat vb bazılarının ise genel bir takvimde kutlandığını söyleyebiliriz. Boratav, bu tür değişkenleri de belirterek özel mevsimlik bayramlar ve genel mevsimlik bayramlar olarak iki grupta ele alınması gerektiğini söylemektedir. Nevruz ve Hıdırellez Bayramlarını genel mevsimlik bayramlar kategorisinde incelemektedir (Boratav, 2016: 241).

Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü'nün yaptığı çalışmalardan hareketle bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu tasnifte bayramlık törenleri; geçiş törenleri, kutlama törenleri ve bereket törenleri olarak 3 ana başlıkta incelenmektedir. Hıdırellez kutlamaları da bereket törenleri üst başlığı altında incelenmektedir (Çobanoğlu, 2012: 61).

Koçaz ve çevresinde yaşayan Amuca Bektaşileri arasında Hıdırellez geleneği oldukça canlı bir şekilde devam ettirilmektedir. Hıdırellez gününe özel olarak hazırlanan yemeklerin yanı sıra bugüne özel muhabbet yapılır. Bugünün baharın gelişiyi birlikte doğanın ve buna bağlı olarak Dünya'nın yeni bir yıla uyandığı inancı yaygın bir şekilde bulunmaktadır. Koçaz'da, ne zaman başladığı tam olarak bilinmemekle birlikte, her yıl Hıdırellez şenlikleri adı altında bir takım kutlamalar yapılmaktadır.¹³Bu şenliklerin bir ayağı olan muhabbetler de nefesler okunarak, sağlık, mutluluk dileklerinde bulunulur. Hıdırellez kutlamalarında ezgili bir şekilde söylenmesi münasebetiyle mani formunda türkü olarak adlandırabileceğimiz örnekler şu şekildedir:

¹³ Bu sene tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'yi de etkileyen Covid-19 (Koronavirüs) salgını sebebiyle Hıdırellez kutlamaları yapılamamıştır.

“Kuru dere bağılıyor
Ahmatlar’ın kızları
Koca diye bağılıyor
İndim dereye durdum
Dokuz güvercin vurdum
Dokuzunun içinde
Güllü kıza vuruldum
Ay dollum nenni nenni
Dal boylum nenni nenni
Salver saçın yellensin
Asker oğlanım nenni
--
İnce giyerim ince
Pembe yakışır gence
İnsan ne hoş oluyor
Sevdiğini görünce
Ayakkabım toz atar
Yârim bana göz atar
Atma yârim göz bana
El âlem bize bakar
Al boylum nenni nenni
Dal boylum nenni nenni
Salver saçın yellensin
Asker oğlanım nenni
--
İncecik yağmur çiler
Mantomu giyeceğim
Ahret senin yârine
Bacanak diyeceğim
Ay dollum nenni nenni
Dal boylum nenni nenni
Salver saçın yellensin
Asker oğlanım nenni.

--

Ben giderim askere

Vermiyorlar teskere

Nasıl gönül vereyim

Hazır olan askere” (K.K 8).

Hıdırellez kutlamaları yöre halkı tarafından, Devletliagaç Köyü'nün ağaçlarla kaplı, yanı başında bir dere olan tepede kutlanmakta olup Amuca Bektaşileri arasında farklı bir geleneğin devamı olarak görülmektedir. Bu gelenek, Hıdırellez günü belli bir zamandır uykuda olan doğanın yeniden uyanması anlamına gelmektedir. Bu uyanışın evlere bereket getirmesi dilenerek bir takım uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardan biri de bolluk ve bereketi temsil eden buğdayın, ambarlara saçılması işlemidir. Bu buğdayın ambarlara dağıtılmasıyla o sene hasadın bol olacağına inanılmaktadır.

“Hıdırellez zamanı ambarlarımıza buğday saçarız” (K.K 13).

Hıdırellez kutlamalarında yöresel oyunlar oynanmakta, bir şenlik havasında bu gün kutlanmaktadır.

“Hıdırellez zamanı yöresel oyunlar oynarız, maniler okuruz, nefesler söyleriz” (K.K 14).

4.6.2.1. Hıdırellez'de deve oynatma

Köy seyirlik oyunları kategorisinde değerlendirilen deve oyunu, hayvan taklidine dayalı oynanan bir eğlence, oyundur (Atlı, 2017: 22).

Amuca Bektaşilerinin Hıdırellez kutlamalarında yaptıkları eğlencelerden biri olan deve oynatma geleneğinin de köy seyirlik oyunlardan birisi olduğu görülmektedir. Hıdırellez dışında Kocatarla Köyü'nde “Kasım Devesi” adı altında bir şenlikte de deve oynatma etkinliği yapılmaktadır. Hıdırellez ve Kasım Devesi şenliği, deve oynatma geleneğinin yapıldığı benzer eğlencelerdir.

Hıdırellez kutlamalarını yıllardır yaptıklarını söyleyen köy halkı, eskiden bu eğlencenin gerçek develerle yapıldığını ancak günümüzde gerçek develerin bölgede bulunmamasından dolayı deve şekline sokulan bir takım malzemelerle ve bu deve yapının, bir nevi, oyun araçlarının içine

gerçek insanların girmesi suretiyle, geçmişten beri devam ettirilen bir gelenek günümüzde de yaşatılmaya çalışılmaktadır.

“Deve oynatırız Hıdırellez’de insanlar girer deve kılığına, öyle oynarlar” (K.K 17).

Kocatarla Köyü’nde, Kasım Ayı’nda “Kasım Devesi” yaparız. Orada da Hıdırellez’deki gibi deve kılığına girer insanlar” (K.K 2).

4.6.3. Çıktı Perşembe

Amucalar arasında Hıdırellez’den 4 hafta sonraki Perşembe gecesi “Çıktı Perşembe” olarak bilinmektedir. Girdi Perşembe ile başlayan ve 7 hafta süren bu sürecin sonunda çıktı Perşembe kurbanı kesilmektedir. Bu günü de oruçlu geçiren Amucalar tarafından, bu gecenin sonunda bir tepsinin içine konan topraklarla oyun oynanıp, oyunun sonunda uygulamaya katılanların getirmiş oldukları topraklar ambarlara saçılarak bolluk ve bereket için dua edilmektedir. Bu uygulamaya da “ekmek istemek” adı verilmiştir (K.K 15).

4.6.4. Muharrem Ayı ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Eski Türklerde ölen kişinin ardından o kişinin gazabından korunmak ve ölen kişinin matemini tutmak için “yuğ” törenleri düzenlenirdi. Bütün Türk kavimlerinde görülen yas ve matem geleneği, eski Türklerin inanç sistemlerinden biri olan “Atalar Kültü” ile bağlantısı olan bu ritüllerin, bir din olmaktan ziyâde bir inanç sistemi olarak bilinen Şamanizm’in de etkilerini taşıdığı görülmektedir (Bekbabayi & Başar, 2020: 116).

Hz Hüseyin’in Kербela’da katledilmesin, hem Sünnî hem de Şiî İslam dünyasında önemli bir anlam dünyası bulunmaktadır. Ancak Hz Ali’ye bağlı gelişen inanç sisteminde, özellikle Alevî-Bektaşî inanç sisteminde Hz Hüseyin’in katli, matem olarak adlandırılmaktadır.

Günümüzde de Amuca Bektaşîleri arasında matem ritüellerinin canlılığını koruduğu görülmektedir. Amuca Bektaşîleri arasında da matem olarak anılan Hz Hüseyin’in şehit edilişi, belli bazı uygulamalar, ibâdete dönüşmüş inançlar ve geleneklerle anılmaya devam etmektedir.

Anadolu’da 10 gün tutulan muharrem orucu Trakya’da 12’ye bazen de 15 güne kadar çıkmaktadır (Birdoğan, 1995: 187). Muharrem ayının ilk 12 gününü oruçlu geçiren Amuca Bektaşileri, 13. Günü Aşure yaparak, matem töreni düzenlemektedirler. Matemden önceki 12 gün tutulan oruç, Ramazan Ayı’nda tutulan oruçtan farklılıklar göstermektedir. Muharrem Ayı’nda tutulan oruçlarda, sıvı tüketilmez, katı yiyecekler tercih edilir, et yenmez. Et yenmemesinin sebebi etin, kişinin susmasına sebep olmasıdır. Amucalarda bu 12 gün eşlerle cinsî münasebet, sakal tıraşı olmak, gülmek, eğlence yapmak, semah dönmek yasak ve günah sayılmaktadır. 12 gün oruçlu geçirilen bu süreç tam bir matem havasında geçmekte olup, 12 gün devamlı oruç tutabilmek, özellikle bu 12 gün içerisinde sıvı tüketmemek oldukça zor olacağından, kişi dayanabileceği kadar günlerini oruçlu geçirmeye çalışmaktadır. Muharrem Ayı’nın 12. Günü de oruçlu geçirildikten sonra o gece, önceden hazırlanan Aşure ve kesilen kurbanlarla yapılan yemekler yenerek matem töreni yapılmaktadır.

Amuca Bektaşilerinin yalnızca matem töreninde değil bütün muhabbetlerinde sofraya oturuş sıralarından, yenen yiyeceklerin isimlerine kadar bir takım uygulamalar mevcuttur. Bunlardan tuza Balım Sultan, horoz kurbanına Cebrâil, rakıya akyazılı, şaraba Kızıldeli –her ikisinin genel adına dem- denmektedir (Engin ve Çakır, 2013: 306).

Amuca Bektaşilerinde matem töreni genellikle Kırklareli il merkezinde bulunan Topçu Baba Cem Evi’nde yapılmaktadır. Törenin başlangıcında Baba gelerek, posta oturur. Ardından, gelen misafirler Baba’nın huzuruna gelerek eşik öpüp, niyaz¹⁴ ederler. Ardından Baba’nın dualarıyla tören başlar. Törende Hz Hüseyin’in adı geçince hazır bulunan topluluk ellerini kalpleri hizasına getirerek “ya Şah” derler. Matem töreni boyunca sadece Baba’nın “ya Hüseyin” dediği, geri kalan kişiler “ya Şah” dediği gözlemlenmiştir. Bir takım dualar ve ağıtlar okunduktan sonra Baba’nın huzuruna Aşureler getirilip, “Aşure Tadımı” uygulaması yapılmaktadır. Baba’nın önüne gelen görevliler, karşılıklı durarak birer kaşık Aşureyi

¹⁴ Niyaz etmek, yalvarmak, yakarmak dua etmek anlamında bir kelime iken, Bektaşi inanç geleneğinde secde pozisyonu olarak tarik tarikât büyüğünün ayak batığı yeri 3 kere öpmek şeklinde gerçekleştirilen bir uygulamadır.

karşısındaki kişiye yedirmektedir. Ardından bir yandan sofralara, âdetler uygun sırayla yemekler getirilmeye başlanıp, bir yandan da nefesler okunmaktadır. Akşam saat 18:00'da başlayan tören, gece saat 24:00'e kadar devam etmektedir (K.K 3, K.K 10, K.K 17, K.K 20).

SONUÇ

Kültürlerin ve toplumların kendine has özelliklerinin aynı potada eritilip tek tiplendirildiği küresel dünyada toplumların sosyal ve kültürel yaşantılarına dair derlemelerin yapılarak kayıt altına alınması önem arz etmektedir. Bu açıdan bu çalışma ile öncelikle Kofçaz'da yaşayan Amuca Bektaşilerinin inanç ve uygulamaları kayıt altına alınarak hem akademik dünyaya tanıtılmış hem de gelecek kuşaklara aktarılması noktasında bir adım atılmıştır. Bektaşiliğin dinî ve kültürel özelliklerinin neredeyse tamamını barındıran Amuca Bektaşileri Müslümanlığın Rumeli ve Balkanlarda yayılması noktasında önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma ile Bektaşiliğe dair yapılan araştırmalara, hakkında oldukça az akademik çalışma yapılan Amuca Bektaşileri de dahil edilmiştir.

Kofçaz'ın ve köylerinin kırsal bir kesim olması burada geleneksel yaşamın canlı bir şekilde varlığını devam ettirmesini beraberinde getirmiştir. Bu durum aynı zamanda Bektaşiliğin korunmacı/savunmacı güdüsünden de kaynaklanmış olabilir. Amuca Bektaşilerinin inanç ve uygulamalarına bakıldığı zaman Türklerin İslamiyet öncesi inanç unsurları ile Amuca Bektaşilerinin pek çok inanç ve uygulamaları benzerlik göstermektedir. Bunların başında atalar kültü ve bazı iyelere dair inançlar gelmektedir. Türklerde eve yeni gelen gelinin su iyesi ile tanıştırılması uygulaması Amuca Bektaşilerinde canlı bir şekilde devam etmektedir. Dardan indirme/düşme ritüelinde yapılan tören ile ölünün ruhunun başka bir varlığa yüklenmesi metamorfoz yahut reenkarnasyonun Amuca Bektaşilerindeki bir devamıdır.

Amuca Bektaşilerinin geçiş dönemi âdetlerine bakıldığı zaman bu âdetler ve âdetlere dair uygulamaların pek çoğu Türkiye'nin diğer bölgelerinde de var olduğu bilinmektedir. Ancak aşermeye ağız tatsızlığı, kırklamaya kırk uçurma, ağıta ağlaş, sağdica ahretlik denmesi gibi farklı isimlendirmeler göze çarpmaktadır. Doğum ile ilgili inanışlarda çocuğun isminin değiştirilmesiyle ilgili inanış ve uygulamalar dikkate değerdir. Düğünlerde yapılan eğlence ve oyunlara bakıldığında at yarışı, güreş, silah atma gibi Türk kültürünün savaşçı özelliğini ön plana çıkartan oyunlar görülmektedir.

Amuca Bektaşilerinde Bektaşilik geleneği Balım Sultan erkânı üzerine devam ettirilmektedir. Bektaşilikle ilgili bu tür meseleler çalışmanın konu sınırlılıklarını aştığından bu meseleye dair sadece birkaç tespitte bulunulmuştur. Bu tespitlere verilebilecek örnekler arasında kurban kesme ritüelinde hayvanın kesilmesinden önce hayvana abdest aldırılması yer almaktadır. Bazı Bektaşi gruplarında muhabbetler alkol yerine şerbet denilen alkolsüz içecekler eşliğinde gerçekleştirilmektedir. Ancak Amuca Bektaşileri, Balım Sultan erkânında bulunduğunu belirterek muhabbetlerini alkol ile beraber yapmaktadırlar. Kofçaz ve çevresindeki Amucalar kırsal kesimde yaşadıklarından doğa olaylarıyla ilgili yaşanmışlıklar ve gözlemler neticesinde ulaştıkları bilgiler sosyal ve kültürel hayat içerisinde varlığını devam ettirmektedir. Özellikle hayvanların davranışlarından, bitkilerin durumlarından, günlük ve mevsimlik tahminlerin yapıldığı görülmüştür.

Diğer Bektaşi gruplarında olduğu gibi Amuca Bektaşilerinde de Hıdırellez önemli bir yere sahiptir. Hıdırellez ile ilişkili olarak Girdi Perşembe, Çıktı Perşembe ve deve oynatma geleneği, Hıdırellez'in Amuca Bektaşilerinde canlı bir şekilde varlığını devam ettirdiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- kofcaz.gov.tr*. (2016, 07 14). 11 28, 2019 tarihinde <http://www.kofcaz.gov.tr/kofcaz-genel-bilgiler> adresinden alındı
- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye'de Doğumla ilgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aça, M. (2018). Halk Şiirinde Tür ve Şekil. M. Oğuz, M. Ekici, M. Aça, D. Düzgün, R. B. Akarpınar, M. Arslan, et al. içinde, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (s. 251). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akyurt, M. (1998). *M. Ö. 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arık, D. ve Eroğlu, A. H. (2017). *Halk İnanışları El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arslan, F. (2012). İstanbul'da Hıdrellez Geleneğinin Geçmişi, Bugünü ve Yarını: Ahırkapı Örneği. *Folklor/Edebiyat, C. 18* S. 71, ss. 201-235.
- Atlı, S. (2017). Köy Seyirlik Oyunlarından "Deve Oyunu" Üzerine Bir Değerlendirme ve Balıkesir-Pamukçu Deve Oyunu. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, C. 3* S. 2, ss. 16-40.
- Bekbabayi, B. ve Başar, U. (2020). Muharrem Ritüellerinde İslam Öncesi İnanç İzleri: İran Örneği. *Milli Folklor Dergisi, C. 16* S. 125, ss. 110-122.
- Benedict, R. (2000). *Kültür Örüntüleri*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Beydili, C. (2003). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- Birdoğan, N. (1995). *Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı İçerik-Köken*. İstanbul: Mozaik Yayınları.
- Boratav, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Certel, H. (1999). Dini Hayatta İbadetin Yeri ve Önemi. *Dini Araştırmalar Dergisi, C. 1* S. 4, ss. 209-222.
- Çetin, N. (2008). Türk Töresinde Askerliğin Yeri ve Türkiye'de Askerliğe Bakış Açısında Meydana Gelen Değişmeler. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 1* S. 1, ss. 161-175.

- Çobanoğlu, Ö. (2012). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dağlı, Y., Kahraman, S. A. ve Sezgin, İ. (2001). *Evliya Çelebi Seyehatnamesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dundes, A. (1998). Halk Kimdir? (M. Ekici, Çev.) *Milli Folklor Dergisi*, C. 5, S. 39, ss. 139-157.
- Dursun, A. (2016). *Türk Halk Hukuku*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Engin, R. (2010). Geçmişten Günümüze Trakya ve Bulgaristan'da Bektaşî ve Bektaşî Sürekleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırmaları Dergisi*, S. 55, ss. 371-404.
- Engin, R. ve Çakır, A. (2013). Amuca Bektaşîlerinde Sofra ve Sofra Erkanı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırmaları Dergisi*, S. 65, ss. 299-312.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Ergin, M. (2013). *Orhun Abideleri*. Ankara: Boğaziçi Yayınları.
- Eröz, M. (1990). *Türkiye'de Alevilik Bektaşîlik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eyice, S. (1996). Gül Baba Tekkesi ve Türbesi. *İslam Ansiklopedisi*, C. 14. İstanbul: TDV.
- Eyüboğlu, İ. Z. (2007). *Anadolu İnançları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Frazer, J. G. (2004). *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gennep, A. V. (1960). *The Rites of Passage*. London: The University of Chicago Press.
- Gökalp, Z. (1976). *Türk Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
- Gönenç, A. (2011). Antalya İli Korkuteli İlçesindeki Halk İnanışları ve Halk Hekimliği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Gürkan, S. L. (2006). Nazar. *İslam Ansiklopedisi*, C. 32. İstanbul: T.D.V.
- Haslok, F. R. (2000). *Bektaşîlik Tetkikleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- İnan, A. (2017). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kaçalin, S. M. (1996). Gül Baba Maddesi. *İslam Ansiklopedisi, C. 14*. İstanbul: TDV.
- Kafesoğlu, İ. (1982). *Türk Milli Kültürü*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Kalafat, Y. (2006). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Babil Yayıncılık.
- Kalafat, Y. (2009). *Türk Kültürlü Halklarda Karşılaştırmalı Halk İnançları (Kodlar- Kültler-1)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2011). *Nübüvvet Tarihi İtibariyle Türklüğün Dini Geçmişi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalaycı, E. (2018). Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Kültürel Süreklilik Bağlamında Kırkpınar'ın Yansıttığı Dünya Görüşü Üzerine*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaca, M. (2015). *Koçaz İlçesi ve Köyleri*. Kırklareli: Saranta Yayınevi.
- Karaçam, N. (1995). *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*. Kırklareli: Özyılmaz Matbaası.
- Kazan, Ş. (2005). Klasik Türk Şiirinde Nazar: Göz Değmesi. *Milli Folklor Dergisi, C. 16, S. 68, ss. 166,179*.
- Korkmaz, E. (2000). *Vilayetname (Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli)*. İstanbul: Can Yayınları.
- Köksal, H. (1999). Günümüz Aşık ve Şairlerinde Ağıt Yakma Geleneği. *Erdem Dergisi, C. 12 S. 34, ss. 135-150*.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2016). Mucizeden Keramete: "Yerden Su Çıkarma Motifli Efsaneler". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi S. 25, ss. 119-140*.
- Noyan, B. (1987). *Bektaşilik Alevilik Nedir?* Ankara: Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti.
- Ocak, A. Y. (1996). Bektaşilik. *İslam Ansiklopedisi, C. 5 37*. İstanbul: TDV.
- Ocak, A. Y. (2012). İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü. İstanbul: Kabalci Yayıncılık.

- Ocak, A. Y. (2018). *Alevi ve Bektâşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi 2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Rayman, H. (2016). *Eski Türklerde Üç Din*. Ankara: Karınca Yayınevi.
- Rahmeti, G. R. ve Bang, R. W. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Burhaneddin Basımevi.
- Roux, J. P. (1994). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2013). *101 Anadolu Efsanesi*. Ankara: Akçağ.
- Saraç, Y. ve Yavuz, K. (2018). *Aşık Paşazade Osmanoğullarının Tarihi Tevarih-i Ali Osman*. İstanbul : Gökkuşbu Yayınevi.
- Sinmez, Ç. Ç. ve Yiğit, A. (2014). Sivas Folklorunda Davar Yüzü (Saya Gezme) ve Koç Katımı Töreni. *Lokman Hekim Dergisi, C. 4, S. 1*, ss. 19-25.
- Tanyu, H. (2007). *Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri*. Ankara: Elips Kitap.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tuna, S. T. (2014). Muğla'da Nazar, Büyü, Fal üzerine Su Kültürleriyle İlgili İnanç ve Pratikler. *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, ss. 309-320.
- Turan, O. (2003). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Tümer, G. (1991). Atalar Kültü. *İslam Ansiklopedisi, C. 4*. İstanbul: TDV.
- Türkay, C. (1979). *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak ve Cemaatlar*. İstanbul: Tercüman Kaynak Eserler Dizisi 1.
- Türker, F. (2012). Altay Türklerinin Anlatmalarında Mitik Bir Varlık: Celbegen. *Milli Folklor Dergisi, S. 94*, ss. 81-90.
- Varis, A. (2004). Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme. *Milli Folklor Dergisi, S. 61*, ss. 124-133.

Yıldız, Ç. (2017). Yayımlanmamış Doktora Tezi. *Kazan Tatar Türklerinin Mitolojisi*. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KAYNAK KİŞİLER

Sıra	Ad-Soyad	Yaş	Yaşadığı Köy	Tahsili
K.1	Ayşe Durak	79	Topçular Köyü	İlkokul Mezunu
K.2	Cafer Yılmaz	60	Ahmetler Köyü	İlkokul Mezunu
K.3	Cemile Arslan	50	Devletliğaç Köyü	İlkokul Mezunu
K.4	Fahrettin Atagan	45	Kırklareli/Merkez	Üniversite Mezunu
K.5	Gönül Kemaloğlu	51	Beyci Köyü	İlkokul Mezunu
K.6	Gülcan Özcan	50	Beyci Köyü	İlkokul Mezunu
K.7	Güldalı Arslan	63	Ahmetler Köyü	İlkokul Mezunu
K.8	Hanife Aydoğdu	61	Malkoçlar Köyü	İlkokul Mezunu
K.9	Hanife Ünel	66	Topçular Köyü	İlkokul Mezunu
K.10	Hasan Hüseyin Arslan	82	Beyci Köyü	İlkokul Mezunu
K.11	Hasan Yıldız	82	Ahmetler Köyü	İlkokul Mezunu
K.12	Havva Elitaş	78	Devletliğaç Köyü	İlkokul Mezunu
K.13	Havva Yılmaz	60	Malkoçlar Köyü	İlkokul Mezunu
K.14	İsmet Arslan	82	Beyci Köyü	İlkokul Mezunu
K.15	İsmet Işık	70	Malkoçlar	İlkokul Mezunu
K.16	Kamber Arslan	65	Beyci Köyü	İlkokul Mezunu
K.17	Makbule Arslan	80	Beyci Köyü	Okuma Yazma Bilmiyor
K.18	Necdet Üzer	79	Ahmetler Köyü	İlkokul Mezunu
K.19	Neriman Yılmaz	60	Ahmetler Köyü	İlkokul Mezunu
K.20	Sabite Toygar	60	Beyci Köyü	İlkokul Mezunu
K.21	Salim	63	Ahmetler Köyü	İlkokul

	Öztürk			Mezunu
K.22	Selime Öztürk	61	Ahmetler Köyü	Ortaokul Mezunu
K.23	Şaban Karaboğa	58	Kocatarla Köyü	İlkokul Mezunu
K.24	Şemsi Kemaloğlu	56	Beyci Köyü	Ortaokul Mezunu

EKLER

EK 1: KOFAZ VE KÖYLERİNİN HARİTASI

EK 2: AHMETLER KÖYÜ'NÜN MEZARLIĞINDA BAŞINA BEYAZ BEZLER BAĞLANMIŞ MEZARLAR

EK 3: MESLEK İSMİNİN YAZILI OLDUĞU MEZAR TAŞI

EK 4: AMUCA BEKTAŞILERİNDE KADIN MEZAR ÖRNEĞİ

EK 5: AMUCA MEZAR TAŞI

EK 6: GÜL BABA TÜRBESİ UZAKTAN GÖRÜNÜMÜ

EK 7: GÜL BABA TÜRBESİ DIŞTAN GÖRÜNÜMÜ

EK 8: GÜL BABA TÜRBESİ İÇERİDEN GÖRÜNÜMÜ

EK 9: ANABACI'NIN GÜL BABA TÜRBESİ'NDE NİYAZI

**EK 10: KIZIL DELİ SULTAN (SEYİT ALİ SULTAN)
NAZARLAMASI ÖNDEN GÖRÜNÜMÜ**

**EK 11: KIZIL DELİ SULTAN (SEYİT ALİ SULTAN)
NAZARLAMASI**

EK 12: TOPÇU BABA TÜRBESİ DIŞARDAN GÖRÜNÜMÜ

EK 13: TOPÇU BABA TÜRBESİ ÖNÜNDE KADIN ZİYARETÇİLER

EK 14: TOPÇU BABA TÜRBESİ İÇERİDEN GÖRÜNÜMÜ

**EK 15: TOPÇU BABA TÜRRESİ İÇİNDE YAKILAN MUMLAR
(ÇERAĞLAR)**

**EK 16: TOPÇU BABA TÜRRESİ BAHÇESİNDE OYUNCAK
BEBEK VE BEŞİK**

**EK 17: TOPÇU BABA TÜRBESİ BAHÇESİNDE OYUNCAK
BEŞİK**

**EK 18: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİ YEMEK
DAĞITIMI**

EK 19: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİ

EK 20: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE SEMAH DÖNEN KADINLAR

**EK 21: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE
KARİKATÜR KİTABI DAĞITIMI**

EK 22: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİ

**EK 23: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE NEFES
OKUYAN BEKTAŞI BABALARI**

**EK 24: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE LOKMA
DÖKEN KADINLAR**

EK 25: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE YEMEK YAPAN KADINLAR

EK 26: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE KURBAN KESİMİ

**EK 27: TOPÇU BABA ANMA ETKİNLİKLERİNDE YEMEK
HAZIRLAYAN KADINLAR**

EK 28: TOPÇU BABA ORMANI GİRİŞİNDE SATICILAR

EK 29: HIDIRELLEZ KUTLAMALARI

EK 30: HIDIRELLEZ KUTLAMALARINDA DEVE OYUNU

EK 31: HIDIRELLEZ KUTLAMALARI

EK 32: HIDIRELLEZ KUTLAMALARI

**EK: 33: HİDİRELLEZ KUTLAMALARINDA KADINLAR
GELENEKSEL KIYAFETLERİYLE**

EK: 34: HİDİRELLEZ KUTLAMALARININ YAPILDIĞI ALAN

EK 35: TOPÇU BABA CEM EVİ UZAKTAN GÖRÜNÜMÜ

EK 36: TOPÇU BABA CEM EVİ İÇERİDEN GÖRÜNÜM

**EK 37: TOPÇU BABA CEM EVİ'NİN KAPISINDAKİ 12 İMAMI
TEMSİL EDEN ŞEKİL**

EK 38: CEM EVİ'NDE DERVİŞ VE BEKTAŞİ BABASI

EK: 39: BEKTAŞI BABASINA NİYAZ EDİLİRKEN

**EK 40: BEKTAŞI BABASININ ÖNÜNDE HOROZ (CEBRAİL)
KURBANI**

EK 41: YAĞLI ÇÖREKTE PARA BULMA OYUNU

EK 42: HZ HÜSEYİN'İ ANMA (MATEM) TÖRENİ

**EK 43: HZ HÜSEYİN'İ ANMA (MATEM) TÖRENİ ÖNCESİ
SELAMLAŞMA (GÖRÜŞME)**

EK 44: MUHABBETTE YEMEK DAĞITIMI

**EK 45: AŞURE TADIMI ÖNCESİ BEKTAŞI BABASI VE
CANLARI (MÜRİDLERİ)**

EK 46: ÖRNEK DERLEME METNİ

Soru: Yeni doğan bir çocuğa isim verirken ne tür uygulamalar yaparsınız?

Cevap: Bizde yeni doğan çocuğa isim verirken evvela Bektaşî babası çağırılır. Yemekler hazırlanır. Biz bu yemeğe isim çöreği deriz. Kadınlar, kızlar bu çöreği hazırlar. Köylü de çağırılır. Çocuğa verilecek ismi Bektaşî babasına deriz. O da bebeğin bir kulağına ezan diğer kulağına sala okur. Ardından bebeği annesinin kucağına verir. Ondan alıp babasının kucağına verir ve tekrar kendi kucağına alarak bebeğin kulağına 3 defa adını söyler.

Soru: Bektaşî babası, bebeği anneden alıp babaya veriyor. Ondan da alıp kulağına ismini söylüyor. Bunun özel bir sebebi var mı?

Cevap: Bunun sebebi hem annesine hem de babasına bağlı olmasını istemememizdir.

Soru: Yörede Bektaşî babası bulunmuyorsa isim verme işini kim yapar?

Cevap: Köyümüzde eğer Bektaşî babası yoksa o zaman imam da isim koyabilir. Bunda bir sakınca yoktur.

Soru: Çocuğa isim verilirken özellikle belli bazı isimlerin verilmesi önemli midir?

Cevap: Tabii önemlidir. Biz de Ehl-i Beyt isimleri çok kullanılır. Bu zâtların ismi çocuğa verilmesi hem saygıdan hem de Ehl-i Beyte duyduğumuz muhabbettendir.

Soru: Çocuğa isim verilirken Bektaşîliğin bir gereği olarak özel bir uygulama yapılır mı?

Cevap: Öyle özel uygulama olarak çöreğimiz vardır. Pişirilip köyce yenir. Onun dışında bebeğin kulağına gülbenk okunur. Bektaşî nefesleri söyleriz. Çocuk daha doğar doğmaz bu kültürün içinde bulunsun. Kulağında bu nefesler yankılsın diye.

Soru: Sürekli çocuğu ölen kişiler yeni doğan çocuklarına ölmeleri için özel bir isim verirler mi?

Cevap: Evet, dediğin gibi olmuştu. Bir kadının sürekli bebeği oluyordu. Ama hemen bir hastalıktan ya da ne bileyim başka bir durumdan dolayı ölüyordu. Bundan sonra olan bebeğine Yaşar ismini verdi. O çocuğa bir şey olmadı.